

MUNTANYA

4€ / ANY 130 / NÚM. 864 / ABRIL 2006

CEC

Montserrat

La muntanya dels cent cims

ESCALADA

**Montserrat nord,
ascensions a l'ombra**

VIES FERRADES

**Teresina, la primera
via ferrada de Catalunya**

ESPELEOLOGIA

**El Montserrat subterrani:
les coves del Salnitre**

CIÈNCIES NATURALS

**La geologia
de la muntanya**

PENSAMENT

**Montserrat i el
romanticisme alemany**

MONTSERRAT I LES ARTS

**Joaquim Mir, el pintor
de la Moreneta**

Subscriu-te i no et perdis mai més a la muntanya

ARA **MUNTANYA**
ET REGALA LA BRÚIXOLA
ORIGINAL SUÏSSA DE PRECISIÓ

RECTA

www.recta.ch

BRÚIXOLA RECTA DP 2

- Caixa de Noryl resistent als cops
- Agulla muntada damunt d'un piu de safir
- Mirall per a lectura directa d'azimuts
- Valorada en 37 €

SUBSCRIPCIÓ
PER 12 NÚMEROS
+ BRÚIXOLA RECTA

40 €

MUNTANYA

la primera revista excursionista catalana

La revista inclou:

- ▲ Articles sobre alpinisme, escalada, espeleologia...
- ▲ Itineraris d'excursions a peu, en BTT, amb esquís.
- ▲ Reportatges sobre muntanyes i països llunyans.
- ▲ Articles sobre història i fets de l'excursionisme.
- ▲ Treballs sobre medi ambient i defensa de la natura.
- ▲ Treballs de ciències naturals i etnografia.
- ▲ Informació sobre llibres, guies i mapes.

MUNTANYA publica
sis números l'any
(PVP: 4 €)

Si t'interessen
números endarrerits
demana'ns-els
al preu de 3,20 €

DADES PERSONALS DEL SUBSCRIPTOR

Nom	1r cognom	2n cognom
Adreça	Núm.	Pis/Porta Esc./Bloc
Codi postal	Població	
Telèfon	Adreça electrònica	
Data de naixement	DNI	Subscripció a partir del núm.

DOMICILIACIÓ BANCÀRIA (Imprescindible per poder cursar la teva subscripció).

Si us plau, carregueu al meu compte o a la meua llibreta el pagament del rebut que el Centre Excursionista de Catalunya us presentarà a nom meu fins al proper avis.

Nom i cognoms del titular	Data / /	Signatura
Entitat	Oficina	DC
Núm. compte		

DADES DEL SOCI:

Nom	núm. de soci
Envi-me la brúixola a l'adreça:	
Codi postal	Població

**US HI PODEU
SUBSCRIURE
MITJANÇANT:**

BUTLLETA
Fotocopia-la i envia-la
per correu postal

TELÈFON
Truca al 933 152 311

FAX
Envia la butlleta
al 933 151 408

E-MAIL
Envia totes les dades
de la butlleta a
secretaria@cec-centre.org

PERSONALMENT
Presenta totes les dades
al CEC (C/ Paradís, 12).
Et convidem a conèixer
el nostre estatge social.
Si et fas soci rebràs
Muntanya gratuïtament

Centre Excursionista de Catalunya Paradís, 12 - 08002 Barcelona - Tel. 933 152 311

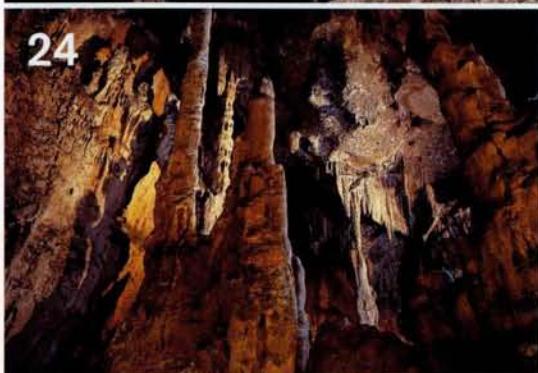
8

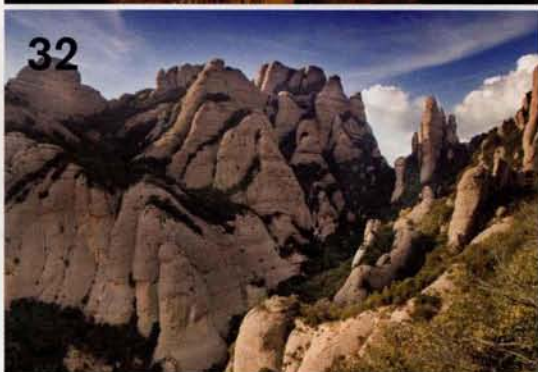
18

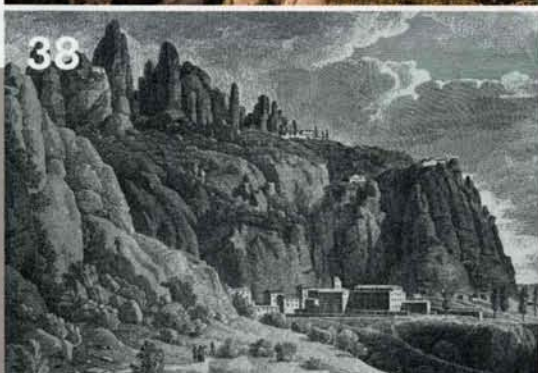
24

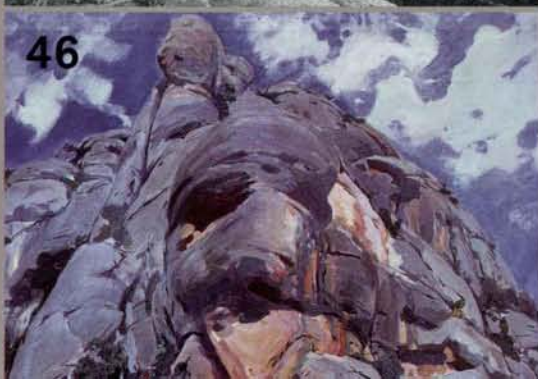
32

38

46

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Entitat declarada d'Utilitat Pública

ANY 130 / NÚM. 864 / ABRIL 2006

MONTSERRAT

6 Mapa de Montserrat

8 Montserrat nord, terreny d'aventura a l'ombra
David Hita

18 La via ferrada Teresina
Antonio García Picazo

24 Les coves del Salnitre i el Montserrat subterrani
Josep M. Cervelló

32 Aproximació a la geologia de Montserrat
Albert Martínez Rius

38 La visió romàntica de Montserrat en el cercle de Weimar
Ferran Alexandri

46 Joaquim Mir, el pintor de Montserrat
Teresa Camps

48 Conèixer Montserrat
Francesc Beato i Vicens

SECCIONS

4 La bústia

5 Editorial

50 La motxilla de muntanya

NORMES DE PUBLICACIÓ

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a *Muntanya*, poden consultar les normes de presentació d'originals al número 857 (2005): 4, a la Redacció de la revista, o bé a la pàgina web del Centre, clicant damunt el mot *Muntanya* a l'enllaç de Publicacions.

Portada: Ràpel de l'agulla de Santa Cecília, a la via ferrada Teresina. (Foto: Roger Rovira).

Edita:
Centre Excursionista
de Catalunya
Paradis, 10-12
08002 Barcelona
Tel.: 933 152 311
Fax: 933 151 408
cec@cec-centre.org
www.cec-centre.org

President del Centre:
Josep Manel Puente
Vicepresidents:
Manuel Castellet
Francesc Banquet
Secretari:
Joan M. Martínez Moro
Tresorer:
Josep M. Zamora

Cap de premsa:
Eduard Parellada

Director de Muntanya:
Ferran Alexandri
revista.muntanya@cec-centre.org

Secretari:
Joaquim Bordon
Consell de Redacció:
Francesc Beato
Jordi Bernat
Joan Campaña
Jordi Domènech
Enric Nosàs
Josep M. Sala
Valentí Zapater

Disseny i maquetació:
Estudi Toni Inglès
toni@toni-ingles.com

Correcció lingüística:
Eva Mengual
evamengual3@hotmail.com

Publicitat:
Centre Excursionista
de Catalunya
Tel.: 696 206 159

Fotomecànica:
PACMER, S.A.
Tel.: 934 099 060

Impressió:
IMGESA
Tel.: 934 622 180
Impres en paper ecològic

Dipòsit legal:
B-545-1958

ISSN:
0212-2111

Subscripcions:
Redacció de *Muntanya*
Paradis, 10-12
08002 Barcelona
Preu subscripció anual:
22 € (sis números)

La revista *Muntanya* no comparteix necessàriament l'opinió que s'expressa en els articles publicats, sinó que la responsabilitat dels comentaris recau sobre els respectius autors. El copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és propietat dels autors. Per tant, queda prohibida la reproducció total o parcial, per qualsevol procediment, dels continguts de la revista *Muntanya* sense l'autorització escrita dels propietaris del copyright.

La revista *Muntanya*
és membre de:

Associació de Publicacions
Periòdiques en Català

El Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac és en bones mans

Amb relació a l'escrit signat per Toni Altaió —publicat al núm. 863 de Muntanya, a la secció «La motxilla de muntanya»— sobre el camí entre la coma d'en Vila i Mata-rodona, la redacció de Muntanya i el CEC considerem adient publicar el següent escrit:

El projecte fa referència a una pista forestal de serveis, on resta prohibida la circulació de vehicles privats, i no a una carretera, contràriament al que afirma reiteradament el Sr. Toni Altaió, que, a més, n'omet la finalitat: la millora del sistema de prevenció d'incendis del sector. En tot cas, l'execució de la pista respon a una necessitat compartida i aprovada per unanimitat, per part del Consell Coordinador integrat per tots els ajuntaments del parc de Sant Llorenç.

Hi ha unes dades objectives i molt contundents: l'obertura d'un tram de només 1.886 m de longitud permetrà posar en funcionament una pista forestal de més de 20 km entre el coll

d'Estenalles i Mata-rodona. La construcció de la pista, conjuntament amb l'arranjament dels punts d'aigua, facilitarà la ràpida detecció de l'inici del foc i reduirà considerablement, al voltant de 45 min, el temps d'arribada dels mitjans d'extinció terrestres, així com del seu desplegament. Es pal·lia així un greu dèficit territorial, en situar-se la pista al bell mig d'un àmbit continu de 5.000 ha de bosc que actualment no disposa de cap camí operatiu per a les tasques contra incendis.

El camí és totalment compatible amb els objectius de protecció del patrimoni natural del parc. En aquest sentit s'ha de remarcar que aquesta compatibilitat l'estableix el mateix pla especial de protecció des de fa gairebé vint anys, i per tant no s'entén com pot afirmar-se el contrari.

Malgrat tot, el que resulta més sorprenent de l'escrit del Sr. Altaió és l'afirmació segons la qual l'obertura del camí representa una greu amenaça ecològica, deixant entendre que aquesta «amenança» es deriva de la tala d'uns 2.000 arbres. En aquest cas s'ha de manifestar que el projecte disposa del

corresponent estudi d'impacte ambiental, informat favorablement pel Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya, que ha desestimat les al·legacions en contra que addueixen un impacte negatiu.

Una interpretació ben intencionada d'algunes demandes del Sr. Altaió com a mínim revelen un cert desconeixement sobre com opera a Catalunya el sistema de prevenció i extinció d'incendis. El problema que cal resoldre no és la centralització o no de la gestió, sinó la coordinació de tots els agents que en aquesta matèria operen sobre el territori: ADF, voluntaris, agents rurals, guardes del parc, mossos i bombers. L'objectiu és facilitar la màxima disponibilitat de recursos humans i materials que es troben fora de l'àmbit on es produeix un foc, en el mínim temps possible per a les tasques d'extinció. Per això la Diputació de Barcelona i els departaments d'Interior i de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya van signar, el maig del 2005, un conveni de coordinació dels respectius protocols i efectius en la línia apuntada anteriorment.

Cal que aquell qui discrepa aporti arguments fonamentals i solvents, i que no es refugii en tergiversacions i afirmacions gratuïtes que, si bé poden escandalitzar l'opinió pública, no ajuden a millorar els projectes ni les estratègies territorials.

Martí Domènech i Montagut
Coordinador de l'Àrea d'Espais Naturals
Diputació de Barcelona

LA BÚSTIA

Aquesta secció vol ser un lloc de trobada entre la revista i els lectors. No es tracta, doncs, d'un apartat dedicat a la correspondència de temàtica general, sinó que està reservat a les cartes que tractin específicament dels continguts de la revista i del món de la muntanya. Les cartes han de dur el nom, l'adreça i el telèfon del remitent. Per raons d'espai, poden ser editades o resumides per la Redacció de la revista:

Redacció de Muntanya
 C/ Paradís, 10-12 - 08002 Barcelona
 Fax: 933 151 408
 revista.muntanya@cec-centre.org

Memòries Autoritzades Agustí Bou i Tort

President del Centre durant el període 1971-1976

Memòries Autoritzades Agustí Bou i Tort

Una acurada compilació de la seva vida, plena d'anècdotes i material documental i gràfic.

Una llarga i apassionant trajectòria viscuda al CEC.

*Al Centre Excursionista de Catalunya, al servei del qual he parat els millors moments de la meua vida, al començament de l'any 1942!!
 Veure cordialment
 Agustí Bou
 Març 2004.*

Edició limitada.
 PVP: 30 €

C, Punt/
 Ediciones, S.L.
 Balmes, 195
 08006 Barcelona

Exemplars disponibles a l'àrea d'atenció al soci.
 Centre Excursionista de Catalunya. Paradís, 12, Barcelona.
 Encàrrecs per telèfon:
 934 874 773 (de 10 a 13 h), 932 031 345 (de 16 a 21 h)

Montserrat, la muntanya dels cent cims

Així és com la va anomenar Joan Maragall. Per la seva singular orografia, poèticament. Aquest número està dedicat a Montserrat. Fa temps que teníem la intenció de publicar un dossier sobre un massís especial, un lloc d'interès que sempre cal divulgar. Montserrat reuneix aquestes característiques.

Hem intentat, davant la bona acollida que ha tingut aquesta idea, de fer una visió variada de la muntanya, i alhora seriosa. No hi podia faltar l'escalada, amb un acurat treball de David Hita —reconegut escalador— sobre la zona nord del massís. També és interessant la ressenya de la primera via ferrada catalana, la Teresina, i els motius que van dur Antonio G. Picazo a equipar-la. També és de gran importància l'article de J. M. Cervelló sobre el Montserrat subterrani, perquè per primera vegada es publica la topografia més completa i actual de les coves del Salnitre, acabada l'any 1988 per encàrrec de la Generalitat de Catalunya al Centre.

El Museu de Montserrat

Tothom sap que Montserrat és un lloc únic que atreu nombrosos visitants; que el prodigi geològic de les seves roques mítiques ha estat l'escenari d'extraordinàries gestes de l'escalada al nostre país, i que Montserrat és l'indret on hi ha l'abadia benedictina que ret culte a una verge bruna. El que ja no és tan sabut, potser, és que Montserrat posseeix un dels tresors més preuats: el fons d'art del Museu.

El Museu de Montserrat és, sens dubte, un dels més importants de Catalunya. És ben cert que Montserrat va perdre gairebé tot el seu patrimoni durant la Guerra del Francès, però des de la restauració del monestir l'any 1844, el Museu ha aplegat un conjunt valuós d'objectes artístics molt diversos, gràcies a les donacions de particulars o dels mateixos artistes.

El Museu disposa de diverses seccions, com la d'arqueologia de l'orient bíblic, important pels objectes arqueològics de les cultures de Mesopotàmia, Egipte, Xipre i Terra Santa; i la d'orfebreria, formada per un conjunt d'objectes litúrgics dels segles XV al XX. També disposa d'una de les millors col·leccions de pintures dels segles XIII al XVIII, amb obres com el famós *Sant Jeroni*, de Caravaggio, i de pintura i escultura modernes, amb obres d'artistes catalans i d'arreu de mitjan segle XIX a mitjan segle XX: Mir, Rusiñol, Casas, Nonell, Miró, Picasso, Dalí, etc.

L'edifici, fet per Josep Puig i Cadafalch, i recentment reformat i ampliat a càrrec de l'arquitecte Arcadi Pla, és també una veritable obra d'art. Certament, hi ha pocs indrets del món que posseeixin un conjunt de recursos tan complet i escaient, per la naturalesa imponent, l'espiritualitat, la música i les arts.

El Centre Excursionista de Catalunya, per l'arrela-

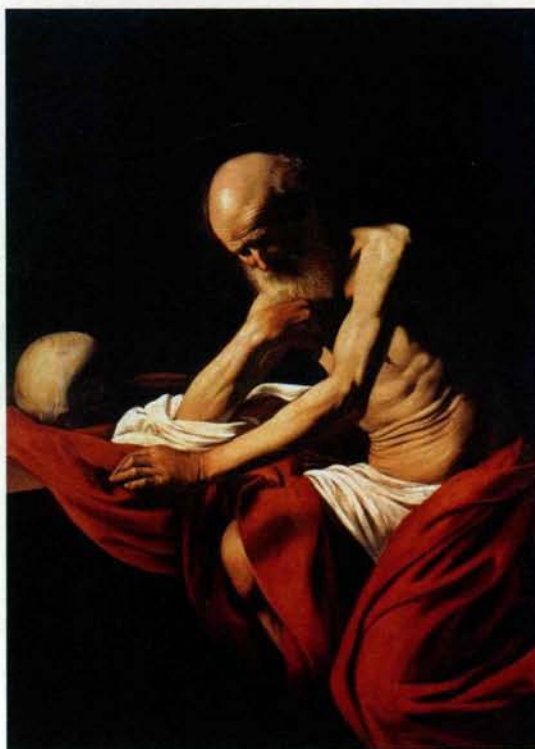
ment cultural, patriòtic i esportiu vers Montserrat, una muntanya que, a més, forma part de l'escut de l'entitat des de la seva fundació el 1876, s'honora de ser membre de la Fundació Abadia de Montserrat 2025, i també de publicar i divulgar una col·lecció de guies de muntanya a càrrec de l'editorial de l'abadia.

Paral·lament, ens ha semblat idoni arrodonir aquest número amb altres aspectes no menys importants, però sí més allunyats del fenomen excursionista, com ara la formació geològica del massís de Montserrat; i també amb un aspecte més cultural: Montserrat en la literatura i les arts, un vessant valuós encara no prou divulgat.

També volem fer menció del material que ens ha arribat generosament dels socis del Centre que, per raons d'espai —sempre odioses— no hi ha cabut, però que publicarem sens dubte pròximament. Ens referim a l'extens i excel·lent treball de Sant Puig sobre l'escalada a la regió dels Frares Encantats, i a la interessant entrevista a un dels escaldors més representatius del país, el veterà Joan Nubiola, uns articles que els nostres lectors podran llegir ben aviat, ja que Montserrat... ¡mai no s'acaba! A tots els autors, els agraïm la seva desinteressada col·laboració.

La Redacció

Josep Manel Puente
President del CEC

Enfilat dalt de l'agulla de la paret de Santa Cecília, a la recerca d'una imatge del vessant nord de Montserrat, mentre esperava el seu torn per fer l'espectacular ràpel, i els companys anaven desapareixent per la panxa de la paret, el fotògraf Roger Rovira va trobar aquesta perspectiva. La imatge és molt dinàmica: l'excursionista en primer pla s'enfronta amb les muntanyes rocoses de la llunyania.

Càmera: Nikon F-90X
Òptica: Sigma 70-200 mm, 1:2,8 APO HSM
Pel·lícula: Fujichrome Provia 100 ASA

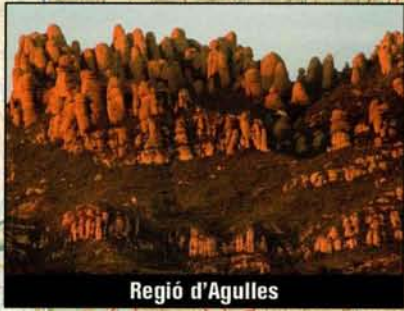
Roger Rovira és un col·laborador habitual de *Muntanya*. Especialitzat en fotografia tecnocientífica, la seva passió és la naturalesa, tema amb el qual ha guanyat diversos premis, i les seves fotos han estat publicades en revistes com *Pirineos* o *Subterrànea*.

Sant Jeroni, de Caravaggio, és una de les obres més admirades del Museu de Montserrat.

Montserrat

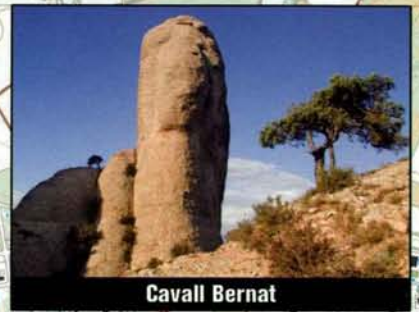
Paret de Sant Jeroni

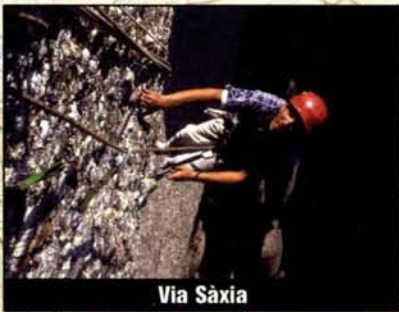
Regió d'Aguilles

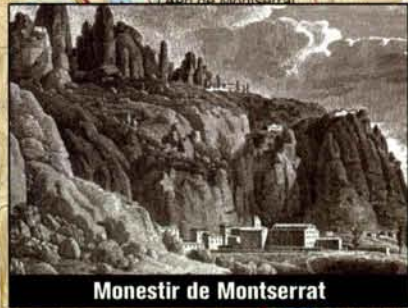
La via ferrada Teresina

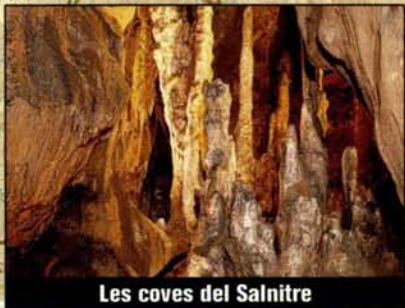
Cavall Bernat

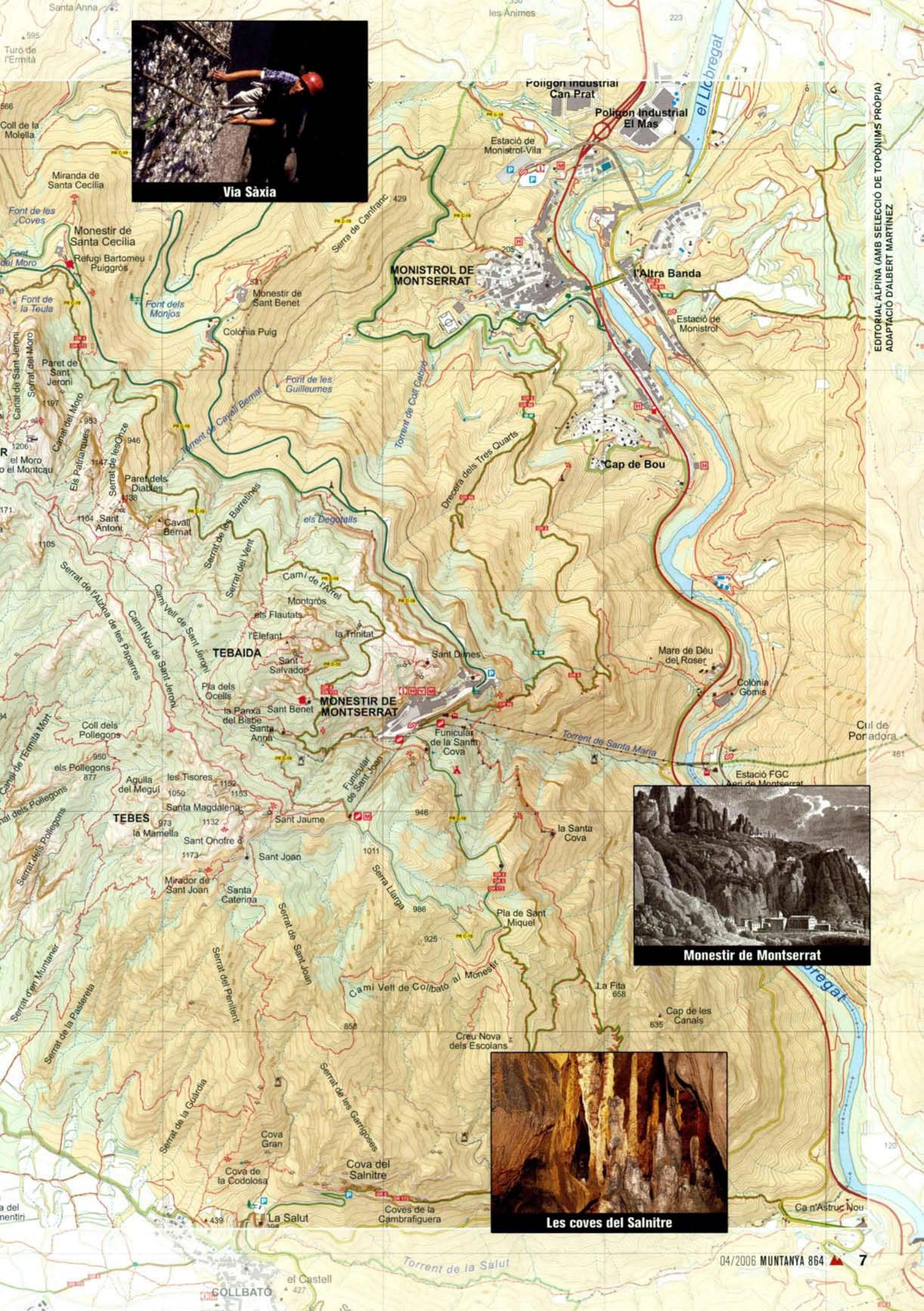
Via Sàxia

Monestir de Montserrat

Les coves del Salnitre

EDITORIAL ALPINA (AMB SELECCIÓ DE TOPONIMS PROPRIA)
ADAPTACIÓ D'ALBERT MARTÍNEZ

Montserrat

terreny d'aventura a l'ombra

Autor: **David Hita**

Dibuixos: **Armand Ballart**

El vessant nord de Montserrat és el reflex fidel de l'evolució de l'escalada a Catalunya. Un punt de referència ineludible per conèixer i gaudir d'unes ascensions impressionants envoltades d'un entorn únic.

El nord de Montserrat és format per una extensa i variada muralla (compresa entre el Cavall Bernat i el coll de la Portella), on les omnipotents forces creadores de la natura sembla que s'hagin aliat amb la il·limitada imaginació dels escaladors. Sostres, diedres, fissures i xemeneies es barregen amb monolítiques plaques i vermelloses zones desplomades; tot un delit per satisfer les aspiracions alpinístiques dels més exigents.

Els pioners escaladors montserratins –a la dècada de 1920– ja somiaven amb aquells esfereïdors abismes abocats al nord, els quals trobaven infranquejables i fora del seu abast. En poc temps, i amb la millora dels materials emprats i les tècniques adquirides per l'experiència, allò que semblava impossible es va anar convertint, a poc a poc, en realitat. Així, des de finals dels anys quaranta i al llarg dels cinquanta,

nord

van anar caient, una darrere l'altra, totes les grans parets montserratines, tot perdent l'aurèola d'inxpugnabilitat que havien tingut fins aleshores. La dècada de 1960 va ser un petit parèntesi en l'evolució de l'escalada, ja que havia quedat estancada, en gran manera per la poca empenta dels escaladors; així que els pocs itineraris oberts fins aquells moments quedaren impregnats de misteri i desconeixement. Els inicis dels setanta porten aires nous a l'atmosfera montserratina; apareixen nous materials, noves tendències i –més important encara– noves mentalitats que canvien radicalment la manera d'afrontar i viure les grans parets. L'obertura de nous itineraris es dispara, i no es deixa cap tros de paret sense explorar; i es repeteixen també amb més freqüència totes aquelles vies antigues pràcticament oblidades.

En poc més de cinquanta anys, hem passat de la inaccessibilitat a la massificació, de vies mítiques que recorrien panys impossibles a una saturació d'aquestes mateixes vies; i encara que semblava mentida, cada any s'hi obren més itineraris: només al vessant nord

ja hem passat dels 400. Entre tots aquests hi ha els que concentren la majoria de repeticions, per la bellesa, l'equipament i el prestigi que tenen; són les anomenades *vies clàssiques*, en les quals és habitual de veure-hi alguna cordada penjada.

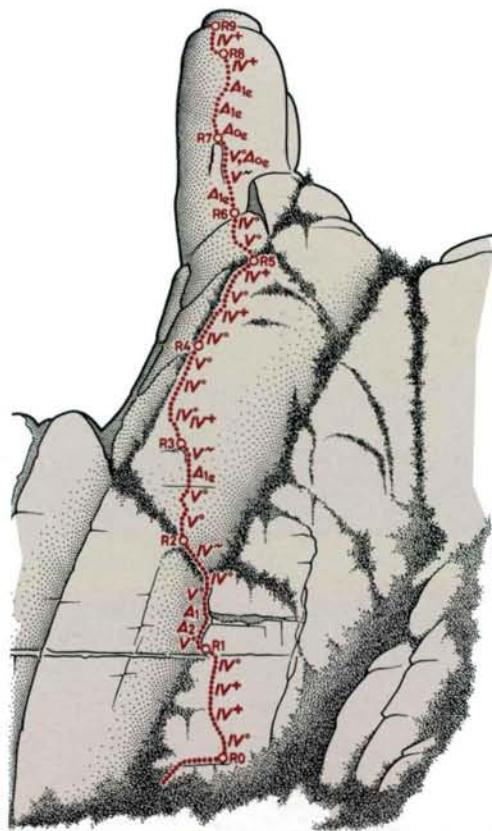
Arribats a aquest punt, podríem parlar d'aquestes vies i oferir un llistat de les més recomanables; però no ho farem, ja que són les que habitualment surten a totes les revistes i és molt fàcil de trobar-ne informació, ja sigui en guies d'escalada o per mitjà d'Internet. En el seu lloc, anirem a conèixer uns altres tipus de vies; més salvatges, menys conegudes, però no per això menys atractives; en les quals de ben segur no haurem de patir per trobar altres cordades al davant. Si us agrada l'aventura i les emocions desconegudes, i no teniu res en contra de la roca dubtosa, les vies seleccionades a continuació ompliran tots els vostres desigs, i us traslladaran a viure moments inoblidables; no en va, són portadores de sensacions diverses, i sobretot no n'hi haurà cap que us deixi indiferents.

La majoria d'itineraris que us presentem es desenvolupen sobre terreny d'aventura; demanen una certa experiència i solvència als escaladors que les vulguin afrontar. Tot i així, hi ha molts nivells de dificultat: s'hi poden trobar vies força exigents i d'altres bastant més assequibles. La selecció de les diverses rutes està pensada per donar a conèixer el màxim nombre de zones del vessant nord, i en poques ocasions s'hi inclou més d'un itinerari de la mateixa paret.

ROGER ROVIRA

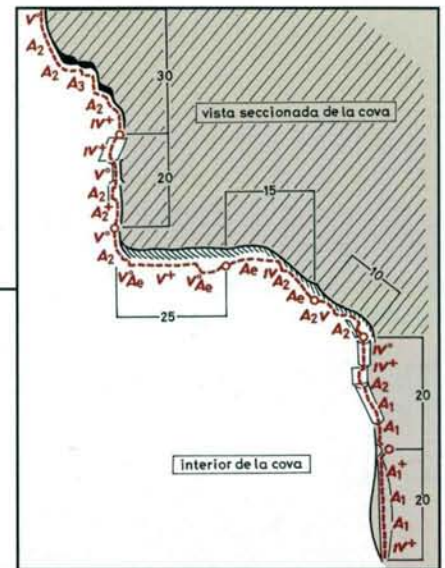
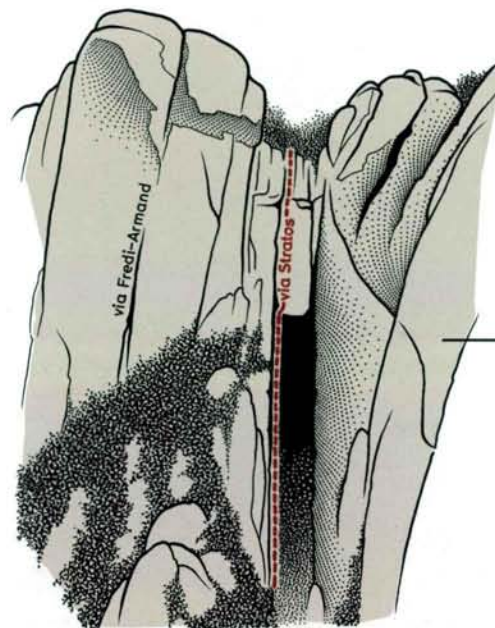
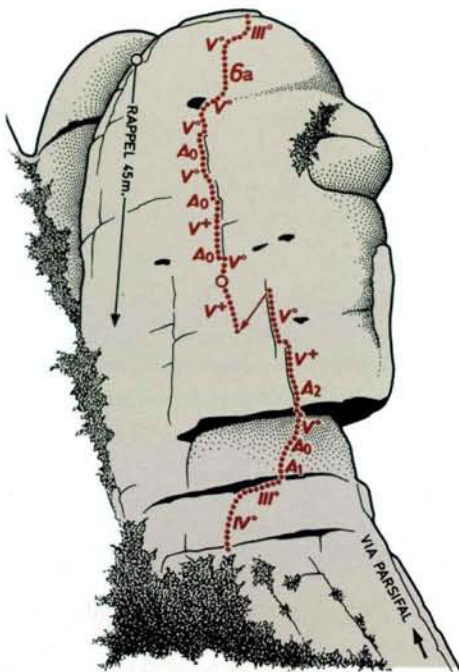
SABADELL Cavall Bernat

Aproximació: des del refugi de Santa Cecília, prenem el camí de l'Arrel en direcció al monestir (marques de GR). Un cop passem la paret dels Diables, davant de la cara nord del Cavall, agafem una canal poc marcada que ens deixa al seu peu. Encara hem de fer una curta grimpada d'esquerra a dreta per assolir una lleixa herbosa, lloc on comença la via.

Itinerari: aquesta ruta ens permet assolir el cim de la roca més emblemàtica del massís, tot recorrent el seu vessant més oblidat i desconegut: l'ombrívola cara nord. Des dels primers metres, l'aventura està garantida. Cal destacar-ne un curt tram d'artificial per equipar al segon llarg, l'exposada cinquena tirada –afectada per l'incendi del 1986– i la magnífica llastra del setè llarg. La quarta reunió, la fem en un arbre i la cinquena només te un burí. Cal portar cinc claus variats, sis plaquetes recuperables i bagues per llaçar matolls. Hi ha força ambient a les tres últimes tirades; mentre es fan els darrers metres de la via per la Punsola-Reniu.

Descens: en dos ràpels equipats per la ruta Normal (20 + 40); per davallar a continuació la canal del Cavall, en busca, novament, del camí de l'Arrel.

El Cavall Bernat és la roca més emblemàtica de Montserrat.

GRIMEGIA
Morral del Cavall

Aproximació: des del refugi de Santa Cecília prenem el camí de l'Arrel en direcció al monestir (marques de GR). Un cop passem la paret dels Diables, i situats davant del Morral del Cavall, agafem un corriol poc marcat que ens porta fins al peu de la via.

Itinerari: ascensió poc coneguda però molt recomanable, que supera un monolític pany de paret tot resseguint una insinuant línia fissurada. Com que es troba pràcticament equipada –alguns clau opcional–, ens permet de fer-la en escalada combinada (V+/A2) o bé, tota en lliure (7a+). Al primer llarg, pot ser interessant de fer-hi una reunió (ja equipada), a l'alçada del sostre, i d'aquesta manera evitarem un més que probable fregament de cordes. En conjunt, es tracta d'una via ràpida que ens ofereix una escalada molt gratificant.

Descens: primer, en un llarg ràpel de 45 m i, a continuació, es va a buscar de nou el camí de l'Arrel.

STRATOS
Escletxa dels Teixos

Aproximació: des del refugi de Santa Cecília prenem el camí de l'Arrel en direcció al monestir (marques de GR). Un cop passem la paret dels Diables (carbonera), ens enfilem per una canal dreta i poc definida que ens duu sense pèrdua a l'inici de la via.

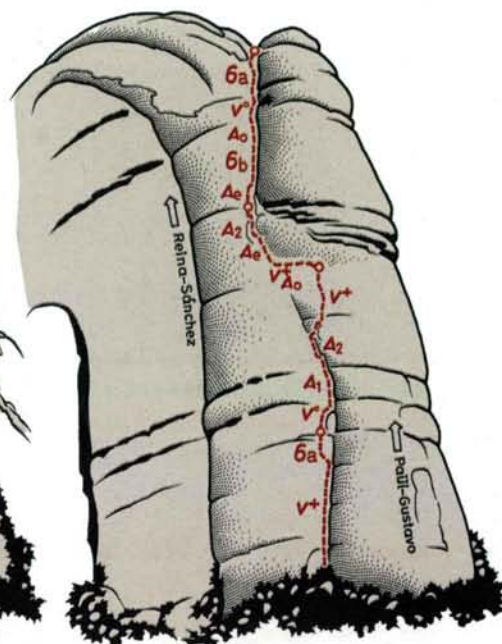
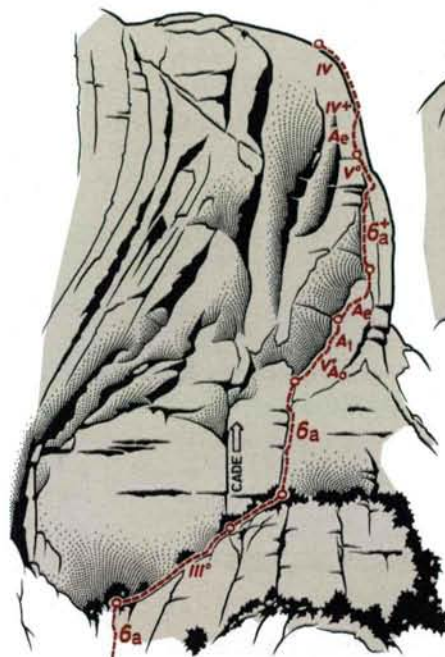
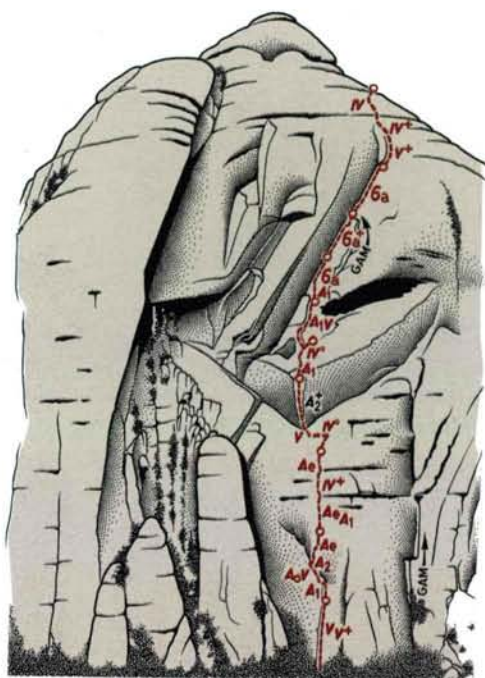
Itinerari: escalada de categoria, increïblement àeria i sostinguda; sens dubte un preuat exponent de l'escalada artificial montserratina i cita obligada per a tot

incondicional de la muntanya. Com que es desenvolupa per l'interior d'una profunda cova (escletxa dels Teixos), adquireix un caràcter molt salvatge i ens ofereix tota una sèrie de passatges força espectaculars, sobretot al darrer llarg, que supera un fort descplom sobre un buit de vertigen.

Descens: cal caminar cap al sud, per anar a buscar una bona senda que, a través de la canal del Cavall, ens torna al camí de l'Arrel.

La via Stratos és una escalada de categoria, molt àeria i sostinguda.

BARRUFETS
Paret dels Diables

Aproximació: des del refugi de Santa Cecília prenem el camí de l'Arrel en direcció al monestir (marques de GR), fins a situar-nos davant mateix de la paret dels Diables, on trobem una característica carbonera. D'aquí surt un bon sender que ens porta fins al peu de la muralla.

Itinerari: directa i espectacular, aquesta ruta ha estat injustament oblidada i molt poc repetida. Posseïdora d'un traçat clàssic, és una completa ascensió que de ben segur satisfarà les aspiracions dels més exigents. Excepte algun tram de roca mediocre, en general és bona; es troba bastant equipada amb burins i claus. Tot i així, cal portar cinc «V» mitjanes-grosses, un universal, un pla, un joc de fissurers, cinc plaquetes recuperables i un ganxo per al tercer llarg. A les tirades 1, 3, 6 i 8 trobem reunions opcionals no ressenyades.

Descens: des del cim, davallem cap al sud fins a assolir un petit coll; baixem a la dreta i ens situem a la sortida de la canal dels Avellaners, per la qual tornem al camí de l'Arrel.

HURTADO-CARBONELL
Paret dels Diables

Aproximació: és la mateixa que la de la ruta anterior.

Itinerari: preciosa via, eclipsada durant molt de temps per les famoses rutes veïnes; actualment descoberta de nou per al gaudi dels qui busquen la bellesa inèdita sense més pretensions. Possiblement, és l'opció més ràpida i senzilla d'accedir al cim de la paret dels Diables. El primer llarg, el manllevem del CADE; el segon supera una atractiva fissura; el cinquè recorre un fantàstic diedre –escalada espectacular–, i l'últim és més aconsellable de fer-lo per la dreta –espero de Llucifer–, tot superant una estètica aresta de roca impecable. Encara que es troba pràcticament equipada amb burins, claus i algun parabolts, és recomanable dur algun friend i opcionalment algun clau.

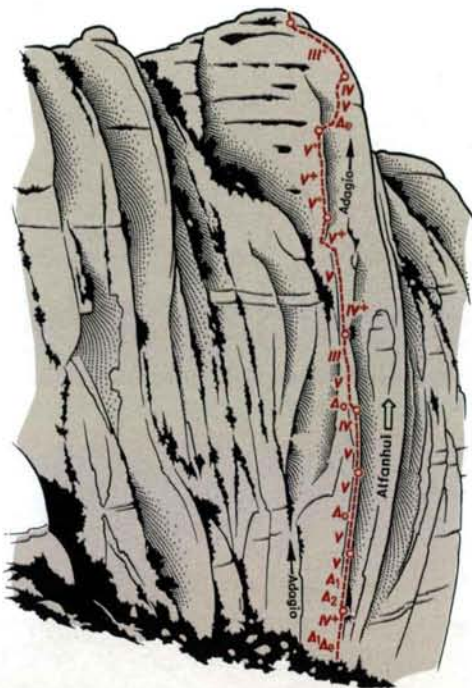
Descens: remuntem la fàcil aresta nord (III), que ens deixa al cim de la paret dels Diables. Tot seguit, davallem cap al sud fins a assolir un petit coll; baixem a la dreta, i ens situem a la sortida de la canal dels Avellaners, per la qual tornem al camí de l'Arrel.

CAINEJOS
Ganivet dels Diables

Aproximació: des del refugi de Santa Cecília prenem el camí de l'Arrel en direcció al monestir (marques de GR), fins a situar-nos davant mateix del Ganivet dels Diables, lloc on comença una petita sendera que ens porta al peu de la paret.

Itinerari: agradable i sostinguda, predominantment sobre terreny fissurat, és una ruta esplèndida de dificultats moderades. La seva situació, a recer de la Reina-Sánchez –gran clàssica del Ganivet–, l'ha convertit en una amagada alternativa per als bons «gurmets» de la muntanya. Encara que s'ha fet completament en lliure (fins a 7a), s'acostuma a fer en escalada combinada (V⁺-A2). El tercer llarg consisteix en un atractiu flanqueig amb una delicada entrada artificial a la reunió (llastra *expanding*). Es troba semi-equipada amb burins i algun clau, i és necessari portar cinc claus variats, el joc de fissurers i una plaqueta recuperable.

Descens: des del final de la via, encara hem de recórrer una esmolada i aèria aresta que ens porta al cim. Un ràpel curt –o una desgrimpada opcional– ens deixa a la bretxa que forma el Ganivet amb la paret dels Diables. Ara només cal fer una travessia en busca de la canal dels Avellaners –no s'ha de baixar directament–, per on tornem al camí de l'Arrel.

VAGABUNDOS DEL DHARMA
Serrat del Patriarca

Aproximació: des del refugi de Santa Cecília prenem el camí de l'Arrel en direcció al monestir (marques de GR), fins a creuar la canal dels Avellaners. Remuntem aquesta canal i arribem al peu de la via.

Itinerari: molt bona escalada que segueix una línia fissurada d'una gran lògica. L'abundant vegetació de l'inici i la superació d'un incòmode desplom, poden induir-nos a una retirada prematura; però els qui siguin fidels rebran una justa recompensa: unes verticals i aèries fissures summament reconfortants. S'ha de vigilar una mica amb l'estat de la roca i, sobretot, amb el de les assegurances –poques i precàries–. Només el darrer llarg, obert per dalt d'antic, posseeix un equipament acceptable. Cal portar vuit claus variats, un joc de friends –amb números grossos–, algun tac i alguna plaqueta recuperable.

Descens: anem a buscar un coll situat a la banda oposada i baixem per una canal dreta en direcció sud; cal parar atenció per abandonar-la a l'esquerra, cap al final de la canal. Aleshores, ens endinsem per un terreny boscós sense traça, fins a sortir al camí que puja del monestir a Sant Jeroni. Des d'aquí, disposem de diferents opcions; la davallada per la canal dels Avellaners és la més ràpida.

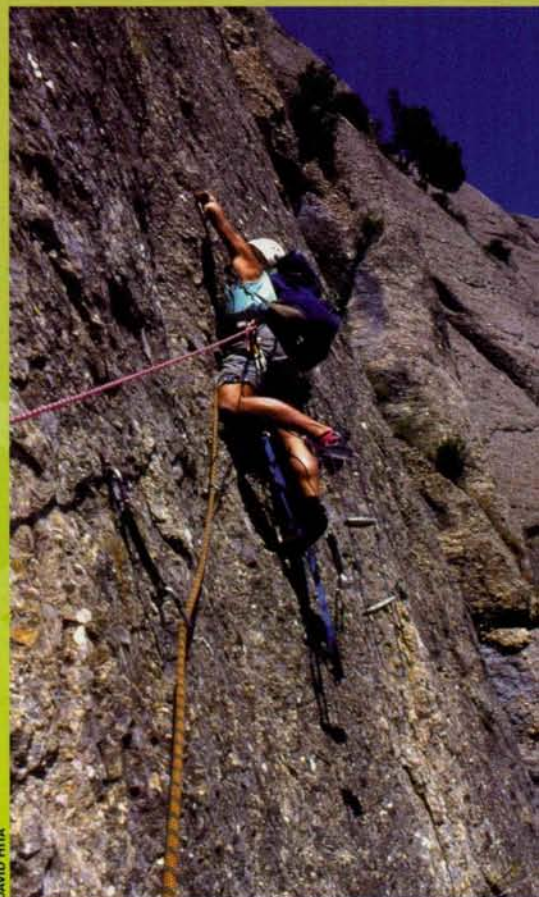
MANFRED MAN
Serrat del Moro

Aproximació: des del refugi de Santa Cecília prenem el camí de l'Arrel en direcció al monestir (marques de GR), i de seguida l'abandonem a la dreta, tot enfilant-nos per un marcat corriol fins a assolir el peu de la muralla. Ara només cal que la resseguim cap a la dreta per arribar a l'inici de la ruta.

Itinerari: és la via més difícil de selecció; tot un repte per mesurar les nostres forces i habilitats sobre el conglomerat montserratí. No en va, només ha rebut dues ascensions durant els 25 anys que fa que és oberta. Roca precària, trams herbosos i verticals, poques assegurances i un monolític esperó final són els principals ingredients de què gaudiran els més agosarats escaladors amants del terreny d'aventura. Actualment, és del tot preferible iniciar l'escalada per l'Adolfo Gregorio Vidal, a causa de l'abundant proliferació d'esbarzers al voltant de l'entrada original. La vuitena reunió es fa sobre un arbre cremat (¡compte!). Cal dur dotze claus variats, dos pitons curts plans, dos ganxos, falques, fissurers i bagues. És una ruta seriosa, només aconsellable per a escaladors experimentats i amb solvència.

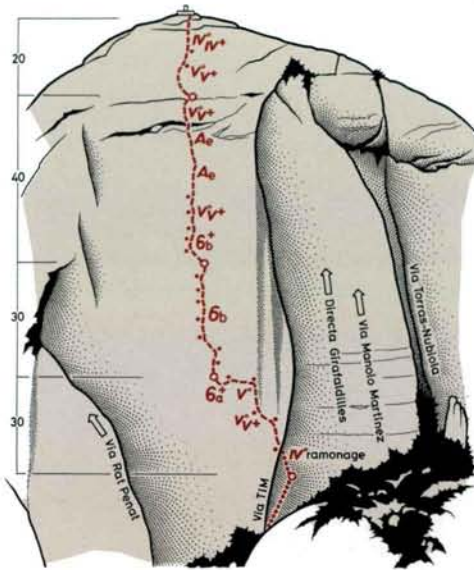
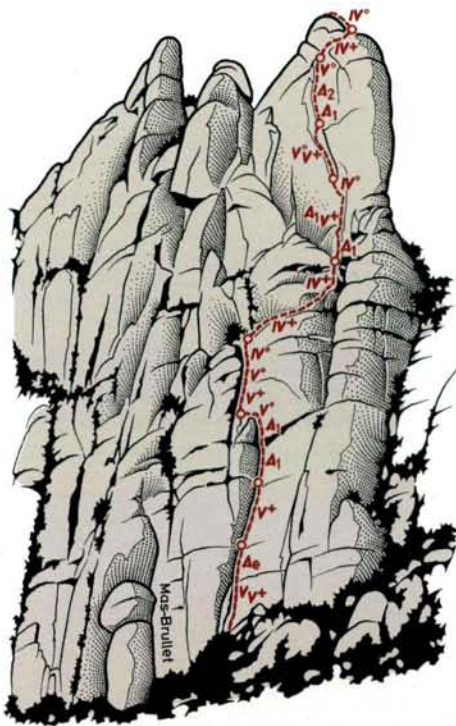
Descens: hem de recórrer tot el serrat del Moro fins al final, per anar a buscar, a continuació, la canal de Sant Jeroni.

DAVID HITIA

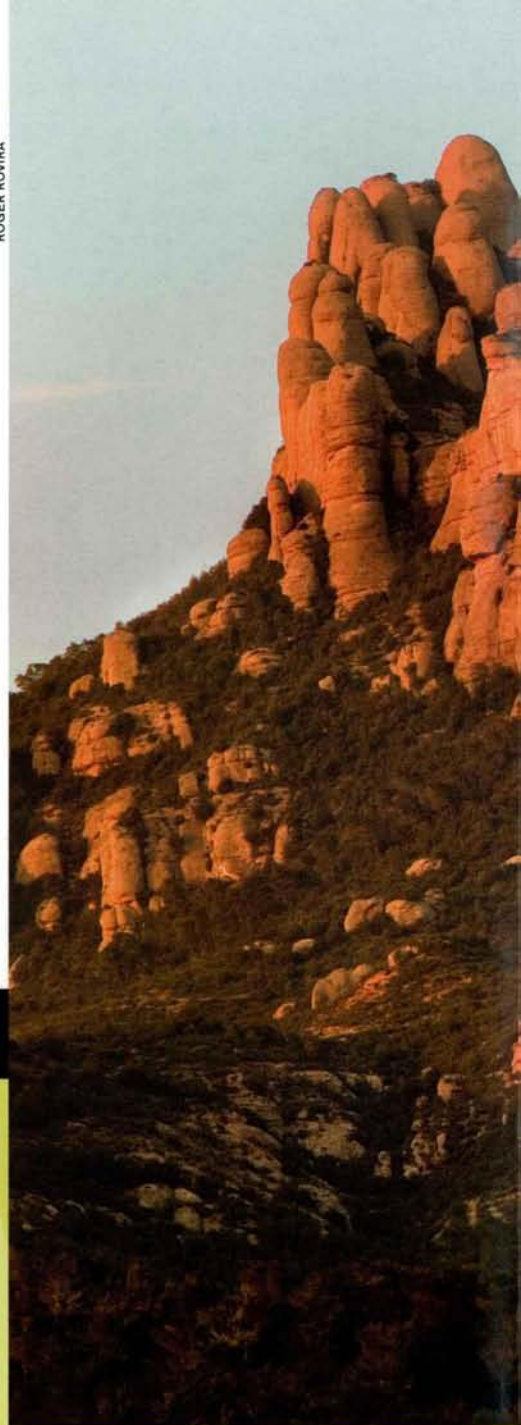

DAVID HITIA

Dues perspectives de la via Manfred Man, al serrat del Moro.

ROGER ROVIRA

INTEGRAL BORINOT

Serrat del Moro

Aproximació: és la mateixa que la de la ruta anterior, però un cop al peu de la muralla haurem de resseguir-la cap a la dreta.

Itinerari: segueix dos evidents sistemes de fissures –prou diferenciats–, enllaçats mitjançant una àeria tirada en flanqueig per placa –una mica exposat–. Els llargs inferiors es fan bastant en lliure, de manera que l'escalada resulta sostinguda i poc equipada. La segona tirada presenta una variant per la dreta més treballosa. Els llargs superiors superen un mur monolític amb l'ajuda d'una marcada fissura amb forma d'arc –l'escalada esdevé feixuga pel seu caràcter combinat i perquè està poc equipada; fins i tot cal muntar-hi alguna de les reunions (R-5 i R-6). En general, és una bona via, que va augmentant en interès i espectacularitat a mesura que anem guanyant alçada. Serà necessari portar quinze claus variats –cinc plans, cinc universals i cinc «V»), un joc de friends i fissurers complets, i tres plaquetes recuperables.

Descens: es pot fer en ràpel per la via Mas-Brullet; o bé, es pot recórrer tot el serrat del Moro fins al final, per anar a buscar, a continuació, la canal de Sant Jeroni.

SÀXIA

Paret de Sant Jeroni

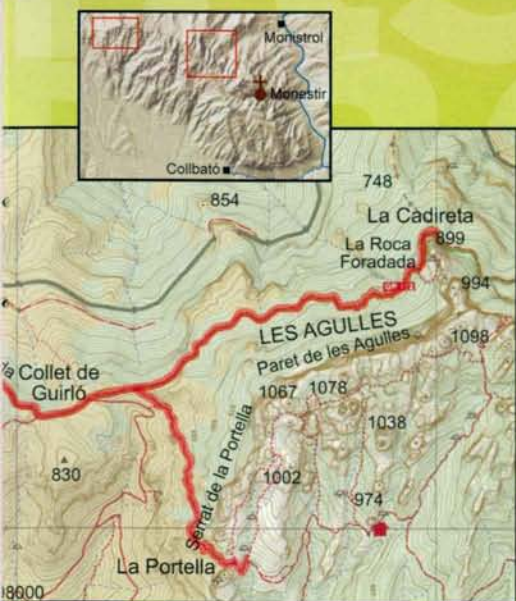
Aproximació: remuntem la canal de la font del Llum fins a assolir el coll de Migdia; revoltam el grup de les Talaies seguint el camí de marques grogues que es dirigeix cap al monestir, i l'abandonem enfilant-nos per una marcada torrentera que ens deixa a peu de paret. La resseguim cap a l'esquerra i, després d'una curta baixada per una canal dreta, arribem a peu de via.

Itinerari: la seva situació, al cim més elevat del massís, i el seu recorregut directe i elegant li atorguen un atractiu especial al qual és difícil resistir-se. Es troba completament equipada amb espits, però són tan lluny que resulta d'escalada obligada amb trams exposats –sobretot al segon llarg, el més dur i sostingut de la via. Serà necessari portar vint-i-sis cintes, bàsicament per a l'artificial del tercer llarg, que s'ha arribat a apurar en lliure (7b). És un itinerari molt recomanable, però cal tenir un bon nivell per no patir més del compte. L'ambient és superb.

Descens: seguim l'ample camí que baixa cap al monestir fins a desviar-nos cap al nord per la canal de Sant Jeroni (torre elèctrica amb una marca vermella a l'inici).

Magnífica panoràmica de la regió d'Agulles, on es pot veure el refugi Vicenç Barbé.

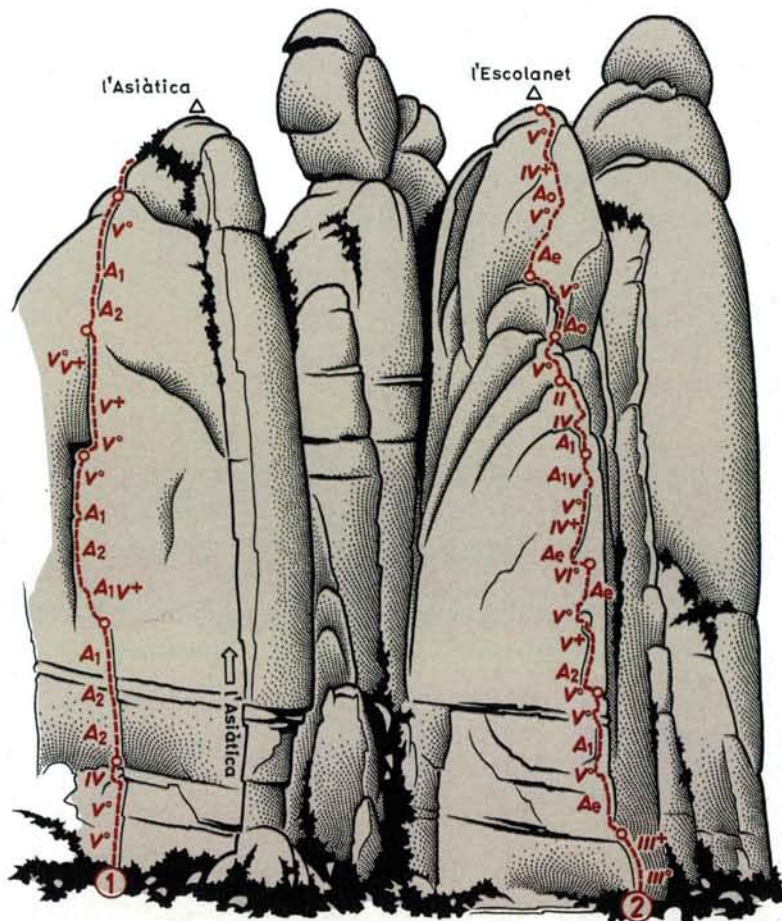
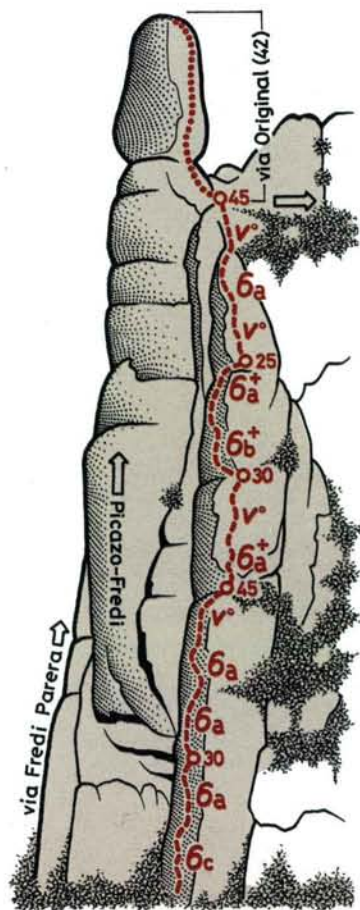

Aproximacions des de Can Maçana.

Aproximacions des de Santa Cecília.

EDITORIAL ALPINA - ALBERT MARTINEZ

ESPERÓ DE LA LLUM

Talaieta d'en Barbé

Aproximació: remuntem la canal de la font del Llum en direcció al coll de Migdia. Una mica abans d'arribar a la cruïlla de la font del Llum, hem d'agafar una evident canal a la nostra esquerra. Pujant per aquesta canal, amb l'ajuda d'algun tram equipat amb cordes, arribem al peu de la via.

Itinerari: la Talaieta d'en Barbé posseeix un perfil encarat al nord d'una arrogància suprema. El seu caràcter salvatge, enigmàtic, coronat per un provocatiu cim punxegut i solitari, captiva i enamora totes les mirades, sobretot les més sensibles. De les tres rutes que recorren el feréstec vessant nord, l'escollida presenta la millor roca i el millor equipament. Comparteix el darrer llarg amb la històrica via Normal, un al·licient afegit per recórrer-la. Encara que es troba equipada, anirà bé que porteu algun friend i un fissurer, a més d'algun clau (opcional).

Descens: fem un ràpel de 30 m per la ruta Normal i, a continuació, ens dirigim cap al sud, primer en pujada i després en descens, fins a arribar a un bon camí (marques grogues). El seguim cap a la dreta i assolim el coll de Migdia, i tot seguit davalem per la canal de la font del Llum.

GRISÚ-VALERA

L'Asiàtica

Aproximació: partim de can Maçana i seguim les marques de GR passant pel coll de Guirlló. A continuació passem per sota de la Cadireta fins a arribar a una marcada cruïlla, que abandonem tot girant a la dreta. A la desviació seguim anem cap a l'esquerra i, en pocs minuts, passem pel peu de la via.

Itinerari: l'evidència i la lògica de la seva línia fan que tothom que passa pel camí, en direcció al coll de Porc, la segueixi amb la mirada; però en canvi, molt pocs s'han atrevit a endinsar-se a les seves «intimitats». Segurament, la fama que té de ser de roca descomposta ha pogut allunyar més d'una cordada, encara que no representi una excusa prou convincent. Eclipsada en bona part per la veïna Ancestra, reclama des del silenci un protagonisme que mai no hauria d'haver perdut. Presenta una roca variable en general, dolenta al primer llarg i a l'entrada de la quarta reunió; amb un traçat vertical un xic treballós en els trams d'artificial.

Descens: cal anar en direcció sud fins a arribar a un camí amb marques blaves i, a continuació, seguir-lo cap a l'esquerra (est) fins a assolir el coll de Porc i enfilar de nou can Maçana.

VENI-VIDI-VICI

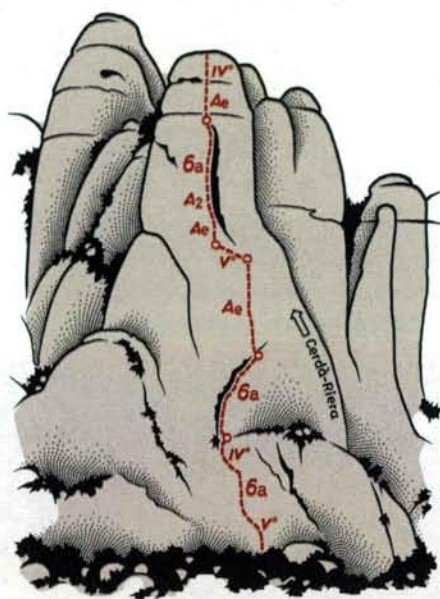
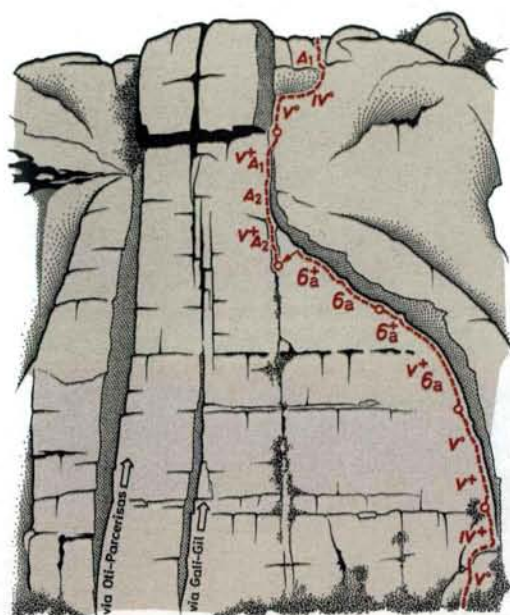
L'Escolanet

Aproximació: és la mateixa que la de la via anterior, però comença una mica abans.

Itinerari: és una ruta de gran envergadura, amb roca delicada, que discorre sobre terreny generalment exposat, salvatge i exigent, però que alhora ens proporciona una escalada bella i recomanable, ideal per a aventurers en busca d'emocions fortes. Excepte un curt tram del segon llarg, la resta es pot fer en lliure sense gaire dificultat (6b); tot i així, el grau màxim obligat és V°/A1. A les tirades segona, tercera i setena se superen unes llastres que demanen la nostra atenció; sobretot la del darrer llarg, que és força precària. Està semiequipada amb burins i claus, i cal portar cinc claus variats, el joc de friends i un ganxo (opcional).

Descens: el mateix que el de la ruta anterior.

La Palanca, la paret més destacada de tota la muralla oest d'Agulles.

VERDAGUER-SASOT
Paret nord d'Agulles

BARRUFETS
Paret oest d'Agulles

Aproximació: partint de can Maçana, seguim les marques de GR passant pel coll de Guirló i, a continuació, per sota de la Cadireta. Pocs minuts després ens situem davant mateix de la paret nord d'Agulles, d'on surt una senda poc marcada que ens deixa al peu de la via.

Itinerari: ascensió molt recomanable, en què l'estètica de la paret es fusiona amb la lògica de l'escalada, tot creant un conjunt de matisos que l'escalador receptiu de ben segur sap agrair. Podem dividir-la en dues parts ben diferenciades. La primera recorre una immensa fissura en arc coronada per un fort desplom; i està pràcticament equipada amb parabolts. Al final cal fer un petit pèndol per assolir la reunió, encara que també es pot continuar per la fissura fins al final. Els darrers tres llargs es fan en escalada combinada, poc equipada en general (amb algun burf i clau). Cal portar uns vuit claus variats i el joc de friends.

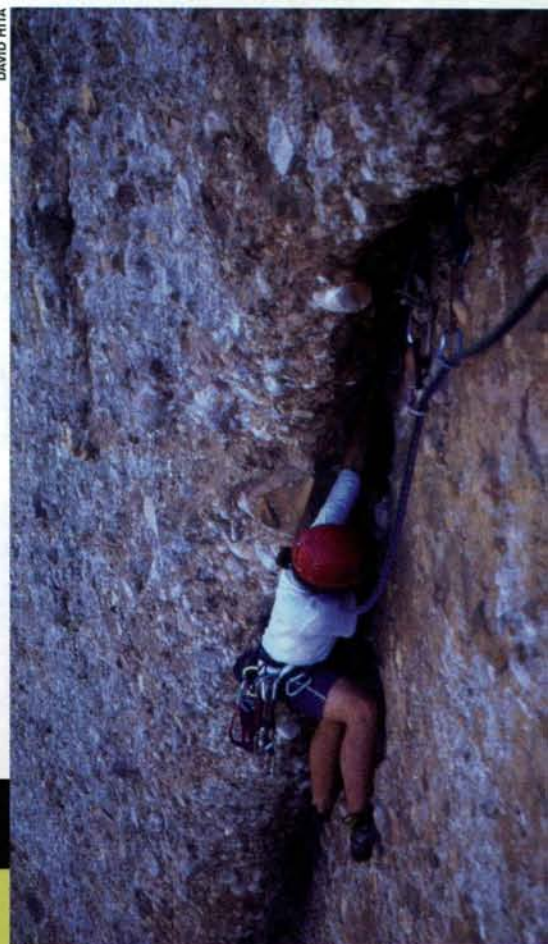
Descens: cal anar en direcció sud, tot buscant el camí de marques vermelles que ens porta al pas de la Portella i, a continuació, a can Maçana.

Aproximació: partint de can Maçana, seguim les marques de GR fins al coll de Guirló. Aquí les abandonem i agafem a mà dreta el camí que es dirigeix al pas de la Portella, però de seguida ens enfilem per un corriol a l'esquerra que ens situa al peu de la via.

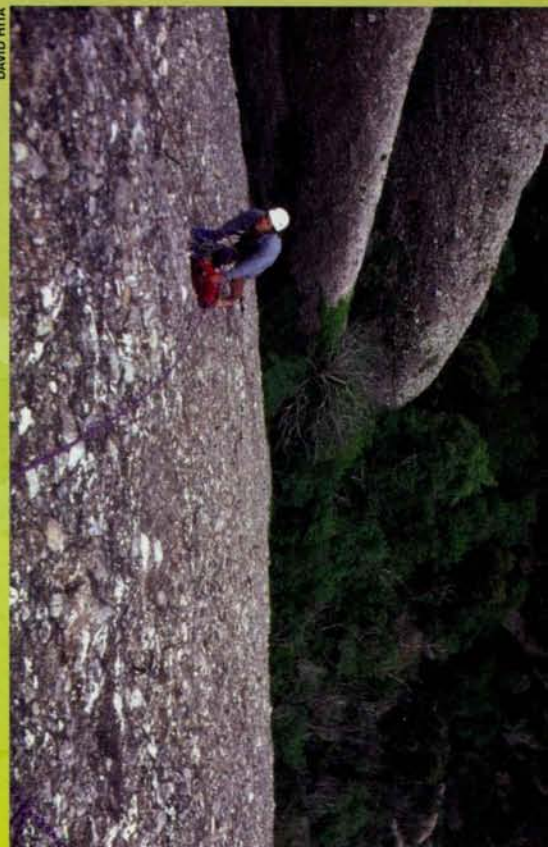
Itinerari: esplèndida ruta que supera, pel bell mig, la monolítica façana encarada a ponent de la Palangana, la paret més destacada de tota la muralla oest d'Agulles. Cal destacar-hi les tirades segona i cinquena, pel seu caràcter fissurat; hi trobem una bona mostra de tacs de fusta d'època. És recomanable enllaçar els llargs tercer i quart per evitar una caiguda perillosa del primer de corda (factor 2). Pràcticament equipada amb burins, claus i tacs de fusta, ha estat recentment arreglada amb parabolts.

Descens: cal anar pel darrere en curt ràpel i, a continuació, seguir les marques vermelles que ens condueixen al pas de la Portella. També podem fer servir la línia de ràpel equipada entre la Bandereta i la Figuereta (25 + 45 + 25).

DAVID HITTA

DAVID HITTA

La via Sàxia té un recorregut directe i elegant.

La via ferrada Teresina

Text: **Antonio Garcia Picazo**

Montserrat és una muntanya difícil d'explicar i que no es pot imaginar. Se la compara amb un miracle. Meravellosos degueren ésser els àngels que la construïren sobre els núvols. La llegenda conta que fou laboriosa la feina de baixar-la del cel a la terra, però astuts varen ésser els àngels que un cop baixada dels núvols ja la deixaren preparada perquè fos una muntanya del grat de tothom.

El ràpel de la via ferrada Teresina, fa la impressió que es desploma en el buit.

A la dreta, amb en Joan Nubiola al cim de l'agulla de Santa Cecília el dia que la vam acabar d'equipar.

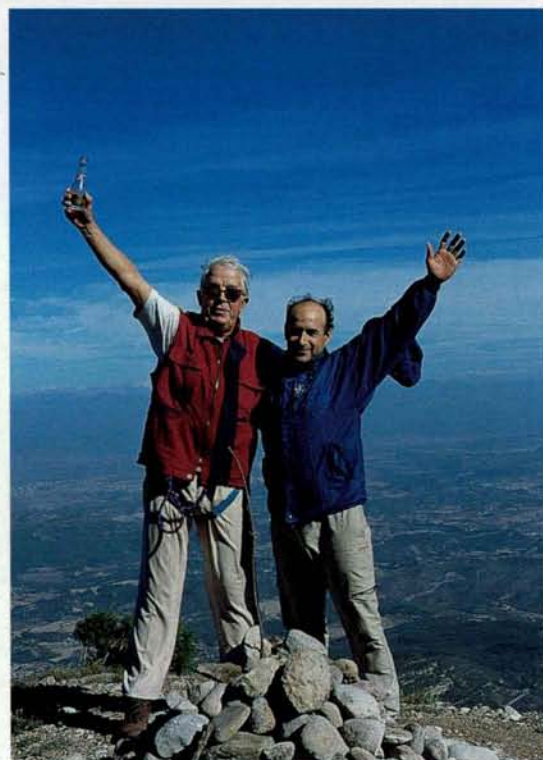
Motius que em van portar a equipar la via

Montserrat és una muntanya relativament petita si la comparem amb altres massissos, però és capaç d'accontentar totes les tendències del muntanyisme. Les sagetes del muntanyisme no van en una sola direcció sinó en moltes. Una viatja cap a l'excursionisme; una altra, cap a l'escalada clàssica; una altra, cap a l'esportiva, i una altra de les tantes que viatgen ho fa en direcció a les ferrades; i en aquesta darrera modalitat vull aturar-me, per comentar per què em va venir la idea de fer una ferrada, la ferrada Teresina, que, al seu torn, seria la primera ferrada d'Espanya.

La idea sorgí de la manera més senzilla possible que hom es pot imaginar. Simplement fou una relació de fets que s'esdevingueren de la manera següent:

Un bon dia va caure a les meves mans una revista; es tractava –si no ho recordo malament– de la revista de muntanya *Pirenaica*. Parlava d'uns amics que havien viatjat fins a les Dolomites únicament amb la intenció de fer vies ferrades. Mentre llegia l'article, vaig pensar: «amb les muntanyes que hi ha per aquí i haver de viatjar tan lluny per fer una ferrada... ¿Serà que aquí no hi ha muntanyes i rocs on fer ferrades!».

Poc després vaig anar a escalar al *più bel campanile del mondo*; es a dir, el *campanile Basso*, a la regió de les Dolomites de Brenta, on precisament hi ha algunes de les ferrades més conegudes i prestigioses d'Europa. Un cop acabada l'escalada, ja de baixada, ens vam veure envoltats d'una espessa boira, i just en el moment de dir-me «la situació es comença a complicar» –el dia anterior havia caigut una tempesta elèctrica d'aquelles que fan tremolar les muntanyes i et fan pensar que si t'enganxa escalant no te n'escapes–, quan menys m'ho esperava –perquè no ho sabia–, entre les boires i l'abisme va aparèixer una escala metàl·lica que ens va treure d'allà de la manera

ROGER ROVIRA

ANTONIO G. PICAZO

Sentia que flotava sobre un núvol mentre contemplava el més bell de Montserrat a l'alçada dels ulls

El tram que duu a l'agulla de la paret de Santa Cecília és aeri, variat i bonic.

ALBERT MARTINEZ

més còmoda possible. No me l'esperava, per la qual cosa la sorpresa va ser enorme, i en tinc un dels records més curiosos que mai no havia viscut a la muntanya. Aquesta inesperada trobada amb una ferrada, al final del descens de la més prestigiosa de les agulles de les Dolomites, va ser la segona vegada que

sense voler havia pensat en el món de les ferrades. La seva existència va quedar arxivada d'una manera molt especial en el meu interior. Encara que coneixia poc el món de les ferrades, no m'era desconegut del tot.

En aquella època, a mitjan anys vuitanta, ja havia visitat l'aeri cim de la paret de Santa Cecília, a Montserrat. La bellesa que es contemplava des del cim em va deixar impressionat. Va ser com un cop. Sentia que flotava sobre un núvol mentre contemplava el més bell de Montserrat a l'alçada dels ulls: algunes de les incomparables formacions rocalloses de la serra queden enfront i en un lloc al qual només es pot accedir fent escalada. Per a mi, l'escena era de somni, perfecta, una escena d'alliberament mental i d'harmonia. Allò era assolir el moment per al qual tots anem a la muntanya —els àngels no varen fer el treball al cel en va. Aquell meravellósencontre sols tenia un defecte; per gaudir-ne calia fer una difícil i llarga escalada. En aquella ascensió m'acompanyava en Josep Maria Porta, un bon escalador a qui vaig fer algun comentari sobre la bellesa del cim, però res més. Ell, amb els seus 20 anys, estava més per escalar que per a altres coses; i jo, en canvi, ja m'encaminava cap a la trentena. L'edat és un factor determinant per a la visualització. Total: per a mi, aquell cim era una barreja de núvols i roques, tenia un cert positivisme, era un dels punts estratègics des d'on els àngels enginyers degueren dirigir les obres de construcció de Montserrat al cel. Vaja, que aquell cim em captivà tant que gairebé instantàniament vaig pensar que, d'aquell escenari, en gaudiria més vegades; i així va ser com em va venir la idea de cercar un sender que, tot caminant sense problemes, em portés al cim de la paret de Santa Cecília. Era l'any 1985.

Varen passar els anys i jo seguia amb la idea voltant pel cap, i tot perquè allà dalt hi havia un lloc amb un paisatge poc corrent, entre l'eteri i la mística, la meravella i la desmesura, i tot envoltat d'abismes i fantosiques imatges, de manera que com més t'endinses a les muntanyes més et fan confondre la realitat amb la imaginació. Havia de ser fascinant el sender que dugués al cim de la paret de Santa Cecília amb poc risc.

Cinc anys més tard vaig publicar el meu llibre *Montserrat, las más bellas ascensiones*, i a la pàgina 57 ja anunciava que algun dia, a la retallada serra, hi hauria una ferrada. Tot i que vaig deixar constància escrita del tema, ningú no es va anticipar a la idea. Era la primera vegada que algú vaticinava que al nostre país hi hauria una ferrada.

Aquell mateix any de la publicació del llibre (1990), amb en Josep Vila, vàrem obrir la via Las Nubes de Humboldt al vessant est del serrat de Sant Jeroni, a tocar de la paret de Santa Cecília. Quan vam arribar al peu de la via, em vaig quedar estupefacte en comprovar que la via començava al costat mateix d'un impressionant pont de roca natural que quedava penjat, suspès en el buit. Aquest pont va ser com una aparició divina. Fou el vaticini que m'assenyalà l'inici del camí que havia d'emprendre per arribar al punxegut cim de la paret de Santa Cecília, la roca núvol,

ROGER ROVIRA

*L'inici de la ferrada és
ja un tram molt aeri.*

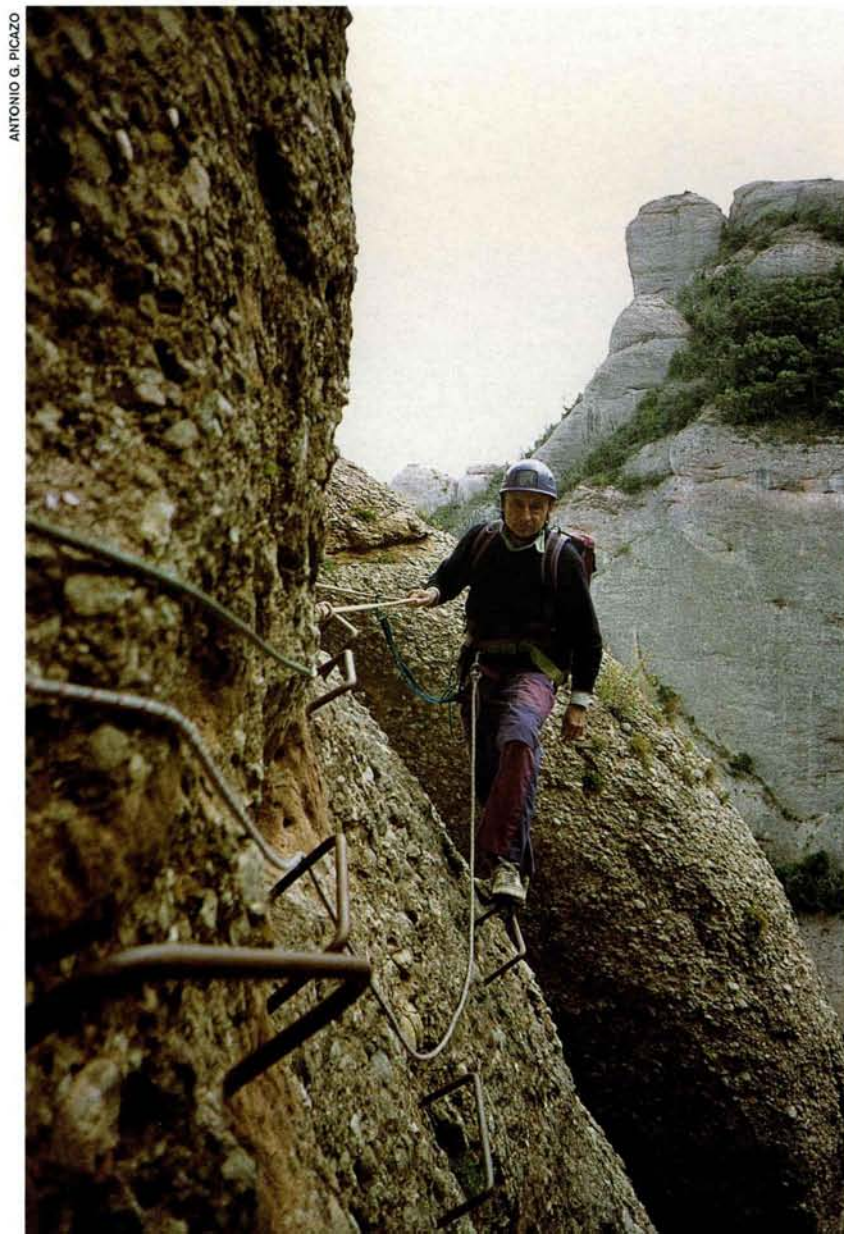

Itinerari: iniciada el febrer del 1993, el primer tram de la via ferrada –cim de la paret de Santa Cecília– no es va acabar fins la primera setmana d'agost del mateix any. El segon tram correspon als ràpels. Es varen fer en quatre sortides durant els mesos de setembre i octubre del 1997. El tercer tram, que ascendeix fins al cim de Sant Jeroni, es va fer durant el mes de juliol del 1998 en vuit sortides.

Material: arnès, casc, dues cintes d'ancoratge amb mosquetons, dissipador i corda de 50 m –opcional, per si es va en grup.

Aproximació: cal iniciar l'ascensió per la canal de Sant Jeroni, des del refugi de Santa Cecília (675 m). Després de 20 minuts, un cop passada una rampa rocallosa, cal creuar la canal per un sender estret enganxat a la paret i equipat amb un cable que duu a uns 30 m de l'agulla de la Confluència –rep aquest nom perquè a la base de l'agulla s'uneixen les canals de Sant Jeroni i del pou de Glaç. A 30 m de l'agulla, cal desviar-se cap a la canal de la dreta, senyalitzada amb una petita fita i una marca blava fins a l'inici de la ferrada Teresina. Som aproximadament a 900 m sobre el nivell del mar. Ara cal ascendir per la canal tal com ho fariem per una gorja. Als pocs metres hi ha una instal·lació que salva petits salts d'aigua, i uns quants metres més amunt trobarem el primer esglaó, a partir del qual cal pujar, amb cura i seny, fins al punt culminant de la serra, Sant Jeroni (1.237 m).

Manuel Bultó en un flanqueig.

ANTONIO G. PICAZO

el mirador dels àngels enginyers que varen construir des del cel l'inefable Montserrat. Acabava de col·locar la primera pedra en el futur sender cap al cim que em tenia tan eclipsat. Estava segur que tots els qui la visitessin quedarien captivats pel cim, proveït d'un quadre paisatgístic de sublim embriuc.

Dos anys més tard, escalant, vaig patir una tendinitis crònica en un dit. Pel soroll sec que va fer el dit en estar recolzat sobre la roca i cedir, vaig témer que la lesió aniria per llarg. Quan ja portava dos mesos sense poder escalar, vaig començar a donar voltes pel serrat de Sant Jeroni, cercant un accés fàcil al cim, però no l'hi vaig trobar. Com que no podia escalar, si més no caminaria. Aleshores vaig relacionar la lectura de la revista de les ferrades, l'aparició de l'escala metàl·lica al *campanile Basso* i el pont natural penjat al buit i, a partir d'aquell moment, em vaig prendre seriosament la realització de la ferrada Teresina. Com que no podia escalar, amb la idea de la ferrada vaig trobar la motivació perfecta per estar entretingut durant la lesió. Era la tercera lesió muscular seriosa que tenia i sabia que s'allargaria un xic, per la qual cosa ni tan sols vaig consultar-ho al metge. Vaig encarregar a un ferrer setanta esglaons d'acer de 18 mm de gruix; en Joan Nubiola em va donar un pot enorme de cola industrial Sika; en Jordi Álvarez –el qui va obrir la via Puigmal al Cavall Bernat– em va donar 120 m de cable d'acer; jo vaig comprar 120 m més, i quan ho vaig tenir tot vaig començar la feixuga i pesada tasca d'anar equipant la ferrada. El transport del pesat material, tot i la dificultat evident, no va ser precisament la pitjor tasca, sinó que el més complicat era –que jo recordi, i difícilment se m'oblidarà– trobar la ruta que fos més evident, bonica, lògica i entretinguda i que, a més, no molestés els puristes de l'escalada ni els amants de la muntanya. La recerca de la línia d'ascensió, vaig fer-la personalment. Sens dubte, aquesta era la tasca més difícil. Abans d'equipar un nou tram amb cables i esglaons, m'ho pensava molt. Primer l'escalava mitjançant el sistema tradicional: deixava les cordes penjades i, aleshores, assegurat, em dedicava a equipar. Suposava que per l'envergadura de l'empresa, i sobretot pel fet de ser una nova activitat al nostre país, portaria alguna controvèrsia, per la qual cosa, amb l'ajut d'alguns amics, vaig dur a terme les tasques d'equipament en semisecret, per tal d'evitar-nos molèsties i disgustos per part d'alguns puristes i –¿per què no?– d'alguns envejosos. Sis mesos després de l'inici dels treballs, la via ferrada Teresina ja era una realitat. Ara, després de dotze anys, ha esdevingut un dels cinc itineraris més visitats de la muntanya. Les xifres de les visites, gairebé diàries, així ho demostren.

Descripció tècnica de la via

A continuació, segueix el relat tècnic de la ferrada Teresina, extret del meu llibre *Montserrat, ascensions de llegenda*, que és la segona edició de *Montserrat, las más bellas ascensiones*.

La ferrada Teresina és un itinerari confraternitzador, excitant per l'ambient, entretingut i riquís-

sim en panoràmiques. És un capítol a part en la història de l'excursionisme a Catalunya, sense precedents a les darreres dècades, ja que es tracta d'un recorregut de muntanya que durant sis anys va ser l'únic en terres catalanes, fins que el 1999 a la cinglera dels Espluvins (vall del Segre – Oliana – Lleida) va aparèixer la ferrada Regina.

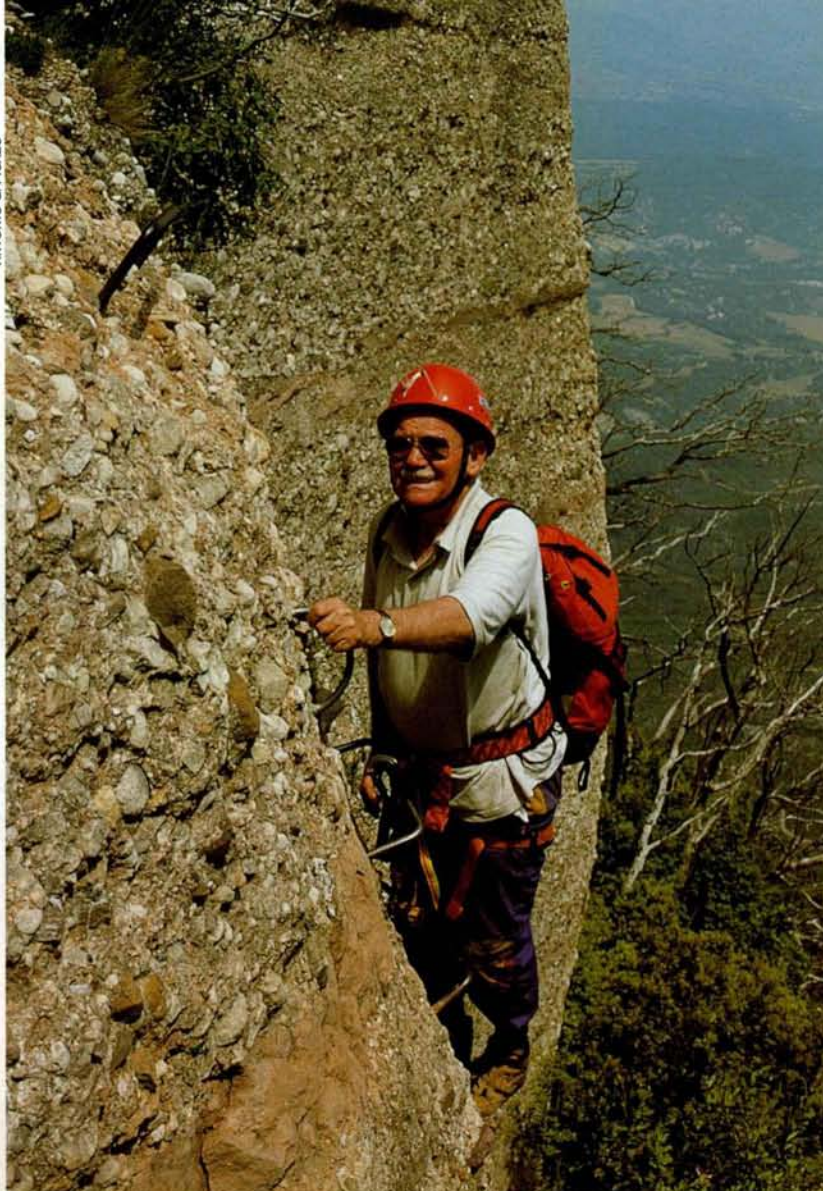
Aproximadament amb 350 m de desnivell i poc més de 1.000 m de recorregut, la ferrada Teresina s'alça en un dels escenaris més cèntrics i imponents de tota la serralada montserratina. Són dos els cims que visita, i tres els trams que hom pot escollir. La primera part ascendeix a la punxeguda agulla de la paret de Santa Cecília. És un tram aeri, variat i bonic. El segon tram canvia de vessant, i per una vira allargada ascendeix al punt culminant de Montserrat: el cim de Sant Jeroni (1.236 m). Aquest tram no és tan bonic com l'anterior, però té un final espectacular, de pura fantasia montserratina. L'arribada al cim és impressionant, emocionant... La tercera part és opcional, i cal baixar fent ràpels pel vessant oest.

El solitari i poc visitat cim de la paret de Santa Cecília fou l'objectiu que va impulsar la ferrada. Precisament pel seu salvatge vessant est, que segueix el relleu més natural, on –després d'un acurat estudi– em vaig proposar de traçar-hi una via ferrada, amb l'única finalitat que el visitant s'hi recreés amb els encants d'un cim impressionant. Les muntanyes han atorgat a l'alpinisme audaç perfils per servir el plaer espiritual. La paret de Santa Cecília, la que ascendeix el primer tram de la ferrada, és una immensa piràmide d'esglonada estructura, ampla de la base i més estreta a mesura que guanya alçada, fins a formar un cim agut de superba bellesa sobre l'escabros vessant nord de la muntanya. Es despenja de manera espectacular tot causant la impressió de desplomar-se al buit. La paret de Santa Cecília s'agrupa en el regne de la gran barrera montserratina que va d'est a oest, formada pel Cavall Bernat, la paret dels Diables, el serrat del Patriarca, la paret de l'Aeri o serrat del Moro i la paret de Santa Cecília. Amb el que he après de les meves lectures alpines, de la paret de Santa Cecília he de dir que no pertany al grup de parets que representen la cara d'una muntanya, sinó que és la muralla d'una fortalesa.

El vessant nord és la façana principal i la que té més desnivell: 300 m. La gran muralla és rica en sorpreses. Del cim neix una cresta amb formacions d'agulles, que es perllonga cap al sud fins a unir-se a la imponent cúpula rocallosa de Sant Jeroni, plena també de rutes relacionades amb l'art i l'elegància de l'alpinisme.

Si observem tota la muralla amb una mica de deteniment, comprovem que totes dues estan unides i formen, a Montserrat, el més gran escull celestial, tal com si es tractés d'una colossal formació dolomítica de prodigiosa estructura. S'hi distingeix un múltiple relleu de mirandes, terrasses penjades, torres, xemeneies, gendarmes i agulles. Saltant alegrement entre aquests accidents geològics es troba la ferrada Teresina. Espero que per a la majoria hagi estat concebuda com un agradable esdeveniment.

ANTONIO G. PICAZO

L'Agustí Ventura, en un dels trams més imponents de la via.

Els qui la repeteixen expliquen diversos trams de gran bellesa. Dos d'aquests trams són les arribades als cims de l'agulla de Santa Cecília i de la paret de Sant Jeroni. Però el tram més espectacular de tota la via és, sens dubte, el pont de roca penjat, d'uns 20 m de llargada, que fascina per la seva posició natural sobre el buit. El pont no és una de les màximes curiositats només de la ferrada, sinó que ho és de tot Montserrat. Que bonic és poder compartir des dels cims la contemplació de la bellesa. Que us divertiu.

Publicacions de l'autor

Ensonyaments i escalades en solitari.
Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.

Montserrat. Las mas bellas ascensiones.
Barcelona: Ediciones Martínez Roca, S.A., 1990.

Mont-rebei. Biografía alpinística: 1970-1995. Barcelona: editat pel mateix autor, 1999.

Montserrat: ascensiones de leyenda.
Barcelona: editat pel mateix autor, 2000.

Viaje descriptivo pasional a los fantásticos escenarios rocosos del Pirineo. Y sus escaladas más históricas.

Barcelona: editat pel mateix autor, 2003. Vol. I.

Escaladas en solitario. Barcelona: editat pel mateix autor, 2004.

Guía de escaladas en la Plantació.
Barcelona: editat pel mateix autor, 2004.

Dos valles: guía de escalada en la vertiente sur de Sant Honorat i la Mora Condal. Barcelona: editat pel mateix autor, 2005.

Les coves del Salnitre i el Montserrat subterrani

Les coves del Salnitre estan situades a la part meridional de Montserrat, al límit d'aquest massís amb la depressió del Bruc, enlairades damunt del torrent de la Salut i al peu del serrat de les Garrigoses. L'entrada es pot observar des de Collbató, uns metres més amunt de la traça del camí de les Feixades que porta cap al monestir.

Autor:
Josep M. Cervelló

Les galeries de les coves del Salnitre contenen un registre sedimentari d'alt valor paleoambiental i geocronològic.

La cova pertany, com a forma major, d'uns 960 m de recorregut, a un conjunt de cavitats situades a una cota al voltant dels 500 m, que s'obren seguint el replà de les Feixades i als dos vessants del torrent de la Font Seca –coves de la Codolosa, del Xacó, Gran, Freda, de la Pols, l'avenc Ventós, del Salnitre, etc.–, i que senyalen un antic nivell de circulacions d'aigües subterrànies que, per les dimensions dels conductes, donen testimoni de la importància de la carstificació antiga del massís de Montserrat i la implicació d'aquest fet sobre les formes superficials i els processos geodinàmics que han mode-

lat el singular paisatge montserratí.

La instal·lació del riu Llobregat en el seu curs actual és fruit d'una llarga evolució que ha provocat l'aïllament del massís pel seu vessant nord-oriental. La xarxa hidrogràfica és força il·lustrativa d'aquesta evolució morfològica i hem de diferenciar, d'una banda, la xarxa interna de canals i torrenteres orientades a partir de l'estructura tectònica i, de l'altra, la vall Mal o torrent de Santa Maria, que parteix el massís longitudinalment i que és la resta de l'antic desguàs cap al sud-est, és a dir cap a la Depressió Prelitoral, anterior a l'emplaçament del Llobregat. Aquesta antiga vall ha estat capturada en angle recte cap al Llobregat a partir de la zona del pas dels Francesos, damunt del monestir. A partir d'aquest sector la vall gira bruscament i cau amb un fort desnivell cap al Llobregat, tal i com es pot observar perfectament des del transbordador aeri. Aquesta antiga artèria, abans de ser capturada i encaixonada, podria tenir continuïtat per nivells superiors al pla de les Taràntules cap al torrent Fondo, encara que també hi hauria la possibilitat que fos una vall cega que es tanqués a la zona del pla dels Ocells, sota la Panxa del Bisbe. Sigui com sigui el seu paper primordial en la infiltració i la hidrogeologia càrstica del massís sembla incontrovertible.

La captura pleistocènica del Llobregat, present en la superfície del torrent de Santa Maria o dels tributaris del torrent de la Salut, també s'ha desenvolupat sota terra, el conjunt de coves situades al marge sud de la muntanya; a l'àrea de Collbató, són antics drens relacionats amb antigues surgències que han quedat inactives. Les actuals surgències, a la zona de Monistrol, presenten un sistema complex format per una font permanent –la font Gran– i uns sobreixidors temporals, o fonts mentidores superposades: la mentidora de Monistrol, les del coll de la Vaca, etc. En cas de crescuda, la font Gran arriba a un límit d'evacuació d'uns 60 l/s i es posen en funcionament els sobreixidors, que poden abocar durant dies o setmanes centenars de metres cúbics per segon.

JORDI VIDAL

JORDI VIDAL

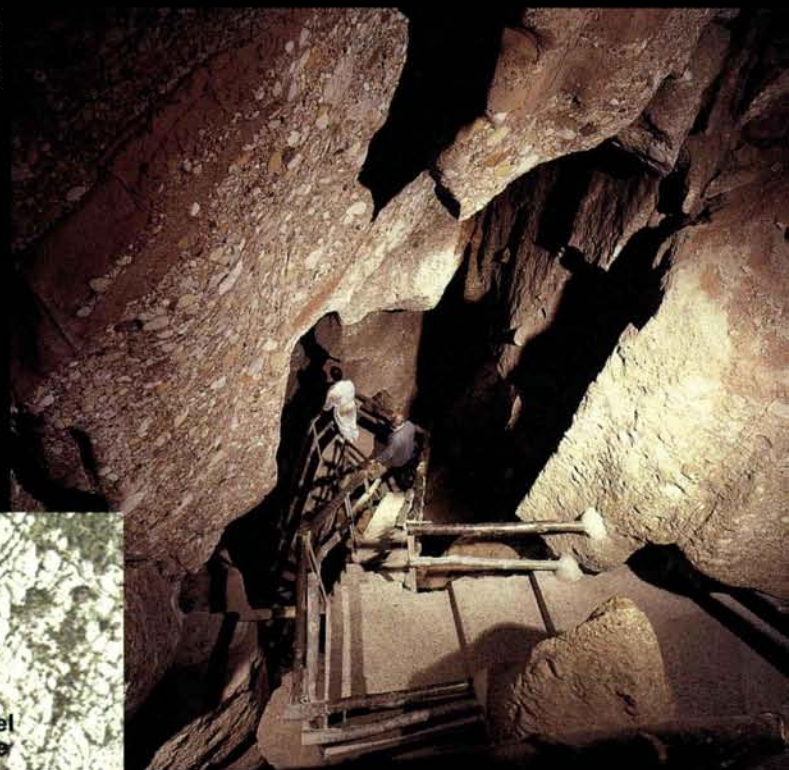
Des del vestibul ja es veu la sala de la Catedral, la més gran de la cavitat, de planta irregular i amb el terra cobert de grans blocs caiguts. Gràcies al seu volum, i a la proximitat amb l'entrada, ha estat escenari de nombrosos actes públics. Això explica la bastida que es veu a la foto.

El pou del Diable, de 16 m de fondària, ha estat equipat des de l'inici de les visites turístiques amb escales.

Les coves de Collbató, perduda la seva funcionalitat hidrològica, resten com a formes fòssils. Una mica més avall trobem les fonts Mentidores de Collbató, que mantenen una funcionalitat temporal excepcional, amb l'interès de ser un punt de sortida d'aigües amb una heterogeneïtat tèrmica que, en crescudes d'hivern, es manifesta en forma de baf que acompanya la sortida d'aigües.

Les coves són, per tant, antics conductes que pertanyen al sistema de drenatge profund de les aigües subterrànies de Montserrat que estan relacionats directament amb la zona de descàrrega i un antic nivell de base del final del terciari, anterior en tot cas a la instal·lació del Llobregat. En l'interior hi ha el registre d'esdeveniments hidrogeològics i del que ha passat des que les aigües van abandonar els conductes i la cova deixà de ser un medi hidrològic i esdevingué un medi geològic.

JORDI VIDAL

ALBERT MARTINEZ

Les fractures verticals que modelen la superfície de la muntanya també són fonamentals en el traçat de les galeries subterrànies, tal i com es pot veure en aquest perfil de les coves superposat sobre una fotografia aèria.

Un itinerari pel Montserrat subterrani

El recorregut subterrani habilitat i enllumenat que podem realitzar és superior als 500 m i permet arribar fins a les zones més internes de la cavitat. La topografia de la cova ens servirà de guia i ens permetrà situar uns punts d'observació al llarg de la visita. Hi distingirem tres sectors: pis Superior, pou del Diabre i pis Inferior

PIS SUPERIOR

És tot el conjunt de galeries i sales situades aproximadament al mateix nivell que l'entrada.

1 El vestíbul és ampli, de forma triangular i ben il·luminat gràcies a una obertura superior tancada amb una reixa. El terra està aplanat artificialment i cobert per un enllosat. Fou en aquesta zona on, l'any 1922, Colomines va fer les troballes prehistòriques. Si bé la cova del Salnitre és la més gran de totes les que han estat localitzades en aquest sector i reuneix bones condicions per a l'habitabilitat, el seu jaciment no és tant ric com els de la cova Gran i la cova Freda. La dificultat que creava l'existència d'un terra cobert de blocs caiguts impossibilita una

prospecció adequada. Entre els blocs es van trobar restes de terrissa sense decorar, negrosa i polida, com la que s'havia trobat a les altres dues coves. També s'hi va localitzar ceràmica ibèrica i campaniana, un esclat de sílex i un fragment de crani humà. No es va poder determinar quin tipus d'ús se'n va fer, de la cova, però sabem que va ser freqüentada del neolític antic (7.000 BP) al bronze i hallstàtic, fins al període ibèric. A les altres cavitats es van fer troballes més interessants: ossos d'animals, ganivets, rascadors, punxons d'os, destrals de sílex, de corniana i de diorita, enterraments humans i, sobretot, tres tipus diferents de ceràmica: una de llisa polida de color negrós, una altra decorada amb relleus i cordons, i una altra ornada amb incisions de petxines, sobretot del gènere *Cardium*. Aquesta darrera, que es trobava per primer cop, s'anomenà *ceràmica montserratina, cardial o impresa*.

2 Des del vestíbul ja es veu la sala de la Catedral, la més gran de la cavitat, de planta irregular i amb el terra cobert de grans blocs caiguts. Si avancem pel camí fins a situar-nos a l'altre extrem de la sala, hi podem fer algunes observacions interessants.

Hi apreciarem perfectament les característiques de la roca conglomeràtica que ha estat excavada i els nivells vermells de gresos interestratificats que no formen estrats continus sinó filagarses o petits lletions. Els còdols són molt heteromètrics –alguns arriben a tenir 80 cm de diàmetre. La matriu és sorrenca i vermellosa. Hi podem observar que les capes estan inclinades cap al NE amb un cabussament d'uns 25°. A la paret sud, tocant el Mansuet, s'hi distingeixen estructures sedimentàries, com ara l'estratificació encreuada.

El volum excavat és important. Al sostre no s'aprecien les cicatrius deixades pels ensorraments dels grans blocs que trobem pel terra, sinó formes d'erosió que formen voltes, cúpules i nínxols, que mostren l'efecte de l'acció dissolvent de l'aigua. S'hi pot veure també com les grans estalagmites mostren l'efecte d'una erosió posterior a la seva formació (per exemple la Monja i la Geganta). Abans de deixar la sala, hi podem veure com les formacions estalagmítiques es recolzen damunt dels conglomerats i formen un afegit sobre la roca, o damunt de sediments terrosos amb els quals sovint s'intercalen. En un racó del sector sud, just des del pont de fusta, hi podem apreciar una cavitat penjada uns 7 o 8 m per damunt nostre, que és la cova del Mansuet, on sembla que s'amagava el famós bandoler en temps de la Guerra del Francès.

3 Arribats a dalt del pou del Diabre, deixem a l'esquerra la galeria de les Papallones, oberta a la mateixa fractura que dona origen al pou i d'un centenar de metres de llarg en direcció SO-NE. El fals terra està format per blocs caiguts i emprotrats entre les parets, damunt dels quals s'hi han dipositat sediments i paviments estalagmítics.

Després d'haver vist tot aquest pis Superior, en podem treure algunes conclusions, com ara que un cop els conductes van deixar d'estar inundats d'aigua es va produir una etapa d'enfonsaments i de creació de formacions estalagmítiques. Una etapa posterior amb una nova activitat hidrològica va erosionar les estalagmites i va modelar les formes del sostre i les parets.

POU DEL DIABRE

4 Ens apareix entre blocs el pou del Diabre, de 16 m de fondària, que es baixen amb l'ajut d'una escala. Per les parets

JORDI VIDAL

Cambril. Estalagmita caiguda i recolzada a la paret. Ha estat soldada per altres de més modernes, i totes aquestes posteriorment han estat erosionades per les aigües que van tornar a inundar els conductes.

es veuen mostres d'erosió que han tallat dipòsits i reompliments estalagmítics. El fons és ple de blocs caiguts. En la part més baixa, fora de l'itinerari que seguirem, deixem una cavitat amb el terra format per un dipòsit d'argiles fosques, que alternen amb nivells de sediments orgànics (format per restes d'animals, ossos de ratpenat, etc.). Segurament d'aquest punt es treia el famós salnitre. Part d'aquest conjunt està recobert d'una crosta estalagmítica. La naturalesa d'aquest dipòsit ens indica que és una sedimentació en sec; és a dir, subaèria.

PIS INFERIOR

El pis Inferior és un conjunt de galeries que se situen entre 18 i 25 m de fondària respecte de l'entrada.

5 Un cop baixat el pou del Diable el recorregut continua per un corredor estret que segueix una diàclasi de direcció NE-SO. Arribem a una galeria àmplia anomenada *claustre dels Monjos*. El nom prové de la trobada en aquest sector d'inscripcions de visites de monjos del monestir (segles XVI i XVII). Al fons, hi destaca una columna de 6 m d'alçada amb forts senyals d'erosió. Les parets també mostren senyals d'erosió i, a l'esquerra, damunt un replà rocós, hi trobem restes sedimentàries d'argiles i una crosta estalagmítica molt alterada. A la dreta, penjat pel damunt dels nostres caps, hi ha les restes d'un dipòsit d'espeleotemes format per una calcita blanca molt porosa; es tracta de calcita flotant, que marca una antiga fase lacustre. La galeria fa un colze cap al nord i en aquest punt veiem una galeria superior més rectilínia, penjada a 7 m d'altura.

6 Seguint el camí arribem al Cambril, pujant un tram d'escales. Destaquen aquí les formacions estalagmítics, les columnes, les estalactites del sostre i les banderes o cortines estalactítics formades i alineades seguint les diàclasis NO-SE del sostre, per on s'infiltra les gotes d'aigua que han anat formant aquestes concrecions. Al Cambril es poden veure dues fases de concreció, una d'antiga, la de les grans columnes erosionades (una d'aquestes inclinada, recolzada a la paret i soldada novament) i una de més moderna, que ha format les estalactites i cortines del sostre, en les quals no es veuen traces d'erosió posterior.

7 Sortint del Cambril, arribem a la gruta de l'Elefant, on tornem a trobar banderes i estalactites al sostre i un gran massís estalagmític que reomple gran part de la secció de la galeria i solda els blocs caiguts pel terra.

8 La boca de l'Infern ens permet fer un descens que ens deixa a la base d'una galeria que forma un meandre encaixat. A prop del forat també s'han citat a les parets grafitos dels segles XVII i XVIII. Un d'aquests potser es referia a la visita de Francisco de Zamora. Víctor Balaguer en la seva visita del 1852 la va transcriure com «Montaña 3 copias 1789»; segurament va ser feta per Pere Pau Muntanya durant els treballs topogràfics d'aquell any, on va fer diversos dibuixos.

9 La Campana és una cavitat amb una gran colada estalagmítica que baixa pel sector esquerra i que està esquerdada, la qual cosa ens indica que està situada damunt de sediments argilosos. La secció que presenta aquí la cavitat és indicativa de diverses fases de funcionament: la més antiga, ben repre-

sentada al sostre, amb una galeria més ampla que l'altra, on es veuen empremtes de dissolució fetes en un estadi de circulació forçada, en règim inundat, que posteriorment excavaria la seva base i dipositaria els sediments de l'esquerra (part convexa del meandre) i, finalment, un encaixament posterior més estret, que és per on passa el nostre camí.

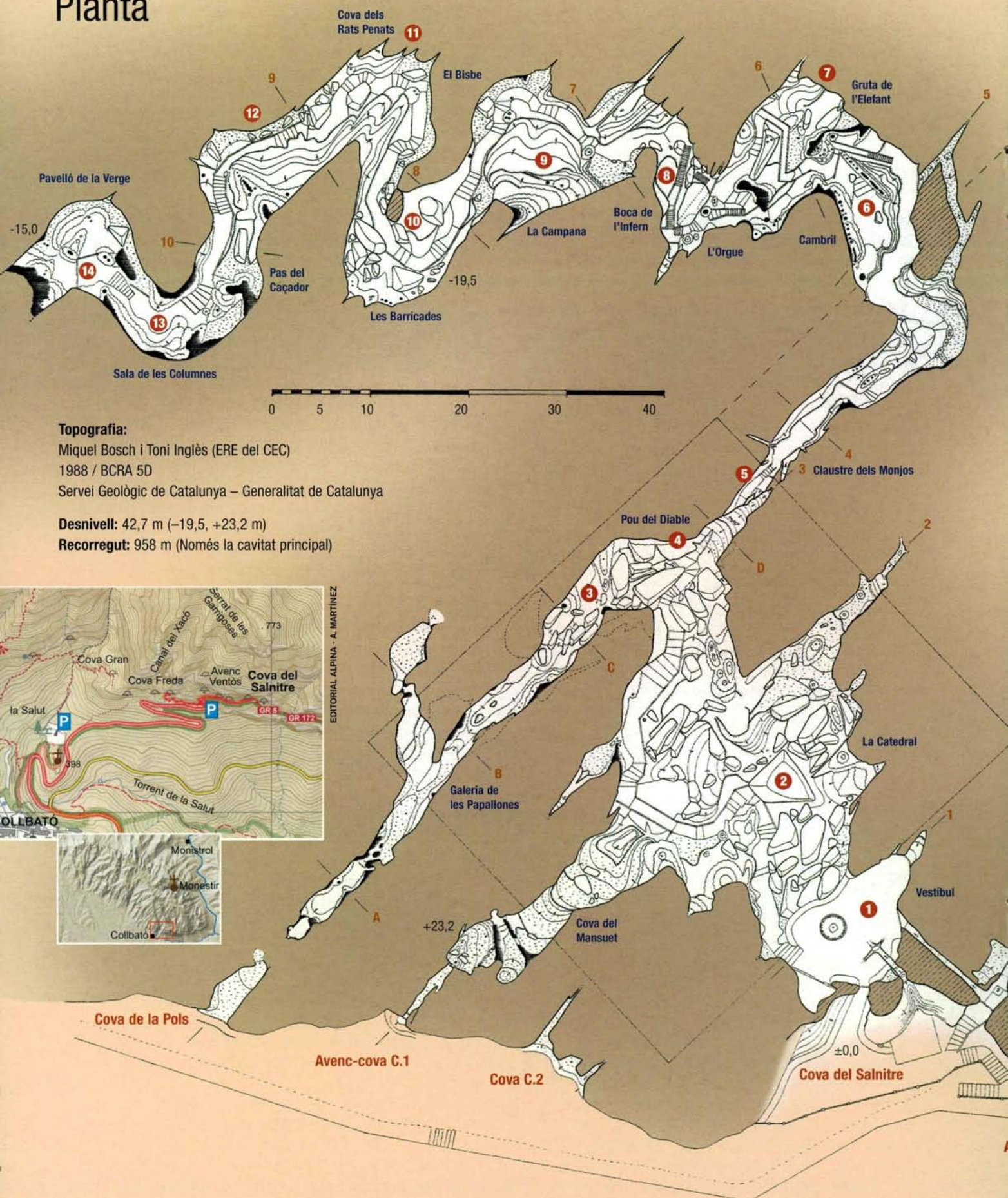
10 A la sala de les Barricades podem observar enfonsaments importants, els anomenats *processos clàstics*. Grans blocs esquarterats per la fracturació, bastant intensa en aquest punt, fa que les aigües d'infiltració penetrin per les diàclasis, que dissolguin i arribin a separar els diversos blocs que cauen o queden empotrats i inclinats entremig de les parets o dels altres blocs. El camí passa per sota d'un d'aquests blocs que ha quedat recolzat damunt unes estalagmites i que les ha trencat, com es veu a l'esquerra, a la sortida del passatge que ens porta a la cavitat següent.

11 La cova dels Ratpenats és un ampli meandre ben conservat en la part còncava i desfigurat per un caos de blocs en la part convexa. Al sostre s'ha conservat molt bé la primitiva fase de circulació en conducte inundat, creat a partir de l'enreixat de fractures N-S, NE-SO i NO-SE, i es pot observar la diferenciació de la galeria primitiva en l'encaixament del meandre posterior. Damunt els blocs del terra s'observa una successió de sediments fluvials. A la banda dreta (nord) també hi ha un dipòsit important de sediments argilosos que alternen amb crostes estalagmítics. La presència d'una important colònia de ratpenats que habitava la cova en diversos punts està documentada per molts testimonis, com ara la visita de Víctor Balaguer, l'any 1852. En alguns punts, a les parets, damunt de formacions i de sediments es poden veure taques fosques formades pel guano. Els excrements dels ratpenats són una font d'òxids de fòsfor i d'àcid fosfòric que reacciona amb el carbonat de calci de les parets i dels espeleotemes i forma fosfats càlcics que reemplacen la calcita o l'aragonita de les formacions i les altera. L'àcid fosfòric també reacciona amb els minerals de les argiles dels sediments formant una gran diversitat de fosfats complexos ferroaluminítics que formen nòduls o s'interstratifiquen en els sediments. La cova del Salnitre conté una bona diversitat de minerals fosfatats que han alterat les formacions calcítiques, que han format filones dins les fractures o que s'han incorporat dins dels dipòsits sedimentaris argilosos. El tema del famós salnitre és controvertit. En l'actualitat no se'n troba, però podria haver tingut també un origen a partir de l'evaporació de solucions nítriques procedents de l'orina dels ratpenats. És un mineral molt inestable i un canvi microclimàtic a la cavitat en pot haver eliminat qualsevol traça.

12 Abans d'entrar a la sala de les Columnes observarem el tall produït per la incisió de la galeria, que ha deixat penjats uns paviments estalagmítics de més de 40 cm de gruix. Els podem veure a l'esquerra, segons la marxa, i una mica més amunt de l'alçada dels nostres caps. Són formacions molt antigues. Mitjançant l'estudi de la relació isotòpica urani-tori, que permet una datació absoluta d'aquest tipus de formacions, s'ha pogut establir una edat molt antiga que va més enllà de les possibilitats del mètode i que arriba als 600.000 anys. Aquesta etapa de formacions, molt estesa en tota la cavitat, en té, per tant, més de 600.000; és a dir, és del pleistocè inferior o dels inicis del pleistocè mitjà.

Coves del Salnitre

Planta

Topografia:

Miquel Bosch i Toni Inglès (ERE del CEC)

1988 / BCRA 5D

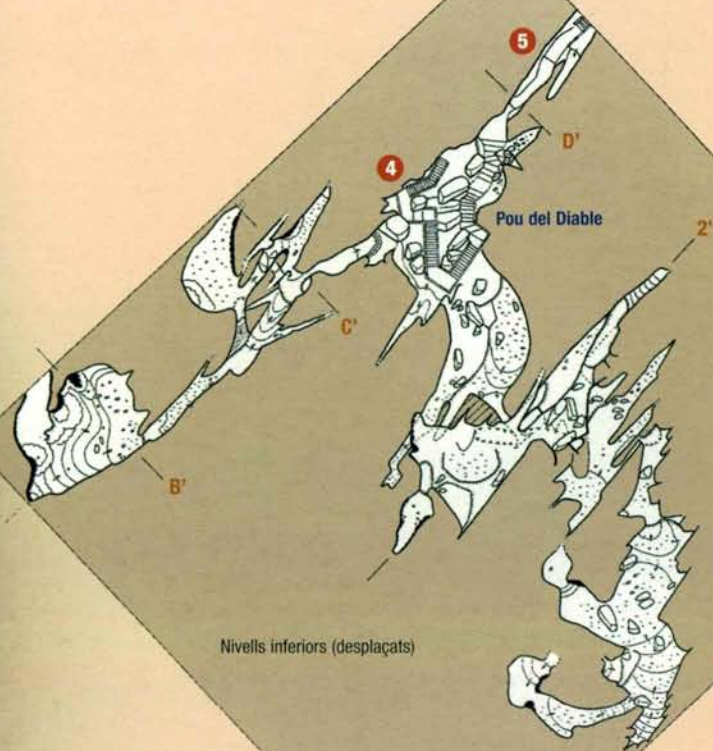
Servei Geològic de Catalunya – Generalitat de Catalunya

Desnivell: 42,7 m (-19,5, +23,2 m)

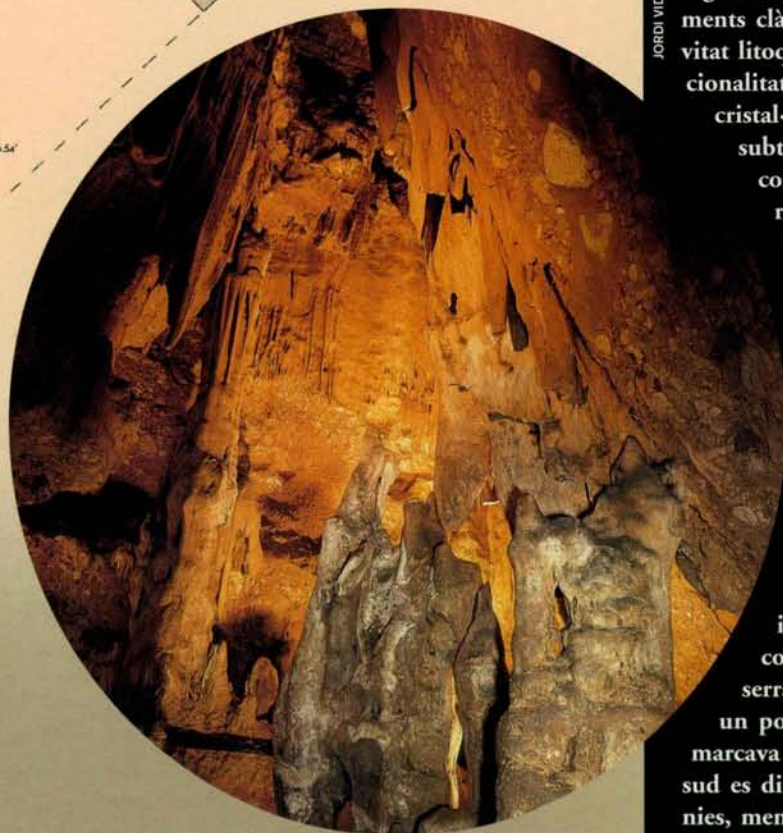
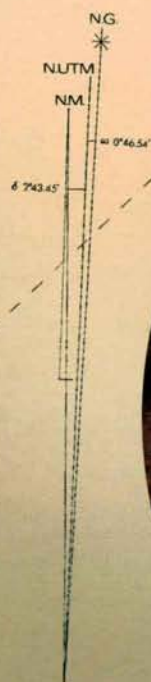
Recorregut: 958 m (Només la cavitat principal)

EDITORIAL ALPINA - A. MARTINEZ

Nivells inferiors (desplaçats)

Detall dels massissos
estalagmítics antics erosionats.

JORDI VIDAL

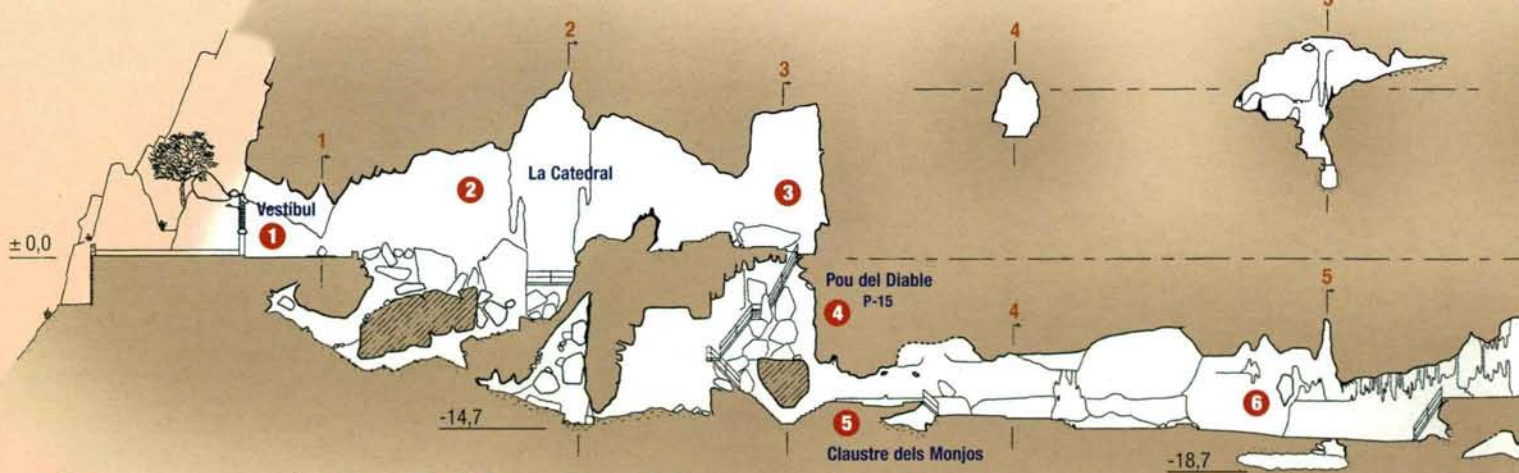
13 Les formacions que podem veure a la sala de les Columnes pertanyen a dues fases diferents: a una d'antiga, amb formes trencades i inclinades, i a una de posterior, que solda i creix damunt l'anterior. Aquesta és la zona més humida de la cavitat, i hi ha un degoteig al sostre que es fa bastant insistent després de les pluges.

14 La cambra Final està formada per una alta volta que puja fins als 11 m. El terra, el sostre i les parets estan recoberts per estalactites, estalagmites i colades, també de dues fases diferents. A 3 m del terra observem restes sedimentàries penjades a la paret, damunt les quals s'han format concrecions. El terra està format per una acumulació de blocs caiguts recoberts i emmascarats per una colada més moderna que obtura la galeria i tanca la continuïtat de la cova cap al sud.

SÍNTESI

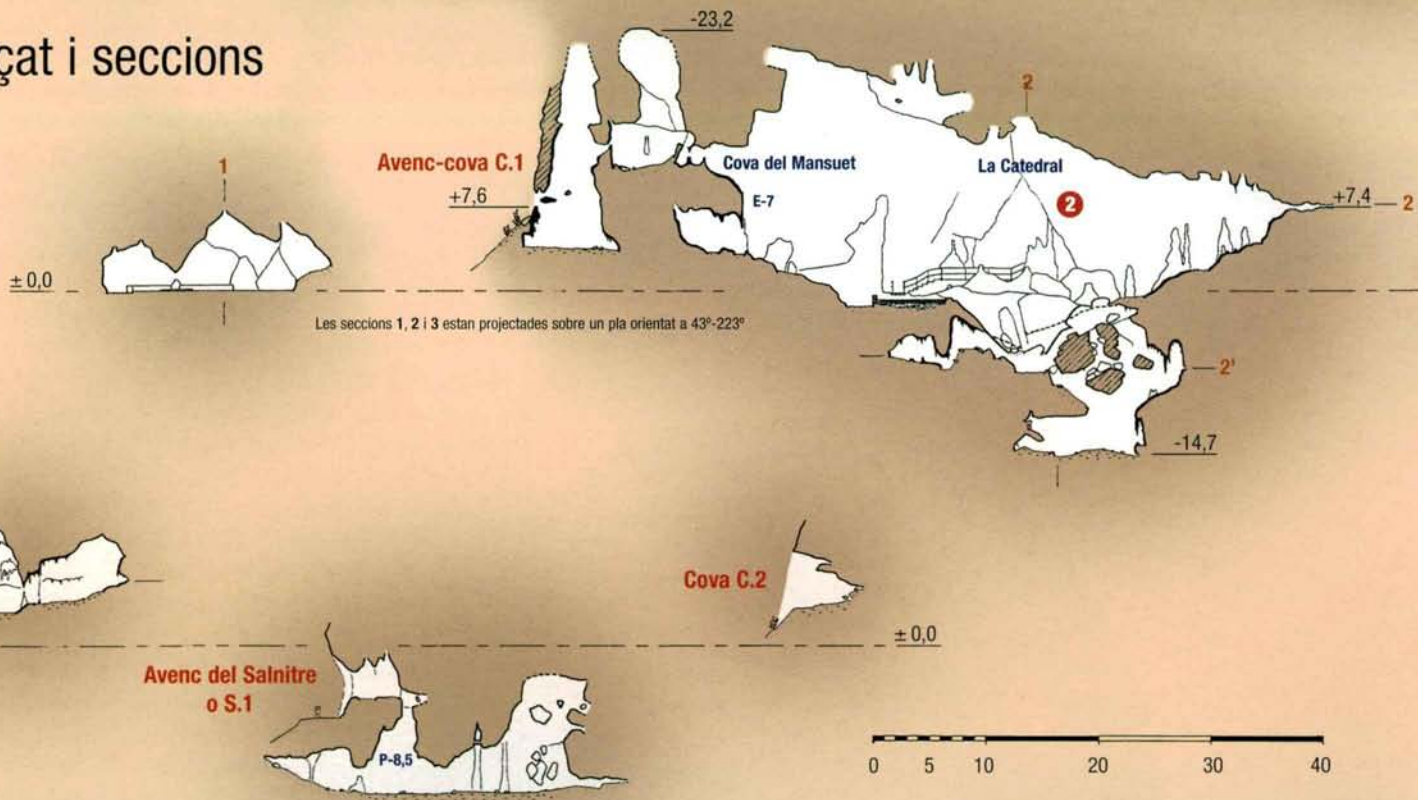
La tornada cap a fora ens serà útil per anar situant cada una de les observacions que hem anat fent a l'entrada i per adonar-nos que la gènesi i l'evolució de la cavitat ha estat complexa i fruit de diferents fases d'activitat hidrològica seguida d'encaixaments, assecaments, enfonsaments clàstics i precipitacions químiques. L'activitat litoquímica significa la fi d'un cicle de funcionalitat, ja que perquè la cova sigui un domini cristal·litzador cal la interrupció dels corrents subterranis i el manteniment d'un medi en condicions estables i situació de repòs. L'erosió de les estalagmites més antigues ens permet suposar que han existit com a mínim dues fases de reactivació hidrològica. Els fenòmens més moderns han estat la deposició dels sediments orgànics de la base del pou del Diable, la darrera fase de concreció –que es pot veure en actiu a les parts més fondes de la cova– i les caigudes d'alguns blocs per descalcificació.

L'inici de la carstificació a Montserrat és antic, segurament del pliocè –darrer període del terciari, d'entre cinc i dos milions d'anys d'antiguitat– i devia començar quan els conglomerats de Montserrat van quedar al descobert i es va crear un potencial a partir del nivell de base que marcava la depressió del Bruc-Collbató. Cap al sud es dirigien les aigües superficials i subterranies, mentre el massís, al començament, amb un relleu de graons i plataformes lleugerament inclinades al NO –com el relleu del Montsant actual–, era erosionat intensament. La zona de Collbató era una àrea de surgències que abocaven les seves aigües a la plana que en aquells moments, previs a l'excavació del torrent de la Salut, se situava més o menys a l'altura dels actuals cims de la serra de Rubió. L'encaixament quaternari del Llobregat va aïllar el massís pel NE i va crear un nou nivell de

Coves del Salnitre

Alçat i seccions

Cova C.3

Cova C.2

Avenc del Salnitre
o S.1

Entrada a les coves del Salnitre.

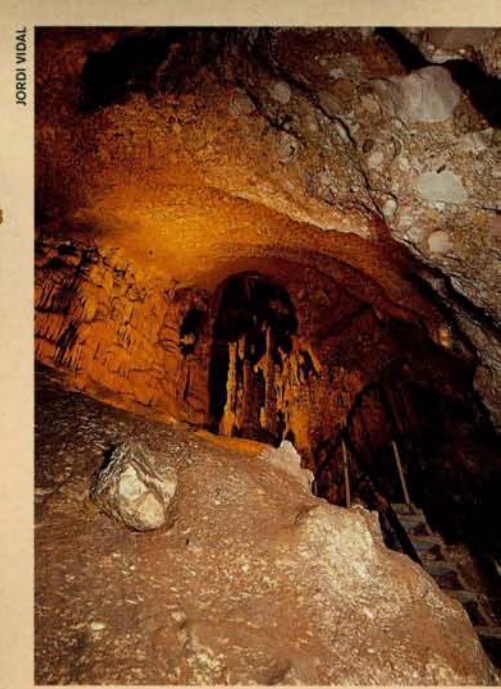
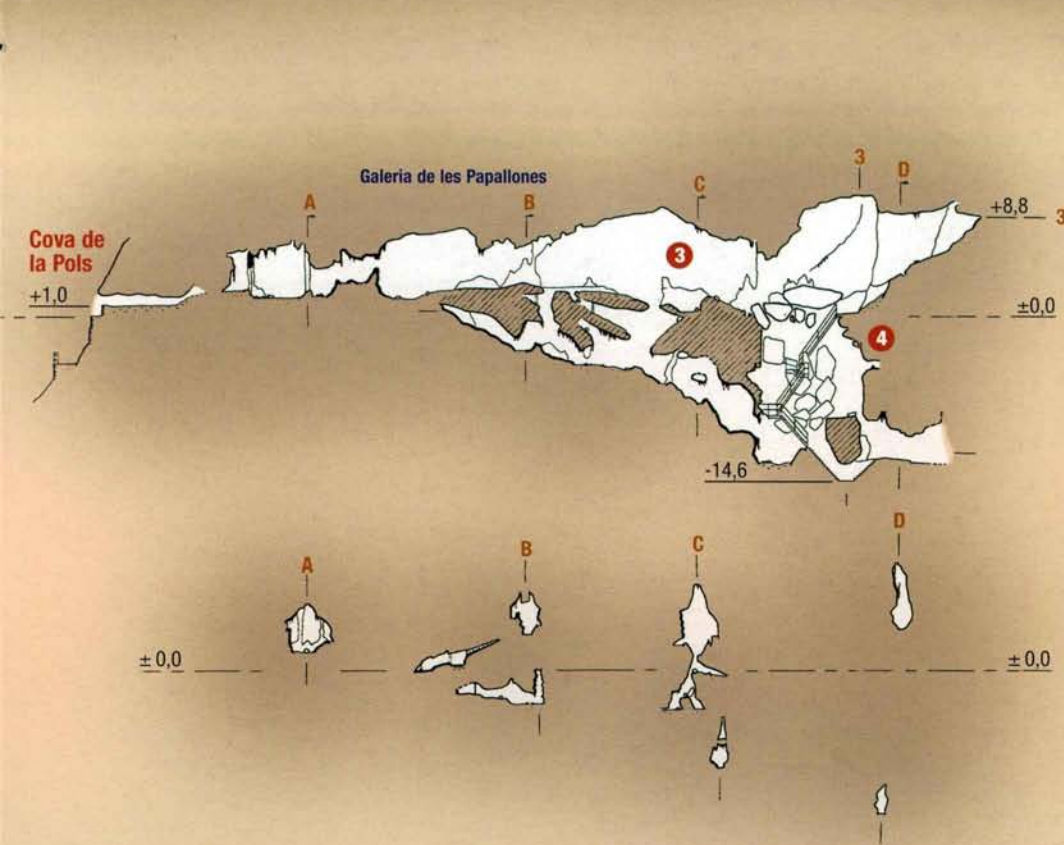
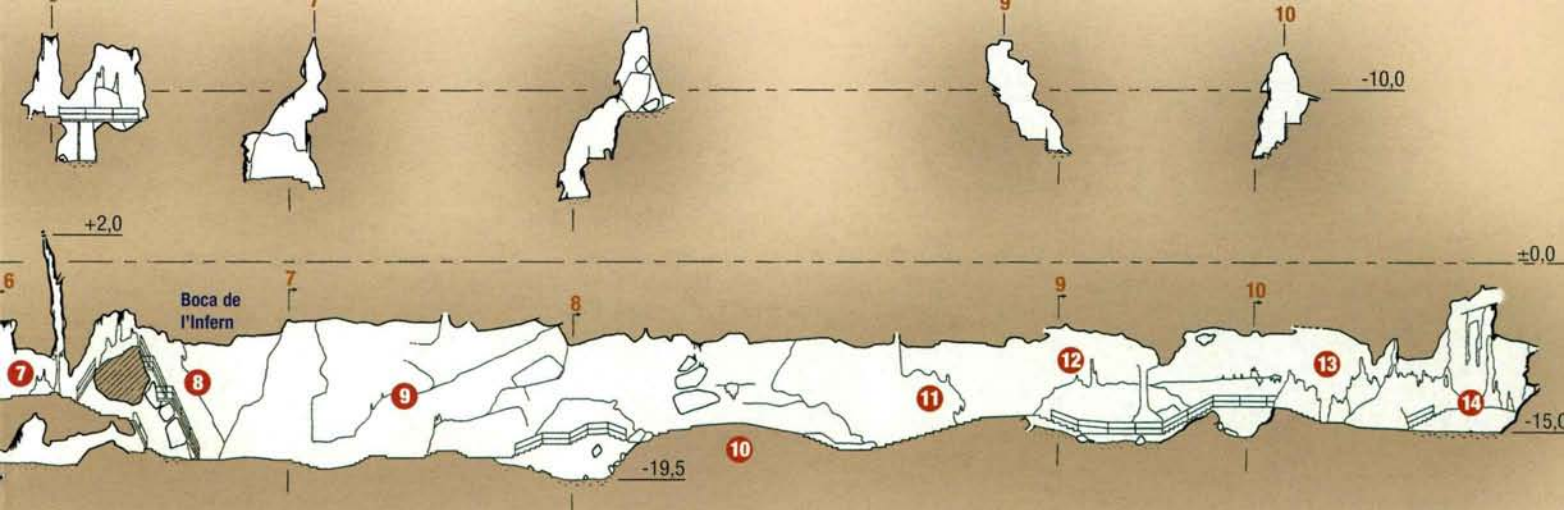
J.M. CERVELLO

base més profund a la zona de Monistrol, cap a on es dirigeixen les aigües subterrànies en l'actualitat. Les coves del Salnitre i la resta de cavitats properes són fragments de les xarxes del carst antic, avui no funcional, aïllat i enlairat més de 300 m sobre les fonts de Monistrol.

Les fonts de Monistrol, exponent de la carstificació actual, ens indiquen que la circulació d'aigües subterrànies a Montserrat no posseeix una zona saturada gaire important i que el medi hidrogeològic és del tipus fissurat, més carstificat a les parts altes que no pas cap avall. Aquest fet contrasta amb els grans conductes que hem pogut explorar a la cova del Salnitre, que ens parlen d'una paleohidrologia molt més important, amb un carst ben estructurat, del qual es conserven fragments de la zona d'infiltració –avencs de les parts altes del massís– i dels drens de la zona saturada –cova del Salnitre– per on, vistes les seves dimensions i morfologia, transiten grans cabals camí a les antigues surgències.

Tot plegat suggereix un procés de pèrdua progressiva de potencial de carstificació, paral·lel a l'aïllament progressiu de la muntanya i a l'encaixament del Llobregat. Hem de pensar també que, encara que actualment les aigües que brollen per les fonts de Monistrol procedeixen exclusivament de les precipitacions damunt del massís –és a dir, d'un carst monari– en el passat geològic en què les galeries de la cova del Salnitre eren funcionals, la morfologia exterior era del tot diferent i la conca del sistema càrstic podia posseir capçaleres en els terrenys impermeables de l'actual depressió del Bages; és a dir, un carst binari, amb cursos superficials que s'infiltraven sota terra quan arribaven als conglomerats carbonatats que avui formen l'encimbellat massís del Montserrat. Situacions similars es podrien repetir en relleus conglomeràtics propers com Sant Llorenç del Munt i la serra de l'Obac.

A les galeries de la cova del Salnitre i a l'espaldar de l'erosió, s'hi acumulen sediments de

JORDI VIDAL
 Meandres inferiors de la cavitat. La secció expressa les diverses fases de l'excavació.

tipus detrític i químic que constitueixen el llibre de registre de l'evolució del carst montserratí. Són dipòsits que, a més de formar els elements més característics del paisatge subterrani, contenen informacions paleoambientals i geocronològiques interessantíssimes que poden abraçar tots els temps quaternaris. Per a les datacions dels espeleotemes, és prou fonamentada una cronologia que cobreix tot el pleistocè mitjà, és a dir dels 700.000 als 135.000 anys AP. La formació dels grans edificis estalagmítics que donen personalitat a la cova i els successius episodis que els han alterat i erosionat mostren al visitant el testimoni del pas del temps en dimensió geològica. És amb aquesta impressió que Henry Rider Haggard fa dir al protagonista de *Les mines del rei Salomó*, després de contemplar una gran columna estalagmítica, les paraules següents: «¿Quants segles feia que la natura treballava aquella obra meravellosa?... Mai com allà i en aquells instants vaig comprendre la insondable vellesa de la terra!».

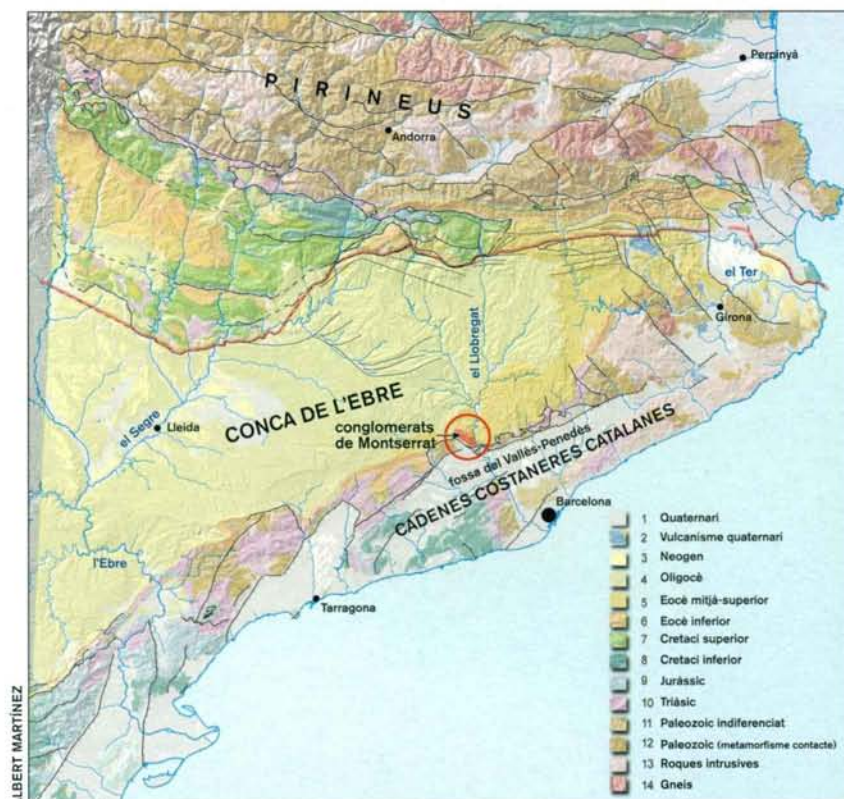
J.M. CERVELLO
 Font Mentidora de Collbató en plena descàrrega.

Aproximació a la geologia de Montserrat

Autor: **Albert Martínez Rius**

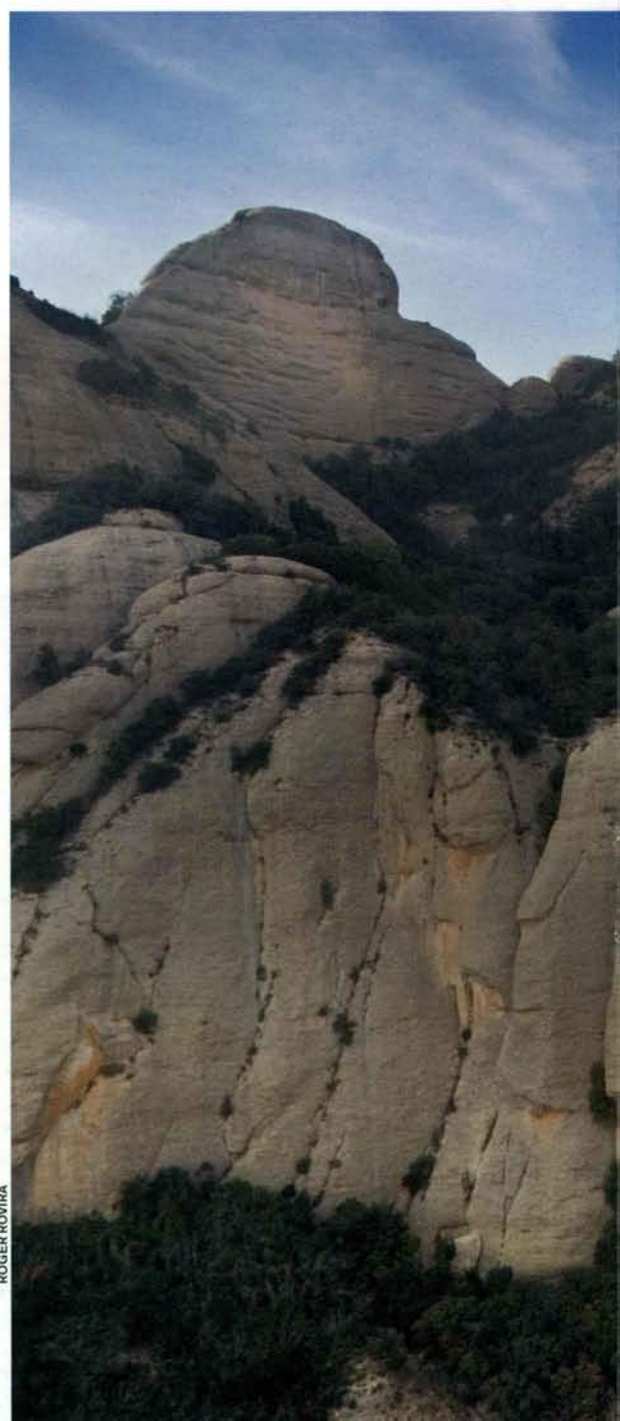
Hi ha muntanyes que no formen part d'una serralada típica i tenen un origen diferent. Un bon exemple és el massís de Montserrat, que amb la seva morfologia peculiar és el resultat de l'erosió diferencial dels sediments i d'una xarxa atapeïda de diàclasis.

Mapa esquemàtic de la geologia de Catalunya amb les unitats principals.

ALBERT MARTÍNEZ

ROGER RUVIRA

Unitats estructurals

Si observem un mapa físic de Catalunya, veiem que té forma de triangle. El costat nord és la serralada dels Pirineus, de direcció E-O, i el costat de llevant és la serralada costanera catalana, formada per un conjunt de petites serralades de direcció NE-SO i de menor rellevància. Al mig d'aquest triangle hi ha una zona àmplia de relleus suaus que anomenem *conca de l'Ebre*. Però si observem amb més detall aquesta zona, més o menys plana, podem observar que al límit sud hi ha uns petits relleus que destaquen en el paisatge: Sant Llorenç, Montserrat i el Montsant. Cada massís té una morfologia particular, especialment Montserrat. Les serralades típiques estan originades per grans esforços tectònics compressius, els quals disminueixen l'escorça terrestre i donen lloc a un engruiximent, que es manifesta a la superfície amb els relleus abruptes de la serralada. En canvi, aquestes muntanyes no formen part d'una serralada típica sinó que tenen un origen peculiar.

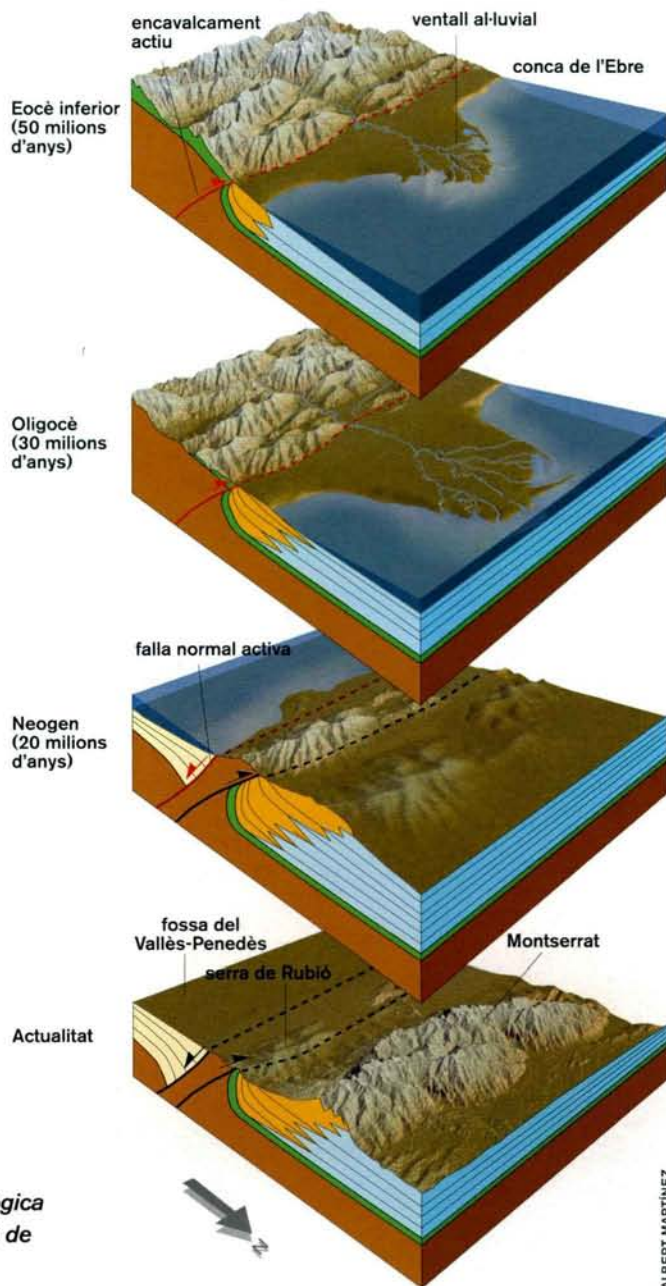
Per saber com es van formar cal recular uns quants milions d'anys enrere i veure quina va ser la història geològica de Catalunya.

Les roques de Catalunya

Les roques més antigues de Catalunya corresponen a l'era primària (paleozoic) i poden tenir entre 250 i més de 500 milions d'anys. Aquestes roques van ser deformades durant l'orogènesi herciniana, fa uns 300 milions d'anys, i van generar uns relleus importants. poc a poc aquests relleus es van anar erosionant fins a formar zones més o menys planes per sobre de les quals es van dipositar els materials mesozoics. A la zona de Montserrat, els primers sediments mesozoics que es van dipositar sobre aquesta superfície d'erosió van ser els del triàsic (240 milions d'anys). Primer foren grans extensions de rius les que van donar lloc a les roques vermelles del Buntsandstein, posteriorment el mar va envair la terra i va retirar-se diverses vegades, i això va donar lloc a roques marines carbonatades del Muschel-

A la regió dels Ecos ressalten els relleus d'agulles i pitons, que són el resultat de la combinació de l'erosió dels conglomerats i la xarxa de diàclasis per on s'infiltra l'aigua.

ALBERT MARTÍNEZ

Figura 1
Evolució geològica
de la formació de
Montserrat.

kalk inferior i superior, separades per un nivell de roques continentals de color vermell del Muschelkalk mitjà. Podem observar aquestes roques les a la serra de Rubió (carretera de Collbató a la cova del Salnitre) o a l'autopista de Terrassa a Manresa. Després del Muschelkalk, la sedimentació va continuar durant milions d'anys, i es van anar acumulant, en diversos llocs de Catalunya, milers de metres de roques diverses.

La formació de les serralades

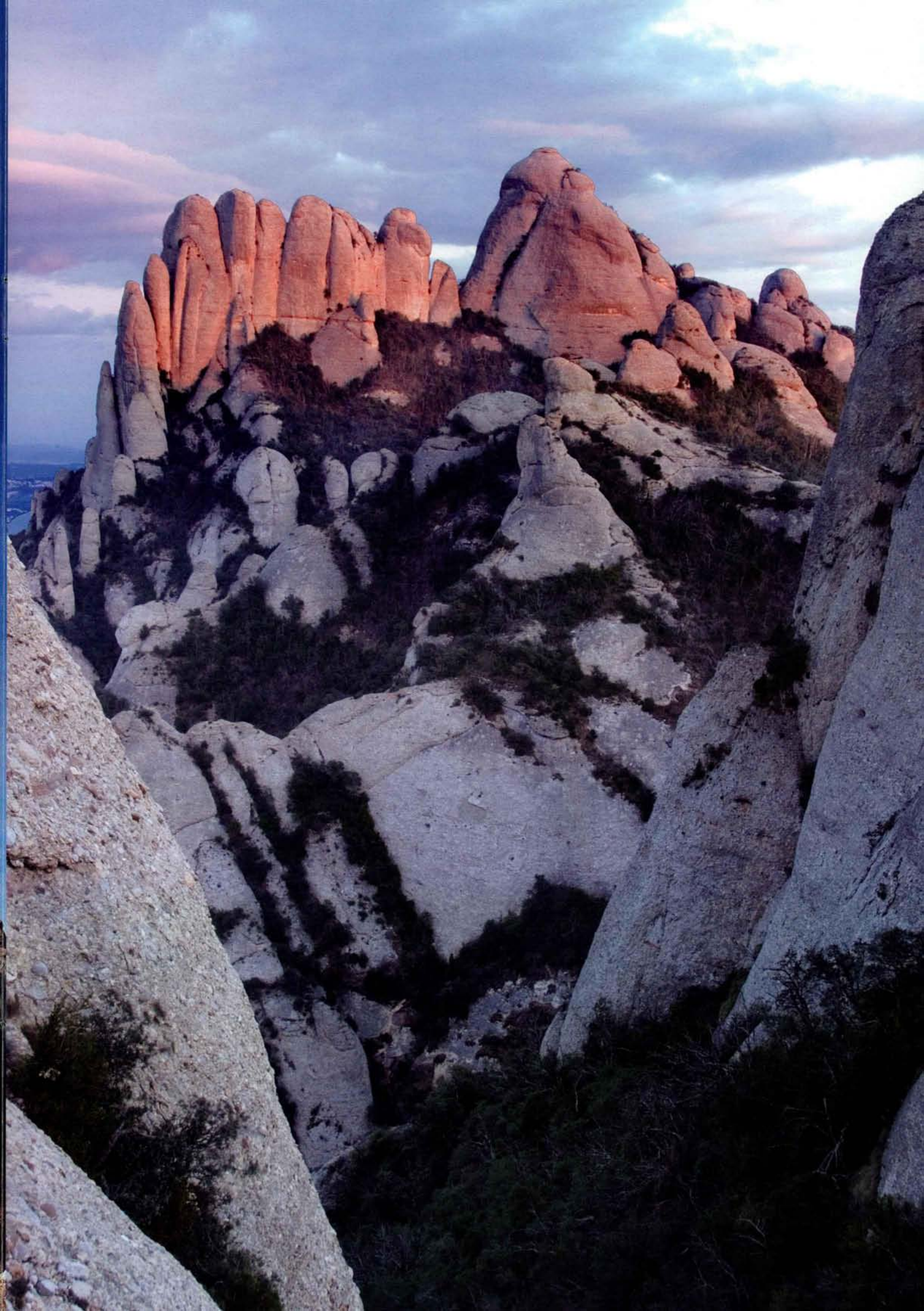
A finals de l'era secundària –cretaci superior, fa uns 72 milions d'anys– els moviments de les plaques tectòniques que formen la litosfera van donar lloc a l'orogènesi alpina. Quan les plaques convergeixen entre si, produeixen una disminució de l'escorça que es manifesta amb una forta deformació de les roques, que es pleguen i es trenquen tot formant encavalcaments i mantells de corriment. Aquestes estructures permeten que conques de sediments senceres es desplacin desenes i, fins i tot, centenars de quilòmetres,

les quals en apilar-se unes sobre les altres generen relleus importants. L'orogènesi alpina va donar lloc a una sèrie de serralades de muntanyes arreu del món, com l'Himàlaia, els Andes, els Alps, els Pirineus, etc. En aquella època, la placa Ibèrica va col·lidir amb la placa Europea, el xoc no va ser a gran velocitat (uns mil·límetres per any), però tenint en compte que va durar uns 50 milions d'anys, el resultat va ser un desplaçament de més de 100 km que va originar serralades de muntanyes. La més espectacular va ser la dels Pirineus, una serralada de direcció E-O situada entre la placa Ibèrica i l'Europea. Al mateix temps, però es va formar una altra no tan important, de direcció NE-SO, que actualment coneixem amb el nom de *serralades costaneres catalanes*. Els Pirineus meridionals estan formats per estructures que es desplacen cap al sud, mentre que les serralades costaneres catalanes tenen una vergència cap a nord-oest.

Breu història geològica

A principis del terciari (eocè inferior, fa uns 50 milions d'anys), Catalunya tenia uns relleus emergits al nord (zona pirinenca) i a l'est (costa actual), però el centre estava ocupat per un mar que comunicava amb l'Atlàntic i que a poc a poc es va anar tancat. Aquest mar formava la conca de l'Ebre, que s'anava colmant amb els sediments que provenien de l'erosió de les muntanyes que s'anaven alçant. Al vorell sud de la conca de l'Ebre, hi desembocaven diversos rius que provenien de relleus situats a la zona on actualment hi ha el mar (vegeu la figura de l'evolució geològica). Aquests rius no eren gaire llargs, i per aquest motiu no desenvolupaven deltes típiques amb materials sinó que van donar lloc a ventalls al·luvials. En aquests ventalls s'hi acumulaven centenars de metres de còdols, a les parts més pròximes a la costa; i a les parts més llunyanes, s'hi dipositaven els materials més fins, que progressivament passaven a ser materials marins. Aquest procés va durar tot l'eocè i l'oligocè (50-23 milions d'anys) amb més o menys intensitat segons el lloc de Catalunya. Als inicis del neogen (23 milions d'anys), el moviment de col·lisió de les plaques es va aturar i, a la zona oriental de la península, es va iniciar un moviment de separació entre plaques que va originar l'obertura del golf de Lleó. D'aquesta manera, les illes de Còrsega i Sardenya, que estaven molt properes a Catalunya, es van desplaçar fins a la ubicació actual. Aquest fet va originar esforços d'estirament i va donar lloc a la disminució de l'escorça, i per tant el mar ocupà els llocs on abans hi havia relleu. Durant aquesta època es van originar un gran nombre de falles normals que donaven lloc a fosses tectòniques, com la zona del Vallès i del Penedès, i van delimitar la costa actual. Aquestes fosses tectòniques van modificar els relleus de les serralades costaneres catalanes i les van separar en dues subunitats: la Serralada Litoral i la Serralada Prelitoral. Amb aquesta nova situació la conca de l'Ebre deixà de ser tancada, el riu Ebre es va obrir pas a través d'aquestes serralades i, a partir d'aquell moment, els sediments es van dipositar al fons del Mediterrani.

Els conglomerats montserratins, que són roques dures en erosionar-se, produeixen aquestes formes típiques, com podem veure als Flautats.

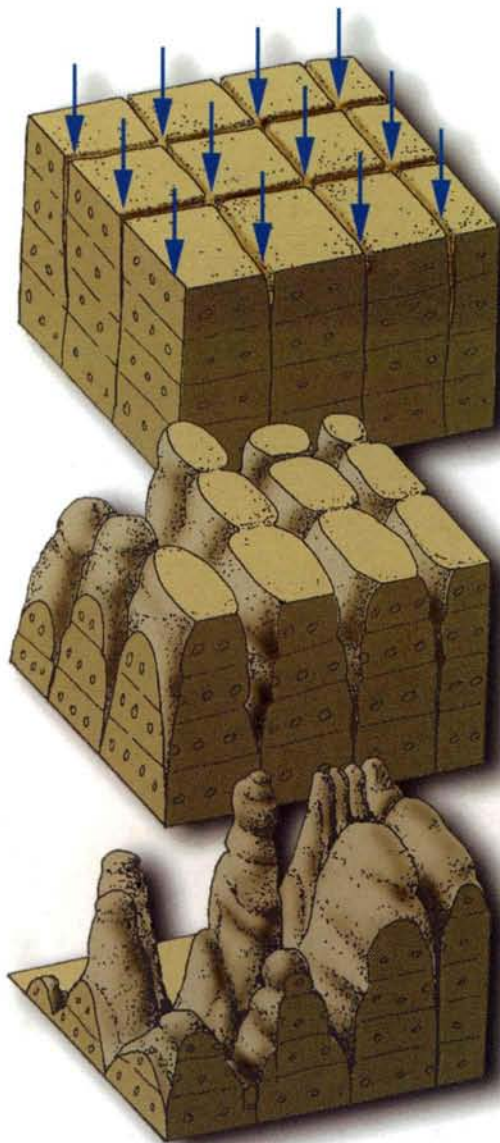

El modelatge del paisatge montserratí

A poc a poc, les roques que formen part de Catalunya es van modelant a causa de l'acció dels agents externs (aigua, gel, vent, etc.) fins a configurar el paisatge actual. Les roques més toves i poc deformades

Figura 2

La infiltració de l'aigua a través de les diàclasis va modelant poc a poc la morfologia montserratina.

ALBERT MARTÍNEZ

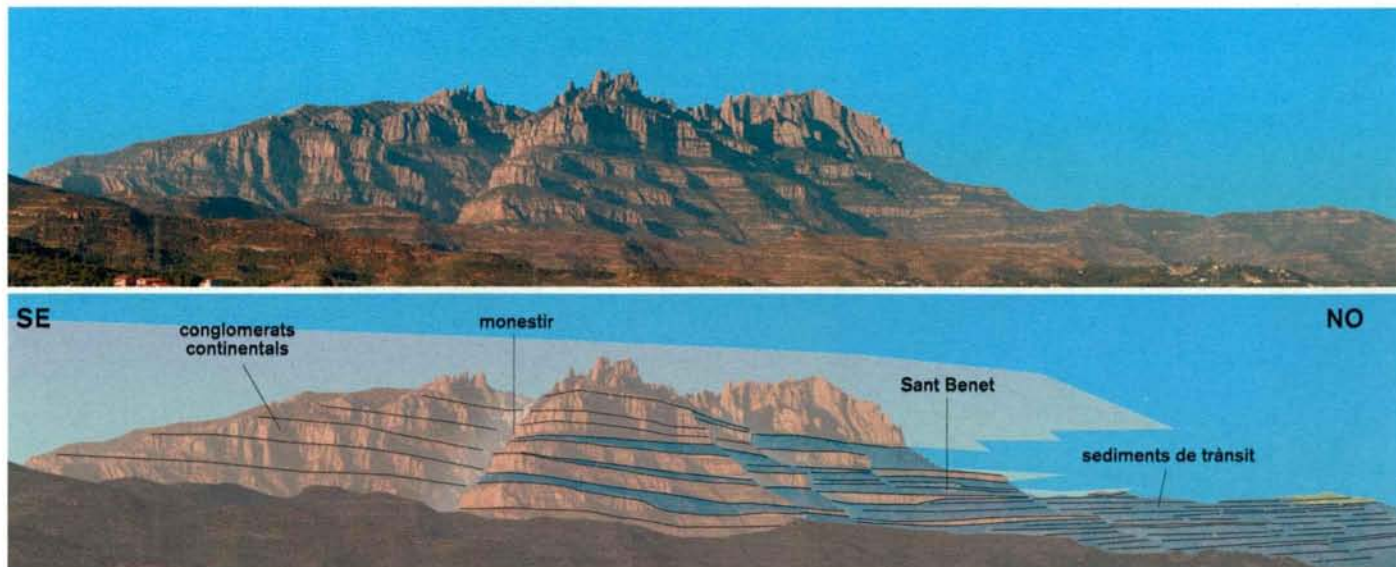
donen lloc a morfologies suaus, i les més dures i ple-gades, a morfologies més abruptes. Als Pirineus l'amu-ntegament d'estructures dona lloc a muntanyes importants, mentre que a la conca de l'Ebre, en general, la morfologia és plana i té petits turons, excepte a les zones on es van dipositar els ventalls al·luvials. Però en els límits sud de la conca hi ressal-ten els relleus de Montserrat. Aquestes petites muntanyes corresponen als ventalls al·luvials descrits anteriorment. Els còdols acumulats a la part interna d'aquests ventalls es van cimentar i es van transformar en conglomerats, unes roques molt més dures que els materials del voltant. Per aquest motiu, actualment, en plena conca de l'Ebre destaquen en el paisatge diverses muntanyes, com ara el Montsant, Sant Llorenç del Munt i Montserrat. Com acabem de veure, aquests massissos tenen un origen similar, però l'aspecte paisatgístic de cadascun és diferent. La morfologia montserratina, tant característica amb agulles i pitons, és el resultat de la combinació entre l'erosió dels conglomerats i una xarxa atapeïda de diàclasis, unes fractures sense desplaçament amb dues direccions predominants: la NE-SO i la NO-SE. Per aquestes fractures s'infiltra l'aigua que, poc a poc, va dissolvent el carbonat càlcic del ciment dels conglomerats i les va eixamplant, tot formant cavitats més o menys àmplies. Les cingleres estan estructurades per aquestes diàclasis i les agulles són blocs isolats a causa d'aquest fenomen d'erosió i dissolució associats a la disposició de les diàclasis (figura 2).

El tall geològic

Un cop coneguda la geologia que aflora a la superfície, podem fer una interpretació de la geologia en el subsòl, fent-hi un tall geològic. En la figura 4 es mostra el tall i la separació dels dos blocs per fer-ne la interpretació geològica en profunditat. El tall té una direcció NS i va de la zona de Collbató (sud) a Castellbell (nord). A l'extrem esquerre, hi ha una falla normal (A), inclinada cap al sud, la qual ha enfonsat el bloc meridional i s'ha omplert de materials del pliocè (9) que, generalment, són sediments fins que fan els relleus plans per on passa l'autovia

Figura 3

Vista panoràmica de Montserrat en què es veu el pas gradual dels conglomerats als sediments més tous de tipus marí.

ALBERT MARTÍNEZ

fossa del Vallès-Penedès

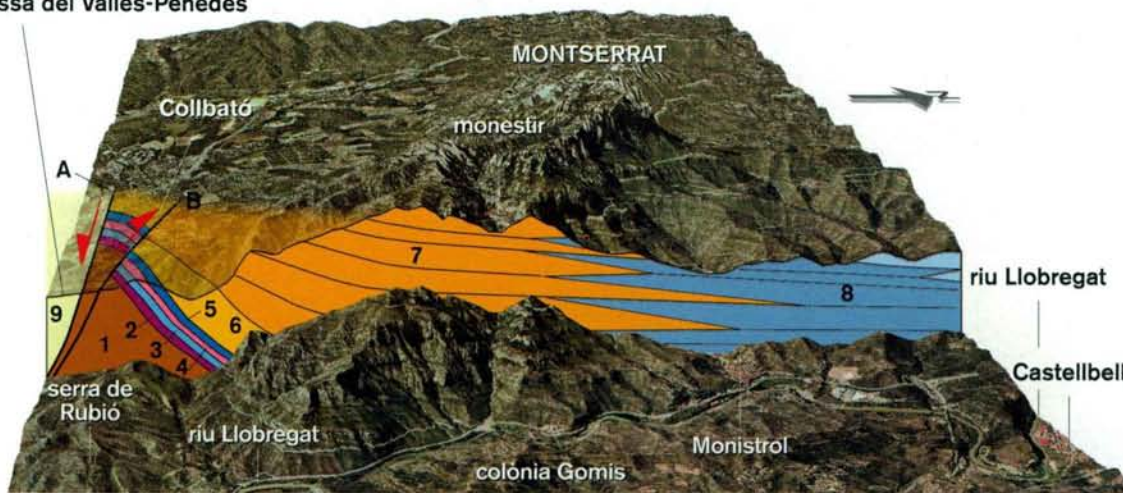
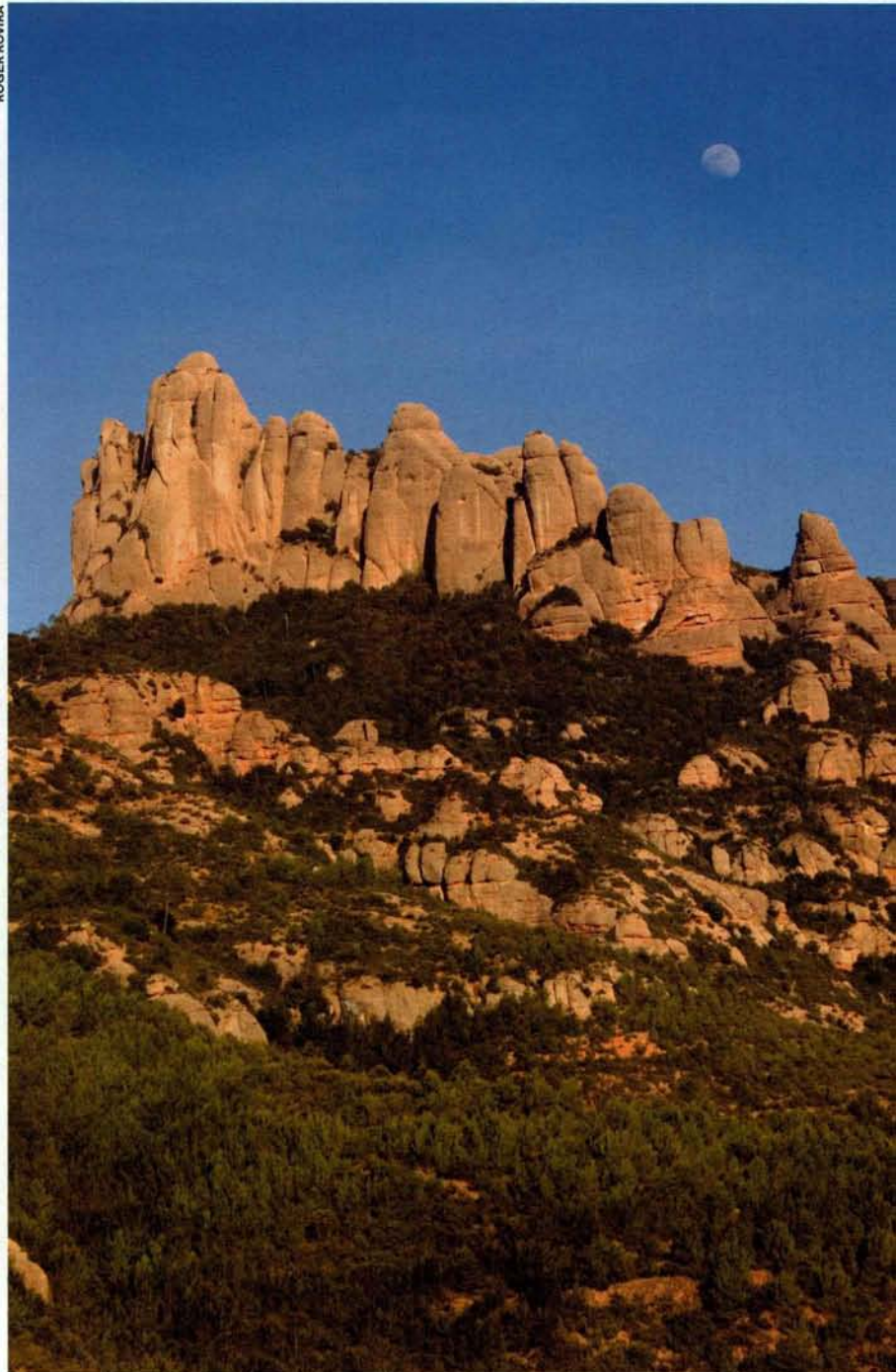

Figura 4
Bloc diagrama amb el tall geològic.

El pas lateral dels conglomerats a sediments més fins dona lloc a una morfologia menys abrupta a la zona on hi ha vegetació. Vista de la regió d'Agulles.

de Barcelona-Lleida. Aquesta és una de les falles neògenes que formen la fossa tectònica del Vallès-Penedès. Continuant cap al nord, afloren els materials (1) del primari (paleozoic), formats per roques amb un cert grau de metamorfisme, deformats durant l'orogènesi herciniana. Per sobre d'aquests materials i a través d'una superfície erosiva, s'hi troben els materials del secundari, que estan plegats i encavalcats per la falla inversa (B). Aquesta estructura és la que limita les serralades costaneres catalanes amb la conca de l'Ebre, amb una vergència cap al nord; en aquest punt, el relleu actual és la petita serra de Rubió. Els materials del secundari que es troben en aquesta zona corresponen al triàsic i la seva sèrie es pot veure a la carretera de Collbató a la cova del Salnitre. Aquesta sèrie, de baix a dalt, està formada per conglomerats i argiles vermelles del Buntsandstein (2); calcàries i dolomies del Muschelkalk inferior (3); argiles i gresos vermells del Muschelkalk mitjà (4), i les calcàries del Muschelkalk superior. En aquesta zona no hi ha més materials secundaris i, per sobre del Muschelkalk, s'hi troben directament els sediments del terciari, a través d'una superfície erosiva. El nivell més inferior (6) està format per argiles, gresos i conglomerats vermellosos, per sobre dels quals es troba el conjunt de conglomerats continentals montserratins (7) amb còdols que poden tenir entre 10-50 cm i alguns blocs de mida mètrica. Aquesta unitat continental passa cap al nord, d'una manera progressiva i a través d'uns materials de transició (8), als sediments marins del centre de la conca de l'Ebre. Aquest pas d'un tipus de materials als altres està representat, en el tall, amb una ziga-zaga que correspon a la indentació dels materials de litologia diferent. En el cas de Montserrat, però, aquest fet es pot copsar directament si s'observa el seu paisatge, per exemple, des de la zona de Vacarisses. A la fotografia panoràmica (figura 3) veiem, a l'esquerra, que el relleu és més massís i compacte i, cap a la dreta (nord-oest), que les capes dures de conglomerats es van individualitzant dins de zones més suaus, corresponents als materials marins, que són més tous.

ROGER ROVIRA

Vista de les ermites de la Tebaida i del monestir de Montserrat, en un gravat del Voyage pittoresque et historique de l'Espagne (1806), d'Alexandre de Laborde.

La visió romàntica de Montserrat en el cercle de Weimar

*In welchen ganz allein der Mensch auf seinen eigenen
Montserrat Glück und Ruhe finden kann¹.*

J. W. Goethe

Autor: Ferran Alexandri

Un dels aspectes més desconeguts de Montserrat és la importància que aquest massís va adquirir pel romanticisme alemany arran del viatge que va fer a la muntanya Wilhelm von Humboldt l'any 1800. La impressió d'una vida idíl·lica i feliç en una naturalesa paradisiàca va convertir Montserrat en un símbol espiritual romàntic per excel·lència.

Wilhelm von Humboldt va descriure el seu viatge a Montserrat en un breu assaig, brillant i suggerent, des del punt de vista d'un adepte de Rousseau, i aquesta descripció va fer fortuna en el pensament dels intel·lectuals de Weimer, on residien els seus amics escriptors Goethe i Schiller. El mateix Schiller, després de llegir Humboldt, va dir que aquella descripció de la muntanya transportava el lector del món exterior al món interior. Quan Humboldt descrivia una muntanya era per resoldre un problema psicològic, un conflicte humà.

Humboldt descobreix Montserrat: *Montserrat bei Barcelona*

L'aventura comença la primavera de l'any 1800², quan Wilhelm von Humboldt feia un viatge per Espanya i descobrí Montserrat. Els germans Humboldt eren prou famosos en el seu temps: Alexander, viatger i naturalista, i Wilhem, antropòleg, pedagog i lingüista, fundador de la filosofia del llenguatge, interessat per l'estudi de les llengües i els costums dels pobles i, també, viatger com el seu germà.

Wilhelm, doncs, passà a Catalunya i, des de Barcelona, va anar cap a Montserrat. Va enfilarse a la muntanya per l'antic camí de Collbató al monestir. De seguida va quedar impressionat pel paisatge: les estranyes agulles, però de belles formes, les creus al cim de les roques i de les ermites, i els camins que emergien en indrets insòlits el van dur a una profunda reflexió. Escriu a Goethe:

¡Mai no he gaudit d'una vista semblant! Imagineu-vos dos contraforts de formes gracioses, coroneu-les amb bosquets tan romànticament com ho pugui fer la vostra fantasia, amb la vall al fons i el curs del Llobregat prolongant-se fins al mar. Aquest lloc reuneix tot el que pugui oferir un paisatge: majestat i bellesa. Les fal·des de la muntanya són salvatges i arriscades per les moles amb forma de piràmide o de cilindre.

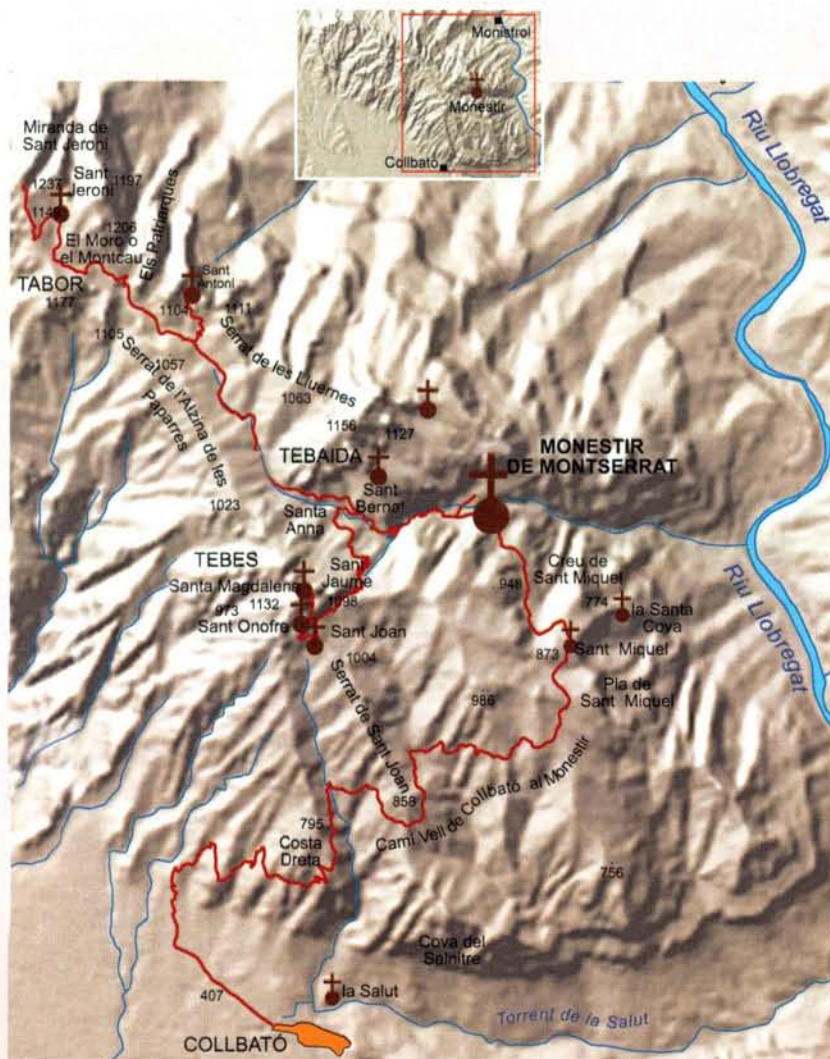
Imagineu un home del nord com Humboldt, avesat a veure les altes muntanyes dels Alps. Avesat a veure cims nevats, glaceres, planells lacustres i boscos d'avets. Avesat a veure la muntanya en el seu

Retrat de Wilhelm von Humboldt. (Dibuix de Joseph Schmeller).

NOTES:

- ¹ Que l'home completament sol, en el seu propi Montserrat, pugui trobar felicitat i assec.
- ² Possiblement els dies 26 i 27 de març del 1800, acompanyat de Schroeder de Bremen i Archdeacon de Dunkerke. (Nota d'Unamuno, 1951: 146).

L'itinerari que va fer W. Humboldt en el seu viatge a Montserrat: de Collbató va seguir el camí Vell fins al monestir. L'endemà de l'arribada, parteix cap al cim de Sant Jeroni i cap a les ermites.

marc més imponent, més inexpugnable. Aquest paisatge no hi era a Montserrat; no obstant això, aquesta muntanya posseïa una singularitat que la feia única, tenia uns trets inimaginables que no havia trobat mai en cap altra muntanya del món.

No té Montserrat el caràcter greu, grandios i solemne de les muntanyes nòrdiques, dels Alps, de les nostres serralades o dels mateixos Pirineus. Aquesta muntanya sorgeix en forma d'illa (...) és ruda, salvatge i de formació càdica (...) no té cascades que ressonin amb un fragor tremend (...) el que li falta en grandesa a Montserrat queda reemplaçat per un enllaç meravellosament harmònic de gràcia i rusticitat, i pel silenci imponent que hi regna.

Les creus al cim de les agulles, la boira casual, la vegetació selvàtica i, de lluny..., un toc de campanes provinent del monestir, li dugueren a la memòria el poema del seu amic Goethe: «Die Geheimnisse» («Els misteris»), escrit el 1784, en què parlava d'un pelegrí que puja a una muntanya on hi ha un mones-

tir habitat per ermitans. El poema i la impressió del viatger conflueixen en un sentiment interior pregon: «els seus misteris se'm representaren molt vivament».

Tant és així que en tornar a París escriu una carta a Goethe en forma d'assaig naturalista sobre Montserrat (*Montserrat bei Barcelona*) amb la idea de fer-hi arribar perquè el publiqui:

(...) desitjo dur-lo a una comarca, amb la qual, com a màxim, unes altres dues d'Europa s'hi poden comparar, on la naturalesa i els seus habitants es troben en un acord mutu i meravellós, i on l'estranger mateix s'ha allunyat del món i dels homes (...) Vull portar-lo a les habitacions eremítiques de Montserrat, a prop de Barcelona.

L'assaig de Humboldt comença amb la descripció pròpia d'un viatger que ha arribat a una muntanya diferent de totes les que ha vist fins aleshores, d'una naturalesa única, perquè té unes característiques introbables en d'altres muntanyes, com ho testimonia les agulles de formes fantosiques que la imaginació humana converteix en figures i símbols.

A mesura que pujava el sender que porta al monestir, que seguia a poc a poc els sinuosos pendents de les roques (...) vaig sentir el repic d'unes campanes i em semblava veure el seu pietós pelegrí davant meu; i quan des de les pregones timbes, cobertes de verdor, vaig alçar els ulls i vaig veure les creus, que amb santa audàcia algunes mans van posar a les altures vertiginoses a la punta de nues agulles, a les quals sembla impossible que l'home hi arribi...

Però, per damunt de tot, el van captivar les sorprenents vistes quan va assolir el cim de la muntanya, la miranda de Sant Jeroni, des d'on va poder veure els Pirineus; però també un altre fenomen: el mar de boira als peus del caminant. Humboldt queda fascinat: «Vam veure el més gran i magnífic espectacle de núvols que jo recordo».

Aleshores la muntanya esdevé enigmàtica, única, capaç d'atreure els homes. Humboldt exposa la fascinació de la muntanya des d'un punt de vista geogràfic i naturalista, però també estètic:

(...) el profund silenci tan sols el trenca de tant en tant el repic d'alguna ermita. No he pogut deixar de considerar que aquests llocs són com asils d'una tranquil·la separació del món, on el desig de viure sols amb si mateix i la naturalesa, trobaria plena satisfacció i sense destorb.

No obstant això, el que destaca per damunt de tot és el fet que l'home i la naturalesa aconseguïen en aquest indret una harmonia paradísica. Humboldt de seguida manifesta que l'important de Montserrat és el fenomen eremític. Afirma que la part central del seu viatge és la visita a les ermites, i no pas al monestir. Humboldt es distancia del fenomen religiós. Tot i que hi va ser convidat pels monjos del monestir durant un dia, no demostra una atenció especial per

la vida monàstica ni tan solament un interès destacable per la Moreneta i la llegenda de la seva troballa.

No pot existir res de més estrany que aquest lloc (...) aquí tot s'esfuma davant la grandesa i la singularitat de la naturalesa. L'església no pot ser considerada de bon gust, encara que fa la impressió de magnificència i solemnitat.

En el seu assaig pren protagonisme justament la llegenda de fra Garí, que duia a Montserrat una vida d'ermità, però que fou temptat pel dimoni:

un exemple meravellós d'insipidesa, rusticitat i voluptuositat (...) un ermità que per algun pecat s'ha imposat una penitència extraordinària, és indubtable que només una poetització pietosa la va retrotreure fins al segle IX per proporcionar més credulitat.

El dia següent de l'arribada al monestir, a trenc d'alba parteixen cap a les ermites. L'ermita és entesa per Humboldt com el centre del món d'aquesta muntanya, i l'encaix amb la naturalesa és òbvia, ja que el fenomen eremític és primigeni, perquè va ser anterior al monàstic. Montserrat és una muntanya elevada, d'una naturalesa salvatge, on viuen ermitans, amb les seves regions de Tebes i Tebaida, reminiscències dels primers anacoretas.³ El viatge de Humboldt transcorre per diverses ermites: Santa Anna, San Jeroni, San Antoni, Santa Magdalena, San Onofre i Sant Joan.

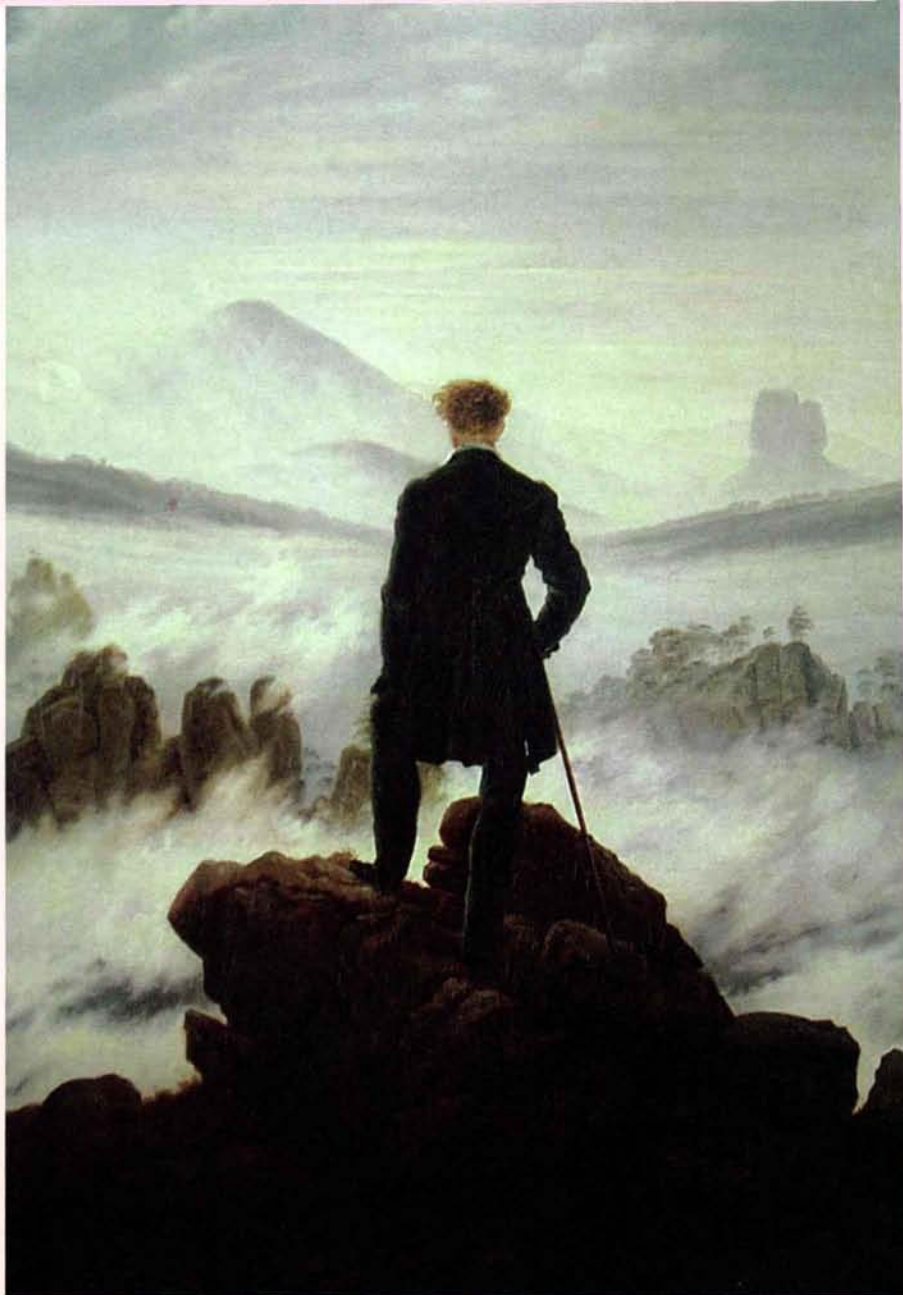
[A Sant Joan]: (...) hi havia un ermità molt vellet, un home petit, amb hàbit gris i bastó, i una llarga i descuidada barba, que li donava, entre aquestes aspres roques, un aire de salvatge rusticitat...

[A Santa Anna]: Era un home bell, d'aspecte benigne. A la nostra pregunta «Quants anys feia que vivia a la muntanya?», ens va respondre: «Divuit, però m'han passat com si fossin divuit dies. Res no ha torbat la meua pau, si no és el record dels meus pecats».

[A Sant Jeroni]: L'ermita de Sant Jeroni és la que té la situació més bella i romàntica (...) S'eleven els cims de la muntanya sorgint com illes de l'humit mar de boira que cobria la planície sencera (...), i a la dreta un abisme terrible.

[A Sant Antoni]: (...) edificada en un cim salvatge i solitari, ens va rebre amb gest malhumorat l'ermità (...) que era aragonès.

Humboldt viu a Montserrat una experiència de primer ordre entorn els homes, els anacoretas de les ermites. No és només la religió. Potser ni tan solament és la religió. Els ermitans són a la muntanya per un altre motiu molt més transcendental: trobar la pau interior i conèixer-se a si mateixos en un pla purament socràtic. D'aquesta manera és com poden apropar-se al grau de perfecció. Per això es fa necessària una mena de muntanya harmònica i en estat pur com Montserrat. Humboldt es fixa en els ermitans, que viuen aïllats del món, compenetrats amb la naturalesa, com a bons salvatges en definitiva.

Però ¿què hi fa el mite del bon salvatge en l'aventura de Humboldt, si tenim en compte que cent anys abans aquest mite ja havia decaïgut en favor del progrés i de la civilització? Humboldt s'adona que l'existència d'un home virtuós i simple, que viu en regions inaccessibles i que es troba en les condicions idíl·liques del començament del món és real. El mite, pervingut pels descobridors, va tenir un paper destacat en la literatura del segle XVI, i també durant l'il·luminisme, amb la idea d'assolir la felicitat a través del retorn a la vida natural. Humboldt veu que això és possible. Ho viu. I aleshores no pensa només en el poema de Goethe, sinó en Rousseau i la seva filosofia naturalista. Creu que els ermitans de Montserrat representen un lloc en la vida arcàdica. Així doncs, és cert: ¡una vida en la naturalesa és possible!

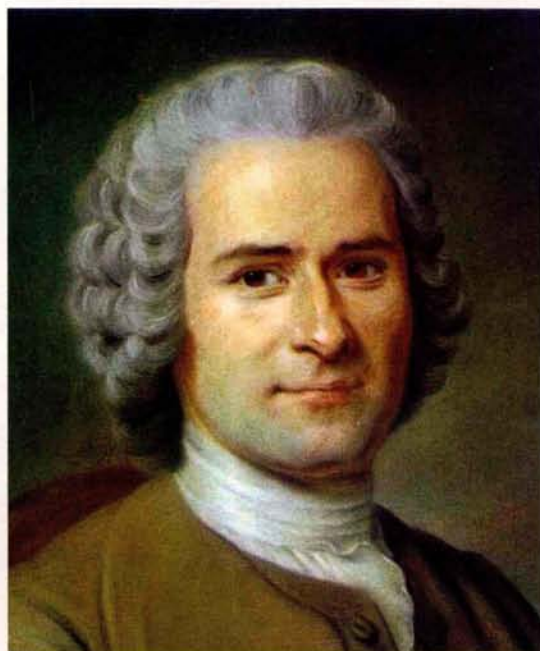
Els ermitans que vaig veure són homes quiets i tranquils, pietosos en aparença i probablement en realitat també. (...) Com el salvatge, sovint ha de lluitar amb el poder dels elements, i com aquest s'enfila amb agilitat i audàcia als murs rocosos gairebé verticals. (...) Ha de ser una experiència meravellosa renunciar al privilegi humà de poder sortir de determinats límits, i quedar

El més pur estil romàntic plasmat per l'oli El viatger contemplant un mar de boires, de Caspar David Friedrich (1817). D'esquena a l'espectador, com si fos a l'interior d'un temple, en silenci, el viatger contempla la naturalesa sobre la qual s'estén tot el que és diví.

NOTES:

³ La Tebaida és una antiga regió d'Egipte, amb capital a Tebes. A la seva zona desèrtica va sorgir, al segle III, la vida anacòrètica amb personatges tan famosos com sant Pau l'Ermità, sant Antoni, sant Pacomí i la seva germana Maria. Així la Tebaida és sinònim dels llocs destinats al recés i a la contemplació.

com els animals lligat de prop a la terra, sense vagar de gust i plaer, tancar les seves forces i tots els desitjos en un espai de terra i prescindir de tot, tret del cel i de la vista de muntanyes i del mar sense confins. (...) tal com la posseïa o delirava posseir Rousseau...

Jean-Jacques Rousseau, un dels més grans pensadors del segle XVIII, en un retrat de Maurice-Quentin de la Tour: M. Rousseau, citoyen de Genève (1753).

L'anècdota

J. W. Goethe, un escriptor alemany de Weimar, escriu un poema romàntic de caràcter espiritual en clau naturalista anomenat «Die Geheimnisse» («Els misteris»). Un viatger antropòleg, Wilhelm von Humboldt, descobreix que Montserrat és el marc ideal per entendre la clau del poema i, fins i tot, per acabar-lo d'arrodonir. Després, un escriptor amic de tots dos, F. Schiller, des de Weimar, contribueix a fer entendre més bé els arguments que Humboldt exposa en el seu assaig. Goethe accepta les idees de tots dos i, més endavant, reinterpreta el seu mateix poema, de manera que Montserrat esdevé un símbol espiritual d'Alemanya al començament del segle XIX.

Rousseau i la naturalesa arcàdica

El fet que Humboldt esmenti Rousseau és molt significatiu. El ginebrí Jean-Jacques Rousseau pertanyia al sector més crític del pensament il·lustrat. Estava convençut que la civilització i el progrés havien fet que l'home perdés la seva llibertat original. L'única solució per superar la seva alienació és el regress històric, per pal·liar els efectes del progrés. Rousseau sent nostàlgia per l'estat primigeni (l'estat natural) de l'ésser humà. De seguida exalta el paisatge, la muntanya, per la seva sublimitat aterridora: «Necessito torrents, roques, avets, boscos frondosos, muntanyes, senders aspres per enfilarm'hi i davallar precipicis al meu voltant per sentir un bell terror».

Però en defensar l'estat natural de l'ésser humà per damunt de la civilització —artificiosa i postissa— topa amb la idea de la Il·lustració, que basa el progrés en la raó. Rousseau busca la senzillesa d'esperit: la ignorància és l'únic mitjà possible per evitar l'error. Rousseau parteix de la convicció que existeix un estat natural primitiu en el qual els éssers humans són lliures; per això la cultura i la civilització són les causes dels mals de l'individu. Creu fermament que l'home és bo per naturalesa i el medi social, que abusa de la raó, és el culpable de la seva corrupció. La ciència, la cultura i la vida civilitzada són responsables del fet que l'home s'allunyi d'aquell estat original de bondat i pau en què vivia interiorment, amb si mateix, i, d'aquesta manera, s'envenia.

El mateix filòsof només accepta quedar com a individu indefinible i irrepètible, diferent dels altres. Així mateix ho diu en començar *Les confessions* (1789): «Sento el meu cor i conec els homes. No sóc fet com cap d'aquests que he vist; goso creure que

no sóc fet com cap dels qui existeixen. Si no valc més, com a mínim en sóc diferent.»

Aquesta línia de pensament en clau filosòfica dona una interpretació prou exacta perquè un viatger romàntic hi vegi una relació en trobar-se a Montserrat. Humboldt, doncs, veu la naturalesa del massís català com un paradís mític, com un santuari on es pot assolir una harmonia entre individu i naturalesa. Almenys és possible dur-hi una vida senzilla, sense necessitats exteriors i sense participar de les contradiccions socials i, en conseqüència, s'hi pot assolir la felicitat. Meditar, trobar la pau interior a través de la pura contemplació de la naturalesa. Els ermitans de Montserrat aconsegueixen totes les idees que Rousseau ha proposat sobre la naturalesa, perquè són al paradís terrenal, al retorn a la simplicitat, a l'autosuficiència i a la pau de l'ànima, com el bon salvatge, lliures d'un pla social.

Montserrat arriba a Weimar

Humboldt, en el seu assaig vol dir a Goethe que a Montserrat ha vist allò que havia llegit abans a «Die Geheimnisse»: la base espiritual comuna de totes les religions, i que el lloc per a aquesta base es troba en la naturalesa harmònica, perquè està preservada de la civilització, i és un lloc aïllat i salvatge, on l'individu pot viatjar a través de la naturalesa i de si mateix. I aquesta experiència, entesa com un viatge iniciàtic, que aconsegueix el programa rousseauià, és el que captiva l'atenció de Humboldt.

Finalment l'assaig *Montserrat bei Barcelona* es va publicar a Alemanya l'any 1803: Montserrat era descobert pel romanticisme alemany, sota la interpretació de Goethe i Schiller, i arribaria a autors com Schopenhauer o el músic Richard Wagner. Goethe va arribar a la cort de Weimar cridat per l'hereu del ducat de Saxònia-Weimar Carles August l'any 1775. Va entrar al seu servei i s'establí per sempre més a Weimar, on aviat es formà un important cercle intel·lectual integrat per un elenc de literats i pensadors, i fins i tot de músics: Herder, Wieland, Musäus, Knebel, Bertuch, Lenz, Schiller i Zelter. Els germans Humboldt freqüentaven aquest cercle a les acaballes del segle XVIII, on Goethe i Schiller feien tertúlies i dialogaven sobre el classicisme i el romanticisme. La seva presència era especialment valuosa, justament perquè tot el que havien vist i après dels seus viatges es transmetia en aquest espai d'intel·lectualitat, que esdevenia una veritable plataforma d'irradiació de cultura.

Quan Goethe rep l'assaig de Humboldt queda molt impressionat. En un article seu publicat el 1816 i dirigit a una associació estudiantil que li requeria un aclariment del seu difícil poema «Die Geheimnisse», va fer una prolixa explicació, en la qual feia referència dues vegades a Montserrat, amb tanta naturalitat que hem d'entendre que el públic alemany de Weimar coneixia perfectament la muntanya catalana:

Ara bé: per exposar aquí l'ulterior disegni –millor dit, el pla general– i també l'objecte del poema, començo per conduir el lector a través d'una sort de Montserrat ideal (...)

Avui dia (...) potser es veuria amb gust, vestit amb poètics arreus, allò que tothom acata, i es confirmaria pel seu mig lector en aquelles idees en què l'home completament sol, en el seu propi Montserrat, pot trobar felicitat i assossec.

La figura del mitjancer (el pelegrí, en el poema, i Humboldt, en la realitat) simbolitzen el punt de reflexió sobre el fet religiós. Només a través dels ermitans és possible evitar els vicis (com el dogma) que formen part de totes les religions. Goethe presenta la

seva aproximació a la religió com a fenomen, i hi col·loca una mena d'home singular que pugui fer de mitjancer entre allò diví i allò terrenal. Quan Goethe diu que «l'home completament sol, en el seu propi Montserrat, pot trobar felicitat i assossec», completa l'explicació del poema segons la visió de Montserrat de Humboldt. N'accepta les vivències i Montserrat es converteix en el veritable marc d'aquests misteris («Die Geheimnisse»). La publicació de l'assaig de Humboldt va representar, doncs, que Montserrat fos objecte de tema dins de la literatura alemanya.

Goethe va enviar l'assaig de Humboldt a Schiller el 2 de setembre del 1800. Tots dos vivien a Weimar. Només tres dies va trigar Schiller a tornar-li aquest assaig, acompanyat d'una carta amb el seu punt de vista. Schiller va fer una lectura més aviat psicològica del text de Humboldt: com que Montserrat és una muntanya aïllada, aquest mateix aïllament condueix el visitant a un estat humà tancat i individualitzat, a un viatge a l'interior de si mateix. La muntanya, al seu torn, desprèn un efecte estrany en els homes que fa que s'aïllin del món exterior i els porta al seu jo més íntim, per preguntar-se sobre el sentit

A la dreta, l'escriptor alemany Johann Christoph Friedrich von Schiller, en una litografia de Ludovike Simanowiz (1793).

Goethe a la campanya romana, obra de Johann Heinrich Wilhelm Tischbein (1786).

de l'individu i el seu pas per la Terra. Per a Schiller Montserrat és un espai arcàdic i sagrat on viuen els ermitans, perquè la muntanya posseeix una energia diferent de les altres muntanyes, de manera que en aquest espai és possible dintanciar-se de la vida social. Montserrat és vist com el món espiritual interior de l'home.

Montserrat apareix de sobte en el món de Weimar com un símbol modelic, com el prototip del món sensible, «del descobriment de la dimensió interior, espiritual i psicològica de l'ésser humà» (Piulats, 2001:99).

A baix, pintura d'Otto Knille sobre el cercle de Weimar (1884); al centre, Goethe discurseja. El quadre mostra la influència de l'escriptor alemany sobre els filòsofs, científics i literats de l'època (Schiller és dempeus a la dreta).

Dit d'una altra manera: Montserrat esdevé un escenari on l'home pot retornar a la naturalesa primigènica, a una mena de paradís on vivia en comunicació harmònica amb l'obra divina i amb si mateix. Un espai on els ermitans creuen que és possible la unió amb déu, via que es trobaria celada en la naturalesa. Per això hi viuen. Descobrir, doncs, la naturalesa d'un Montserrat ideal serveix per descobrir-se a si mateix.

Montserrat al Faust

Alguns crítics (Loeper, Piulats) han vist també una influència de Montserrat en l'obra més famosa i complexa de Goethe, el *Faust*: la història d'un home de ciència que no ha aconseguit de trobar la felicitat, malgrat els seus coneixements. La contradicció li arriba quan és vell, i s'aboca a la màgia i al pacte amb el dimoni per garantir una felicitat que al llarg

Una interpretació del poema

El significat ocult de «Die Geheimnisse» («Els misteris»)

El poema ens parla d'un jove religiós, el germà Marc, que com un pelegrí recorre un paisatge natural desconegut. S'enfila fatigosament per una muntanya elevada a través d'un camí sinuós:

Per muntanyes i valls passa el camí; aquí es troba cohibida la mirada, allà torna a esplaiar-se lliurement, i de mica en mica el sender s'escorre cap a les garrotxes.

Marc veu una ampla i assolellada vall i el cim de la muntanya:

(...) arriba al capvespre a una vall amena, molt il·lusionat amb la idea que en aquells boscosos terrenys podria trobar un hospitalari sostre sota el qual poder passar la nit.

Al peu de l'abrupta muntanya, que ara es dreçava al seu davant, va creure distingir vestigis d'un camí que s'estenia serpentejant; el va seguir i hagué d'encimbellar-se a les roques (...) i divisà el cim de la muntanya.

A la llunyania sent una campana i pensa que algú viu per aquests verals. I al mateix cim descobreix un bell monestir, a l'entrada del qual hi ha un símbol fascinant: una creu travessada per roses, i al centre de la creu, una triada de llum blanca resplendent.

¿Qui haurà maridat la creu amb aquestes roses? (...) i medita i se sent edificada l'ànima.

El símbol de la rosa i la creu que apareix a la porta del monestir simbolitza la protesta (germandat dels Rosa-Creu⁴) davant del que és etern.

La naturalesa i la humanitat lligades a la religió, per assolir l'harmonia de l'ésser humà. Per tant, la unió de la rosa amb la creu és la solució d'un dels misteris.

Marc truca al monestir, i és rebut per dotze monjos guerrers, que viuen com a ermitans en aquell indret salvatge per buscar déu a la seva manera. Però arriba en un moment crític, perquè el superior (a qui anomenen Humà) és a punt de morir i encara no ha designat successor. La comunitat explica a Marc que tots els seus membres han deixat els plaers del món exterior i viuen aquí reclosos en una nova vida. Després és introduït en una de les sales del monestir, on descobreix una estança amb una gran creu i un cercle de tretze setials, decorats amb estranys símbols:

Deixa que aquests blasons t'invitin a quedar-te fins que arribis a saber les gestes de múltiples herois; no és possible endevinar el que en aquests se cela, per això se t'explicarà confidencialment; tot i que ja presents, és clar, el que va sofrir aquí més d'un, quant va perdre i quines lluites sostingué...

Marc es retira a un cel·la, i de matinada sent una música estranya. Vol entrar novament al monestir, però la porta és tancada; per una finestra pot veure un ritual secret celebrat al jardí de l'edifici: hi veu tres joves amb corones de flors al cap que duen torxes enceses, fins que desapareixen. I aquí s'acaba el poema.

Es tracta d'un poema inconclús, però que presenta les claus per entendre el que Goethe pensava sobre el fet religiós. Ens descriu la religió en clau naturalista: una naturalesa salvatge, el fenomen dels ermitans guerrers i la meditació.

El viatge de Humboldt des de Collbató fins a Montserrat per un camí tortuós i la visió del monestir coincideixen a grans trets amb el poema, i també el repic de campanes. També les creus que envoltaven el monestir, situades al capdamunt de les agulles. Però quan el rep l'abat i li diu que hi ha dotze ermitans a Montserrat, Humboldt no pot deixar de pensar en una altra sorprenent coincidència. Quan el monjo que el guia per la muntanya li diu que un cop per setmana, a les 4 de la matinada, tots els ermitans es reuneixen a l'ermita central de Santa Anna per fer missa, ja s'imagina els dotze ermitans baixant per la muntanya amb torxes enceses, com diu el final del poema:

Tres adolescents amb torxes a les mans divisa, que apressats corren pels senderols.

I la muntanya de Montserrat revela de sobte a Humboldt els misteris que no havia acabat d'entendre de l'enigmàtic poema de Goethe, justament perquè n'ha viscut l'experiència. Creu haver-ne comprès el sentit profund.

NOTES:

⁴ Els Rosa-Creu eren una societat secreta originada a Alemanya al segle XVII, creada, segons la llegenda, pel cavaller germànic Christian Rosenkreuz; lligada després a la francmaçoneria. Els cavallers tenien el propòsit d'intervenir pacíficament i secretament en el món per assolir-hi la pau i una religió comuna.

Matins, oli d'Otto Knille (1832-1898); el quadre provoca una sensació misteriosa entorn dels monjos, que ben bé podrien representar els Rosa-Creu del poema de Goethe.

de la seva vida d'estudi no ha assolit. Busca una alternativa. Li cal viure el camí de la foscor per poder superar el seu propi escepticisme.

És en les escenes finals del *Faust* on es pot veure un paral·lelisme amb Montserrat. Aquest final és religiós. En el darrer capítol, anomenat «Bergschuchten» («Barrancs»), «els sants anacoretas estan repartits de dalt a baix de la muntanya i instal·lats en les cavitats de les penyes». Un «cor de nens benaventurats» canta:

La selva, amb el seu balanceig, sembla acostar-se; les roques deixen sentir el seu pes aquí; s'aferren al terra les arrels; els troncs forts s'alcen enlaire (...) la pregona cova ofereix alberg; muts, tranquils al voltant de nosaltres, s'arrossegueuen lleons per respectar el lloc consagrat, sant asil de l'amor.

I per acabar, l'aparició de la Verge (*Mater Gloriosa*), salvadora de l'ànima de Faust, són elements que, tots junts, tenen una certa semblança amb les agulles de Montserrat, els ermitans de Tebes i la Tebaida, la Verge de la muntanya i l'escolania.

¿És molt arriscat dir que Goethe només podia haver dissenyat aquest final tan sols perquè prengué com a punt de referència l'assaig de Humboldt i la relació de la naturalesa idíl·lica amb els ermitans de Montserrat i la Verge? Si això és així, aleshores Montserrat esdevé un símbol molt important en la seva obra, on amaga el seus pensaments més profunds sobre l'espiritualitat.

Conclusió

Així, Montserrat, un escenari arcàdic, esdevé un símbol del retrobament interior. El romanticisme alemany descobreix la naturalesa harmònica, i l'home com a membre integrant d'aquesta mateixa naturalesa també té una part desconeguda de si mateix que cal descobrir i conciliar: els sentiments. La raó asfixia els sentiments i aconsegueix que l'home sigui infeliç, tal com deia Rousseau. Però Goethe i Schiller solucionen aquest conflicte perquè estan convençuts que el sentiment estètic és capaç d'integrar el racional amb el natural de la vida, des de l'interior d'un mateix, sense necessitat de les lleis socials. Aquesta és la filosofia del veritable ermità, del bon salvatge: conciliar raó i sentiments i obtenir un sentiment espiritual integrador. Per tant, els ermitans tenien un gran interès pels romàntics. Els ermitans no volen dominar la naturalesa, sinó comprendre-la i unir-s'hi. Per això cal conèixer-se a si mateix, seguir el programa socràtic i després valorar-ne el resultat, la vida pròpia. Això es pot entendre també com un aprenentatge.

El romanticisme alemany va escampar per tot Europa una nova manera de veure la vida, no solament com un moviment estètic, sinó buscant una filosofia de la vida tenint en compte altres alternatives. És sabut que Goethe havia trencat amb el cristianisme i les institucions eclesiàstiques, però encara conservava la necessitat de creure i buscava un símbol adient per ocultar-hi els seus desigs. Paral·lelament, hi hagué un desenvolupament progressiu d'una part de la cultura

espiritual en el decurs dels segles XVII i XVIII, que conduí a organitzacions secretes extraconfessionals que perseguien fins humanitaris, com els Rosa-Creu, els maçons o els il·luminats. La petja de Goethe en aquest terreny és evident, tant a «Die Geheimnisse» com a la seva novel·la d'aprenentatge *Wilhelm Meister*.

L'anècdota que he reportat no és una simple curiositat històrica o literària. No és només el fruit de l'admiració d'un viatger que veu per primer cop Montserrat i queda meravellat per la seva naturalesa, i després explica a tothom el que ha descobert. Tot plegat té una transcendència considerable. Quan Humboldt va a Montserrat veu, en essència, allò mateix que Goethe havia escrit a «Die Geheimnisse» i n'entén aleshores el sentit ocult. No és només aquesta muntanya, que té una geologia especial, és sobretot el que hi troba.

Avui dia Montserrat, a banda del que pugui representar per a muntanyencs i no muntanyencs, s'ha convertit en un lloc destinat a satisfer el turisme catòlic convencional. Són molt pocs els intel·lectuals catalans que han vist, com veieren els alemanys, la màgia romàntica que irradia la muntanya, si exceptuem, naturalment, el cas de Jacint Verdaguer i Joan Maragall.

Bibliografia

FARINELLI, Arturo. «Guillaume de Humboldt et l'Espagne». *Revue Hispanique* 5 (1898): 112-145.

GOETHE, Johan Wolfgang von. «Los misterios». A *Obras completas*. Recopilació, traducció, pròlegs i notes de Rafael Cansinos Assens. Vol. IV. Madrid: Santillana, 2003 (edició facsímil d'Aguilar, 1957).

— *Faust*. Edició de Manuel José González i Miguel Ángel Vega. 10a edició. Madrid: Cátedra, 2004 (Letras Universales 77).

HUMBOLDT, Wilhelm von. «El Montserrat cerca de Barcelona». A *Cuatro ensayos sobre España y América*. Versions i estudis de Miguel de Unamuno i Justo Garate. 2ª edició. Buenos Aires: Espasa-Calpe, 1951 (Colección Austral 1012), p. 118-148.

PIULATS, Octavi. *Goethe y Montserrat*. Solsona: Solsona Comunicaciones, 2001.

ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Les confessions*. Traducció de Joan Fuster. Barcelona: Edicions 62 i «la Caixa», 1985 (MOLU 42).

Palau de Weimar.
La ciutat esdevingué capital del ducat de Saxònia-Weimar-Eisenach, centre cultural i intel·lectual d'Alemanya, on ensenyaren Herder, Goethe, Schiller, Nietzsche, Liszt...

Joaquim Mir, el pintor de Montserrat

Autora: **Teresa Camps**

ARXIU HEREJUS DE JOAQUIM MIR

*Joaquim Mir a l'Aleixar
(Camp de Tarragona)
l'any 1907.*

*El camí de la Cova
(1908), reflecteix
l'especial sensibilitat
pel color i la riquesa
de matisos, en un
marc on destaca la
verticalitat de les
formes montserratines.*

Incara més: el pintor de la Verge, títol concedit per la comunitat benedictina de Montserrat i acceptat de molt bon grat pel pintor. Pocs artistes han merescut aquest guardó. L'atzar volgué confirmar-ho: el pintor paisatgista Joaquim Mir, que havia nascut a Barcelona el 1873, hi va morir el 27 d'abril del 1940, festivitats de la Mare de Déu de Montserrat, on es recuperava d'una intervenció quirúrgica.

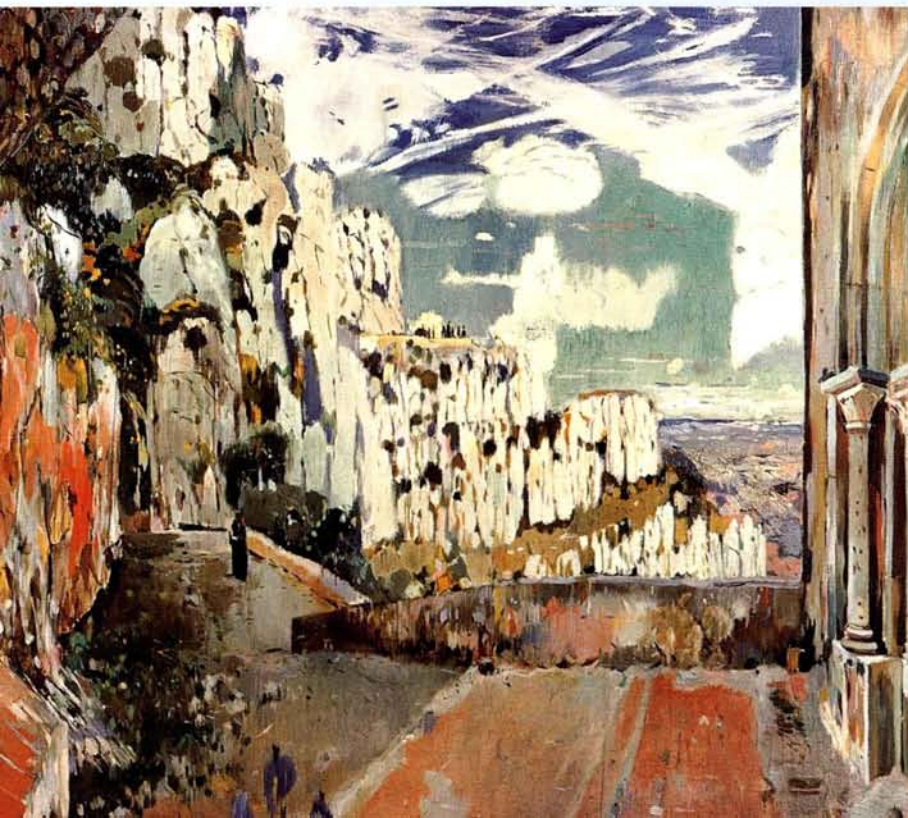
És prou coneguda la trajectòria d'aquest pintor, tal vegada el qui millor va pintar la diversitat de les terres de Catalunya, tot descobrint-ne els valors plàstics; també ho és el seu tarannà marcat per la intensitat vital, la bonhomia i l'enorme capacitat de treball. La seva voluntat de pintar únicament paisatges catalans el va portar a descobrir per a la pintura llocs inexplorats de la geografia catalana, molts d'aquests carregats de gran significació simbòlica. El més emblemàtic de tots fou tal vegada Montserrat, on Mir va pintar en dues ocasions: el 1908, en una estada curta, i el 1931, convidat per la comunitat benedictina en ocasió de les festes de l'any jubilar.

Tothom que conegui la muntanya de Montserrat, hi hagi arribat a peu o hi hagi caminat pels viaranyes que recorren la seva particular configuració, hi pot contemplar la diversitat de punts de vista, la dificultat de captació d'un tot que no existeix de forma unitària,

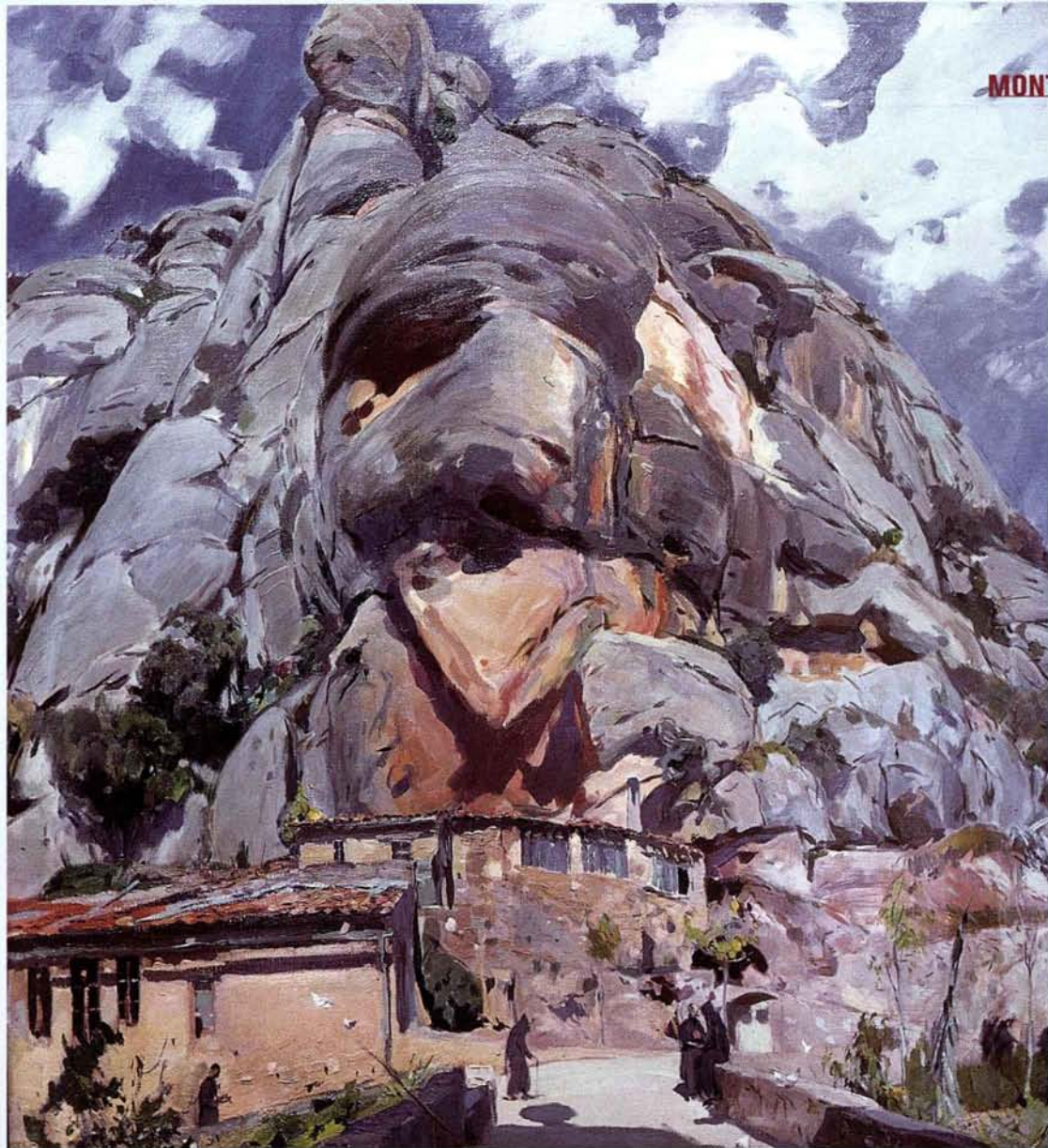
la riquesa i la imprevisió de les formes, la potència dels volums que donen forma al massís, l'entitat de cada una de les singulars formacions que constitueixen els diversos conjunts petris de la formació, l'armònica combinació entre els cingles, la vegetació i el cel —sovint emboirat, sovint solcat de núvols blancs en constant transformació— i, si la proximitat dels penyals esdevé companyia en el camí i ens permet observar la riquesa de matisos i colors que manifesten, pensant en la manera com ho pot veure un pintor, s'obren tots els reptes: ¿com podem resoldre la captació en tot el conjunt de l'especial atmosfera de la muntanya? ¿De quina manera hom pot situar-se per assolir el distanciament necessari que permet enquadrar una visió coherent? ¿Com podem treballar els colors d'un paisatge sotmès a variacions lumíniques i de tonalitat constants? I, sobretot, ¿com podem no traïr l'esperit imponent de la muntanya que no és solament una formació física original i única, sinó també una situació de significació espiritual?

Mir sempre va saber resoldre els reptes diversificant les seves visions montserratines en obres de format important i de més petites, notes, nombrosos dibuixos, algun gravat i alguna aquarel·la. De forma prèvia als resultats pictòrics, hi ha la saviesa pictòrica del pintor, la seva experiència, la seva especial sensibilitat pel color, la riquesa de matisos que cal saber obtenir dels colors de la seva paleta, però també hi havia la seva capacitat d'impressionar-se davant l'enorme espectacle de la naturalesa a la qual ell sempre va respondre amb una absoluta devoció, i l'especial sentiment que inspira Montserrat a tots aquells que hi saben veure el significat profund que té per a la gent de Catalunya.

La primera estada de Mir a Montserrat es produeix des del camp de Tarragona, on vivia i pintava des que va tornar de Mallorca. La verticalitat de les formes montserratines i la puntualització de cossos i ombres en taques de color s'agermana molt bé amb la manera de pintar que estava desenvolupant en els camps d'avellaners i les rieres seques de l'Aleixar i Maspujols. Tot i que sembla que la seva producció no fou molt abundant, constitueix un conjunt força coherent dominat per tons blaus i vermells. Quan aquests quadres van ser exposats a Barcelona el 1909, hi destacava el *Camí de la cova*; l'eminent crític Joaquim Folch i Torres va escriure unes paraules a propòsit d'aquesta tela: «Allí on el genial paisatgista us fa vibrar l'ànima,

ARXIU TERESA CAMPS

Els sants obradors (1931). Aquesta obra imponent és una de les peces més notables de la col·lecció de l'abadia de Montserrat, on es combinen coherentment els tons blaus amb els vermells.

ARXIU TERESA CAMPS

com un orgue amb totes les veus obertes, és en aquell magnífic quadre de Montserrat on, al pas de la rauca lírica del pintor, sentiú desvetllar dins vostre tota la grandesa mística del lloc... Mireu-vos-el: ha endevinat tots els gloriosos secrets de la muntanya, sense saber-ho i ens porta al cor el perfum de la llegenda mística i al pensament la grandesa d'un gran fet geològic».

L'any 1931 la comunitat benedictina, sota la direcció de l'abat Marcet, va voler enriquir les festes jubilar del monestir, en què celebraven la seva fundació per l'abat Oliva el 1031, amb un concurs de pintura: Montserrat vist pels artistes catalans. Una crida a tots els artistes a fixar la seva visió de la muntanya per iniciar el nucli de la pinacoteca del monestir. Mir va ser especialment invitat a pintar-hi fora de concurs. El pintor va residir a Montserrat, allotjat pel monjos tot el mes de juliol i part del mes d'agost del 1931. Va pintar una bona quantitat de peces d'una forma totalment organitzada i mostrant una vitalitat i una energia tal que el portaven a treballar amb quatre o cinc teles cada jornada, sense comptar els dibuixos i apunts que feia constantment. Sembla que encara tenia temps de fer tertúlia amb els altres pintors concursants, tenir una forta amistat amb alguns monjos de la comunitat i conèixer la important biblioteca del monestir.

El conjunt de les pintures desplega una múltiple visió dels llocs més emblemàtics del recinte conventual, i sovint els monjos hi intervenen captats en les seves activitats diàries, sempre amb el rerefons dels imponents penyals que configuren l'entorn montserratí. Es tracta d'una pintura feta amb tota la saviesa del pintor experimentat que sap treure els matisos i els contrastos de color de les formes físiques, i també reflectir clarament els efectes lumínics i els canvis del pas el dia.

De totes aquestes, tal vegada l'obra que va impressionar més la comunitat benedictina fou *Els sants obradors*, obra imponent i perfectament identificadora del conjunt de sentiments èpics i lírics que recolzen sobre les poderoses pedres de Montserrat. Aquesta obra, col·locada en un lloc d'honor en el moment de l'exposició de l'any jubilar, ha restat a Montserrat, i encara és una de les peces notables de la rica col·lecció d'art català propietat del monestir. En un llibre fet per escriptors, músics i pintors amb motiu de les festes jubilar, Mir hi va escriure aquestes ratlles:

Montserrat, altar sant, holocauste encensat de boires, besat pel sol eternal, triomfador i gloriós en les tempestes, vigilant amorós de nostres fadigues, rep l'humil acatament d'un fill de la terra que t'estima. Quim Mir.

Una pintura feta amb tota la saviesa del pintor experimentat que sap treure els matisos i els contrastos de color de les formes físiques.

Conèixer Montserrat

Text: **Francesc Beato i Vicens**

De Montserrat podem trobar llibres que parlen sobre espeleologia, geologia, geografia, vegetació, fauna, etnografia, folklore, cròniques de viatges, descripcions literàries, història..., des d'antic fins a l'actualitat, però en aquesta selecció només ens centrarem en els itineraris, les vies d'escalada i la història excursionista de Montserrat.

MAPES

De molts mapes que s'han publicat sobre Montserrat, en destaquem el de Ramon de Semir i d'Arquer, publicat l'any 1949, i l'últim, que ha publicat l'editorial Alpina-Geo/Estel el 2005, obra de Miquel Soro.

El de Ramon de Semir va ser una obra molt treballada; el de l'editorial Alpina ha estat fet amb la tècnica més avançada en el camp de la cartografia.

Montserrat.

Ramon de Semir i d'Arquer.
Escala 1:10.000 (mida: 86,5 x 67 cm)
Editorial Seix & Barral. Barcelona, 1949

Montserrat. Parc Natural de la Muntanya de Montserrat. (E-25).

Miquel Soro.
Dos mapes a escales
1: 5000 (mida: 97 x 67,5 cm) i 1: 10.000 (mida: 84,5 x 67,5 cm)
Editorial Alpina - Geo/Estel. Granollers (2005)

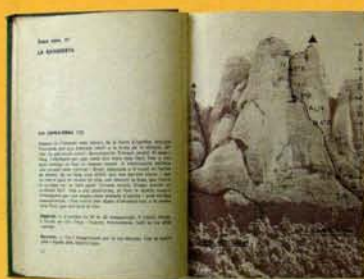
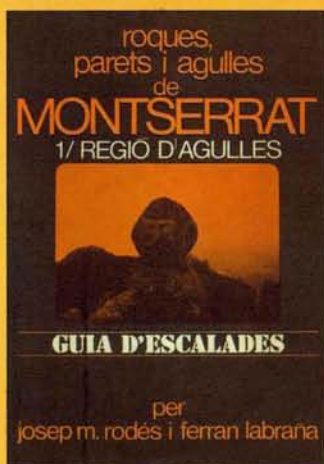

ESCALADA

El corpus d'escalada de Montserrat

De l'extensa producció de guies d'escalada de Montserrat, cal destacar-ne els cinc volums de *Roques, parets i agulles de Montserrat*, obra de Josep Maria Rodés i Ferran Labraña. Després d'haver fet sistemàticament fotografies de gairebé totes les agulles i parets del massís durant deu anys (1972-1982), els autors hi sobreimprimiren les vies, les explicaren amb detall i hi afegiren, a més, dades històriques, la ubicació exacta i el descens de cada via.

Aquesta guia està dividida en cinc regions: Agulles, Tebes i Tebaida, Tabor i Cavall Bernat, Frares Encantats i Ecos, que en conjunt representen el corpus més complet que s'havia fet fins ara en escalada. Fins i tot s'hi pot seguir l'evolució dels materials i de la tècnica de l'escalada durant aquests deu anys. En resum, una obra en cinc volums que ha esdevingut una referència inqüestionable en el món de l'escalada montserratina.

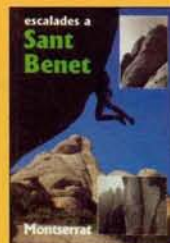
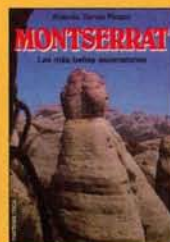
Roques, parets i agulles de Montserrat (5 v.)
Josep M. Rodés i Ferran Labraña
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Col·lecció Cavall Bernat; 1, 2, 4, 9, 10
Barcelona (1972-82)

Altres llibres

Toni Jiménez
Guia de escalada libre
Ediciones Desnivel. Madrid (1981)
Guías Desnivel; 1

Antonio García Picazo
Montserrat. Las más bellas ascensiones
Editorial Martínez Roca. Barcelona (1990)

Escalades a Sant Benet.
Editat pels mateixos autors. Barcelona (1995)

Antonio García Picazo
Montserrat. Ascensiones de leyenda.
G. Picazo - Tot Muntanya. Barcelona (2000)

Daniel Jori
Escalades als Frares Encantats (Montserrat)
Cossetània Edicions. Valls (2002)
Azimut; 35

David Hita Sánchez
Montserrat. Guia d'escalades del vessant nord
Desnivel Ediciones. Madrid (2003)

EXCURSIONISME

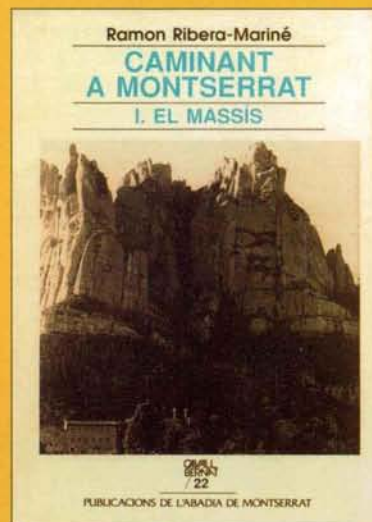
Un clàssic llibre d'itineraris pel massís montserratí

Entre els llibres que descriuen els camins de Montserrat –un massís que per la seva complexitat orogràfica resulta difícil i complex–, hi trobem una de les guies més completes i ben resoltes d'aquest massís muntanyós: *Caminant a Montserrat*, del monjo Ramon Ribera-Mariné, publicat el 1992. Aquest mateix autor ja havia publicat, el 1975, *Camins i canals de Montserrat*, que no va trigar gaire a esdevenir un clàssic. En plantejar-se'n la reedició, l'autor va preferir de refer-lo. El resultat fou una obra de referència, un dels millors llibres descriptius del camins montserratins.

A *Caminant a Montserrat* la muntanya es divideix en cinc sectors: Monistrol, monestir de Montserrat, Santa Cecília, Collbató i el Bruc. S'hi recull un total de seixanta-dos itineraris –presentats amb força precisió descriptiva i horària–, dos mapes molt detallats i un bon nombre de fotografies panoràmiques, que faciliten la localització del recorregut dels camins. Aquest llibre ajudarà l'excursionista a guiar-se per la laberíntica xarxa de camins que es poden fer en aquesta meravellosa zona.

Caminant a Montserrat. I El massís

Ramon Ribera-Mariné
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Col·lecció Cavall Bernat; 22
Barcelona (1992)

Altres llibres

Lorenzo Estivill
Montserrat
M. Arimany, editor. Barcelona (1949)

Pere Bosquets i Codorniu
Itineraris montserratins
Editorial Òssa Menor. Barcelona (1961)

Ramon Ribera i Mariné
Camins i canals de Montserrat
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Barcelona (1975)
Col·lecció Cavall Bernat, 3

Jordi Mir i Carles Albesa
Montserrat. Excursions des del santuari i camins d'accés.
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Barcelona (1999)

Antoni Aragon i Jordi Lalueza
Passejades per Montserrat: excursions fàcils pel parc natural
Editorial Portic. Barcelona (2002)

Jordi Oliver i Pausas
Montserrat. Guia itinerària
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Barcelona (2003)
Guies del Centre Excursionista de Catalunya

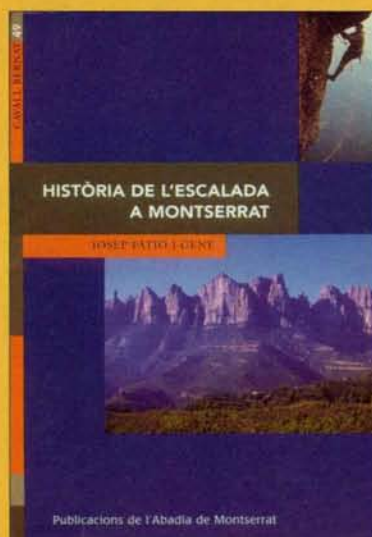
Joan Portell Rifa
Els camins de l'Alba. 1 - Montserrat
Editorial Alpina i Geoestel. Granollers (2005)

HISTÒRIA

L'escalada a Montserrat al llarg dels anys

Montserrat ha estat i és l'escola per excel·lència de totes les generacions d'escaladors del nostre país. Des dels primers passos que es varen fer a casa nostra fins a l'actualitat, tots els grimpairens han pujat a les agulles o han fet alguna via per les parets d'aquest massís.

El llibre d'en Josep Fatjó ens explica amb detall les proeses que han fet els escaladors al llarg dels anys. Comença amb la primera escalada coneguda, documentada de l'any 1851. L'autor esmenta l'obertura progressiva de vies en totes les agulles i parets, l'evolució de la tècnica i els materials que han fet servir les diferents generacions, parla del paper que han tingut els monjos escaladors, hi inclou un recull comentat de les publicacions al llarg dels anys i, finalment, clou el llibre amb una reflexió sobre el fet d'escalar a Montserrat. Es tracta d'una obra imprescindible per conèixer la història de l'escalada al massís montserratí i també a Catalunya.

Història de l'escalada a Montserrat
Josep Fatjó i Gené
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Col·lecció Cavall Bernat; 49
Barcelona (2005)

Altres llibres

Josep Barberà i Sauqué
Montserrat pam a pam (Operació Montserrat)
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Barcelona (1977)
Col·lecció Cavall Bernat, 5

Josep Buch i Parera
El Cavall Bernat de Montserrat
Club Excursionista de Gràcia. Barcelona (1982)

Josep Barberà i Sauqué
Història d'una pedra
Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Barcelona (1995)

Crònica CEC

Premi Columna del Centre a Francesc Beato i Vicens i a Josep Jordi Queraltó

El 26 de novembre passat, en els actes del 129è aniversari de la fundació del Centre Excursionista de Catalunya, fou atorgat a en Josep Jordi Queraltó i Torner –vicepresident de la Secció de Cinema i Vídeo del Centre– i a en Francesc Beato i Vicens –exvicepresident del Centre–, el Premi Columna del CEC. El Premi Columna s'instituí per «distingir l'esforç, la constància i la dedicació desinteressada a les tasques de l'entitat, a les seves activitats i a la seva projecció exterior», i es concedeix «no només als socis, sinó també a aquelles persones o entitats que reuneixin suficients mèrits per ser-ne dignes». En Josep Jordi Queraltó, soci del Centre des del 1949, s'ha dedicat en cos i ànima a la Secció de Cinema i Vídeo. Des del 1971 ha estat delegat del Centre –que representa l'Estat espanyol–, i

sovint d'Andorra, al congrés i al concurs anual de la Unió Internacional de Cinema Amateur (UNICA). Presidí la Secció de Cinema del 1974 al 1982. Va promoure les sessions dels jurats dels concursos i acollí desinteressadament, amb aquest motiu i en nom del Centre, moltes personalitats del món de la cultura. En Francesc Beato, soci de l'entitat des del 1967, és una persona abocada al Centre i a l'excursionisme, especialment en l'àmbit de les excursions col·lectives. Organitzà un bon nombre de cicles d'excursions, juntament amb altres entitats catalanes i dinamitzà amb tenacitat les esplèndides trobades dels Aplecs Excursionistes dels Països Catalans. Finalment, ha estat vicepresident del Centre entre el 2001 i el 2005.

Artur Peix

Josep Jordi Queraltó a l'assemblea UNICA a Blankerberge, Bèlgica, setembre del 2005.

Crònica espeleològica

Acaba amb èxit l'expedició espeleològica a l'illa xilena Madre de Dios

A principis de febrer va finalitzar amb èxit la II Expedició Espeleològica Internacional Isla Madre de Dios 2006, que va explorar aquesta illa xilena durant 21 dies. Els nou membres de l'expedició (andorrans, catalans, italians i argentins) es van concentrar en la recerca del riu subterrani que alimenta una enorme surgència que desemboca al mig del mar. S'hi van localitzar tres coves que sembla que formen part d'un mateix sistema, ja que estan estructurades sobre la mateixa falla. En total s'hi van topografiar més de 3 km de galeries i uns 700 m de desnivell acumulats, sense arribar encara al pretès col·lector. Una altra expedició, francoxilena, ha fet importants treballs arqueològics a la mateixa illa.

Una de les característiques que fa més interessant l'exploració de l'illa és l'ex-

cepcional velocitat d'erosió de la roca calcària que hi ha, una de les més grans del món. Això és degut a les característiques del clima: unes precipitacions superiors als 8.000 L/m²/any, temperatures fredes i vent sostingut proper als 100 km/h. Aquestes condicions dificulten l'exploració a causa de les violentes crescudes dels rius subterranis. Altres dificultats són l'accidentada topografia del terreny i l'espessa vegetació de les valls, coneguda com a *bosc magallànic*, una altra de les meravelles de la zona. L'illa, a uns 400 km a l'oest de les torres del Paine, va començar a ser explorada a mitjan dècada del 1990, i tot just ara es comencen a veure els primers resultats, que esperonen els espeleòlegs a preparar noves expedicions.

Valentí Zapater

Jovellanos, 9, 4t. 2a.
Cantonada Pelai
(Plaça Catalunya)
Barcelona
Tel 93 317 08 52

Aragó, 406
Esc. A, 1r. 5a.
Cantonada Nàpols
Barcelona
Tel 93 265 82 55

Centres Implantologia i Estètica Dental Clínicas Dentals

Dr. Eugenio Cánepa Sánchez - Col. n. 1982 COEG

Més avantatges per a socis i familiars directes del CEC

Descomptes especials
25% en tots els tractaments
30% en implantologia i ortodòncia
Especialistes en Implantologia i Estètica Dental

Acceptem totes les mútues
Finançament: 12 mesos sense interessos i fins a 5 anys

**1a. visita i
1a. Profilaxi
gratuïta**

**15 anys al servei
de la salut bucodental**

Publicacions

Presentació del llibre *Els boscos de Catalunya. Aprofitament i futur*

El dijous 2 de març del 2006 el Centre Excursionista de Catalunya va presentar el llibre *Els boscos de Catalunya. Aprofitament i futur*. El president de l'entitat, Josep Manel Puente, va presidir l'acte, amb la presència de Jordi Sargatal, director de la Fundació Territori i Paisatge, i amb la inestimable intervenció de Josep M. Panareda.

Joan Campañà, coordinador dels dos cicles de conferències celebrats al Centre els anys 2004 i 2005, que han donat origen a aquest volum editat per Competium, va resumir breument la situació dels boscos a Catalunya i va enumerar els reptes que ens planteja el futur. Campañà va agrair emotivament l'esforç que van realitzar tots els ponents en les conferències i va donar les gràcies també als autors del llibre per fer possible l'edició d'un conjunt de textos que, sens dubte, es convertirà en una referència.

Josep Manel Puente va destacar públi-

cament l'orgull que representa per al Centre el fet d'haver pogut centralitzar i coordinar un esforç comú destinat a millorar la situació d'un patrimoni tan important de Catalunya com ho són els boscos.

A més de la presència de textos dels més grans especialistes catalans de diferents sectors relacionats amb la gestió forestal, el llibre i el cicle de conferències han estat apadrinats per una entitat de referència: la Fundació Territori i Paisatge, el director de la qual, Jordi Sargatal, va cloure l'acte.

Els Boscos de Catalunya. Aprofitament i futur inclou articles de Ferran Rodà, Joanjo Ibáñez, Carles Gràcia, Martí Boada, Eduard Rojas, Marc Palahí, Xavier Mateu, Josep M. Vives, Joan Rovira, Pere Riera, Jordi Camprodon, Eduard de Ribot, Jordi Pietx, Josep M. Panareda i Pere Maluquer.

Eduard Parellada

Crònica de cinema

Medalla UNICA 2005 al Dr. Artur Sarró i Martín

Artur Sarró a casa seva.

Cada any la UNICA cedeix una medalla (una sola per país i any) per a ser lliurada a una persona o entitat que cal honorar. Enguany es va decidir d'atorgar-la al doctor Artur Sarró i Martín, nascut el 1933, pel fet de ser un cineasta no professional amb unes característiques úniques, ja que a part de ser psiquiatre de prestigi (des del 1966), ha dedicat la seva vida a filmar documentals sobre el continent africà i sobre temes ornitològics, de manera que s'ha convertit en un autèntic especialista en aquestes dues matèries, i ha acumulat uns quaranta films, sempre amb format cinematogràfic de 16 mm.

Ha viatjat a l'Àfrica unes quaranta vegades, i ha visitat i filmat un total de 21 països. Ha estat al Sàhara unes nou vegades i coneix tot l'Àfrica occidental —Mali, Burkina Faso, Senegal, Costa d'Ivori i Ghana—, i també el Txad i el Camerun. Coneix els parcs d'Uganda i ha navegat en piragua pel Níger. Ha navegat també tres setmanes per les

illes Galápagos —les coneix gairebé totes. Ha estat al Perú, a Mèxic, a Sri Lanka i a l'Índia, filmant obres que ha presentat en moltes conferències i actes públics —en una dotzena d'ocasions a TVE2—, a més de diverses seqüències de fauna a la sèrie *Mediterrània*. Al nostre país, i centrats en l'ornitologia, ha fet filmacions al delta de l'Ebre, a Doñana, al Collsacabra i al parc de Monfragüe (Càceres). Però no ha tingut mai costum de freqüentar els certàmens de cinema o vídeo amateurs, motiu pel qual les seves pel·lícules, d'una extraordinària qualitat, no han tingut ocasió de ser guardonades com caldria. Per aquest motiu s'ha volgut guardonar amb la medalla UNICA aquest cineasta tan singular. En la sessió celebrada el passat 16 de juny, a més de lliurar-li la medalla, es van projectar diverses realitzacions seves.

Artur Peix

www.factorfísic.com
Tel. 932 023 197

factor Físic
CENTRE MÈDIC

Muntaner 231 2n
08021 Barcelona
Fax 932 022 435
info@factorfísic.com

Treballem amb mútues
Condicions especials per als socis del CEC

- Medicina de l'esport i muntanya
- Revisions mèdiques i esportives
- Medicina general i pediatria
- Traumatologia

FE D'ERRADES

Per una errada de la Redacció, aliena a l'autora de l'article, a la pàgina 15 del núm. 863 de *Muntanya*, va sortir escrit al peu de fotografia que el Dr. Bataller era a Fuentelespino de Moya, en una exploració geològica, l'any 1859, quan hi havia de dir: 1959.

www.balmaat.com

Anem a trencar ESQUEMES

1 MODA ROBA TÈCNICA
Gran Via C.C., 531
08011 Barcelona

2 ESQUI I TEMPS LLIURE
Gran Via C.C., 527
08011 Barcelona

3 ACAMPADA
Comte d'Urgell, 72
08011 Barcelona

4 MUNTANYA TÈCNICA
Comte d'Urgell, 76
08011 Barcelona

Tel. 934 548 309 • 08011 Barcelona
e-mail: balmaat@balmaat.com

CURSETS I SORTIDES
Escalada • Raquetes
Barrancs • Senderisme
Esquí de muntanya
Alta muntanya • Glac
NOVETAT CAIAC

VENDA A DISTÀNCIA
SERVEI
24
HORES
per al material del nostre equipament

CURS D'INTRODUCCIÓ A LA FOTOGRAFIA DE NATURA

del 2 al 18 de maig del 2006

Escola de Muntanya

Paradís, 10-12 - 08002 Barcelona - Tel. 933 152 311 - Fax: 933 151 408
www.cec-centre.org/escola - escola@cec-centre.org